

BANKA CİLT 2 SAYI 1

O C A K 1 9 6 5

3	Sevgili Okuyucularımız	BANKA Dergisi
4	Bankacılığımızda İkramiye Çekilişleri
(Piyangoculuk) Hakkında Anket ve
Bu husustaki Dergimiz Görüşleri	BANKA Dergisi
10	Merkez Bankalarının Vazifeleri ve Türkiye
Cumhuriyet Merkez Bankası	Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU
15	Bankacılıkta Eğitim	Henry EASON'dan
Çeviren: Bedriye Tuncer
29	Bankalarda Maliyet İncelemeleri	Dr. Mustafa A. AYSAN
37	Bir Alman Bankasını Gezerken	Vehbi BELDA
39	Yatırımlar İçin Lüzumlu Finansman
Kaynaklarının Milletlerarası Finansman
Müesseselerinden Temin Yolları	Alparslan ALAGÖZ -
Nejat GÜLEN
45	Okuyucu Soruları	BANKA Dergisi
46	Haberler: Sermaye Piyasası Semineri	Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU
47	Bize Gelen Eserler	BANKA Dergisi

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ P.K. 769 Galata . İstanbul

Sahibi	: Leylâ DURAKBAŞA
Yazı İşleri Müdürü	: Necdet DURAKBAŞA
Basıldığı Yer	: YENİLİK BASIMEVİ Cemâl Nadir Sokak, Büyük Milâs Han, No. 46 . Sirkeci
İdare Yeri	: Yenilik Basımevi
Yönetim Komitesi	: Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU Necdet DURAKBAŞA Dr. Mustafa A. AYSAN Alp GÜRUS Dr. Nezih H. NEYZİ
Fiyatı	: 2,5 TL.
Abone	: Yıllık 30 TL. Altı Aylık 15 TL.
İlân Tarifesi	: Arka Dış Kapak 800 TL. Arka İç Kapak 500 TL. Ön İç Kapak 650 TL. İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Kadıköy Şubesindeki 75 Numaralı ve T. İş Bankası Kadıköy Şubesindeki 976 Numaralı hesabına gönderilebilir.

Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade olunmaz. Yayınlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez.

Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P.K. 769 Galata-İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

BANKA Dergisi 1949 yılında Hikmet KEYMAN, İshak TURNAOĞLU, Mes'ut ERDA tarafından kurulmuştur.

Basıldığı Tarih: 29-XII-1964

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ

«BANKA» bu sayımızla 2. cildine başlıyor. Hayırlı olsun!

Size geçen yıl çıkan sayılarımızdaki çalışmalarımızı yazar adlarına ve konuya göre düzenlenmiş bir fihristle sunuyoruz. Bayilerinizden bu ilâveyi istemeği unutmayınız.

Geriye dönüp baktığımız zaman Derginin ilk ve ikinci sayılarında belirtilen amaç ve programa sadık kalmış olmanın, bunları gerçekleştirme yolundaki çabalarımızın olumlu sonuçlarını görmekten sevinç duymaktayız.

Bize çabalarımızda sizlerin ilgisi, bankacılığa ve bankacılık mesleğine hizmet aşkı destek olmuştur. Her çeşit yardımlarınız için sizlere teşekkür borçluyuz.

*
**

Derginin sahipliğini devralacak şirketin kuruluş formalitelerini tahmin ettiğimiz süre içinde tamamlamak ne yazık ki mümkün olmadı.

*
**

Bu sayımızda Bankacılığımızda İkramiye Çekilişleri (Piyangoculuk) hakkındaki ankete cevaplarımız, bankacılığın Yurdumuzdaki bu günkü durumu üzerinde Dergimizin görüşlerini sizlere aksettirecektir.

Sizlerin de «Bankacılığımızın bu günkü durumu» üzerindeki düşüncelerinize sütunlarımız açıktır.

*
**

Milletlerarası 17. Bankacılık Yaz Okulu'nda «Bankacılıkta Eğitim» konusunda verilen konferansın tercümesini sizlere sunuyoruz. İlgi ile okuyacağınızı sanırız.

Konferansları önemli bulduğumuzdan her sayımızda bunlardan birinin aynen tercümesini vereceğiz.

*
**

Yeni yılın Yurdumuza ve Hepimize iyilikler getirmesini dileriz.

Sevgi ve Saygılarımızla
BANKA Dergisi

BANKACILIĞIMIZDA İkramiye Çekilişleri (Piyangoculuk) Hakkında Anket ve Bu Husustaki Dergimiz Görüşleri

Daha ilk sayımızdan başlayarak (*) Bankacılığımızda ikramiye çekilişleri (Piyangoculuk) konusunu işlemeğe Dergimizin diğer başka konularla birlikte öncelik verdiğini belirtmiş ve işin yeni yeni hararetlendiği 1949 yılındaki bir açık oturumu da 2. sayımızda okuyucularımıza sunmuştuk. Bu arada tertiplediğimiz ankete alabildiğimiz cevapları da altıncı (Eylül 1964) sayımızdan başlayarak yayınlamıştık.

Anket 60 bankacı, (Genel Müdür ve Genel Müdür Muavinleri, İdare Meclisi Azaları), Profesör ve tanınmış iş adamına gönderilmişti. Bunlardan ancak 12 si anketi cevaplamışlardır. Ayrıca 4 okuyucumuzdan ankete cevap gelmiştir. Özellikle büyük bankalarımız Genel Müdür ve Muavinlerden cevaplar gelmemiştir. Bunun üzerine, kendileriyle şahsen görüşülmüş, bazıları göndermeği vaat ettikleri halde ankete cevap vermemişlerdir. Genel Müdür Muavinleri ise, anketi bankalarının bugünkü tutumunu tenkit eder şekilde cevaplamak zorunda kalacaklarından, mazur görülmelerini istemişlerdir.

Şahsen görüşme fırsatını bulduğumuz bazı bankacılarımızın fikirlerini aşağıda arz ediyoruz: (**)

Yapı ve Kredi Bankası İdare Meclisi Başkanı Sayın Kâzım Taşkent ile görüşmemize, Yapı ve Kredi Bankasının ikramiye çekilişlerinin bugünkü temposuna varmasında öncülük etmiş olması bakımından önem vermekte idik.

Kâzım Taşkent'e göre, «ikramiyeler faydalı olmuştur; halen de faydalı ve lüzumludur. Bankalararası rekabete ikramiye çekilişleri konusunda değil ve fakat dolambaçlı faiz artırmaları, Devletin bankacılık sahasındaki rekabeti, özellikle Sümerbank, Etibank gibi sınaî kuruluşların bankacılık sahasına kayması yönlerinden itiraz etmektedir. Geri toplumlarda faiz mevduatı bankaya çeken önemli bir faktör değildir. Bu, öncelikle küçük tutardaki paralar için böyledir. Yurdumuz bankalarında mevduatın büyük kısmını 1000 TL. ya kadar olan mevduat teşkil ettiğine göre, bu gibi paraları bankaya çeken ve orada tutan cazibe ikramiyelerdir.»

(*) Bakınız: Banka Dergisi Cilt 1, Sayı 2, Sahife 3.

(**) Şifahi görüşmelerin çoğu Yazı İşleri Müdürümüz Necdet Durakbaşa tarafından yapılmıştır.

T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürü Sayın Akil Kitapçı ve Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Sayın Bülent Yazıcı ikramiyeciliğin bugünkü şeklinden yakınmışlar ve tahdidinin uygun olacağını ifade etmişlerdir.

T. Ticaret Bankası Genel Müdürü Sayın Sabri Sabit Sağıroğlu ikramiye keşidelerine karşı olduğunu, fakat mevduatın pek hassas olduğu bugünkü piyasa düzeninde bu fikri ileri sürmenin güçlüğüne belirtmiştir.

Osmanlı Bankası Genel Müdürü Sayın Reşat Aksan ikramiyelere Bankacılığımızın bugünkü bünyesi tahammül edebildiğine göre önemli olan hususun bu paraların memleket faydasına bir işe yatırılabilmesi olduğunu belirtmiş, bunun için de yurdumuzda yatırımlar yapacak büyük bir turizm şirketinin kurulmasını ve hisse senetlerinin ikramiye olarak konulmasını; öteyandan ikramiyelerin bugünküne göre azaltılmasını teklif etmiştir.

T. Emlâk Kredi Bankası Genel Müdürü Sayın Hayri Seçkin ve T. Vakıflar Bankası Genel Müdürü Sayın Sabahattin Tulga piyangoculuğun bugünkü durumunu tasvip etmediklerini ifade etmişlerdir.

Bütün bu görüşmelerden ve anket cevaplarından elde olunan genel sonuç piyangoculuğun bugünkü durumundan kimsenin hoşnut olmadığı ve fakat tesirli bir tedbir de alınmadığıdır. Yine bu vesile ile şu hususlara parmak basmakta fayda vardır:

1 — Bankacılığımızın görünür, sözü edilir bir meselesi olduğu halde, Bankalarımız üst kedeme idarecileri ikramiye çekilişleri (Piyangoculuk) üzerindeki düşüncelerini yazılı bir şekilde ifade etmekten çekinmekte veya ifade etmek istememektedirler.

Çekinme kanaatimizce daha çok hassas bir piyasada ikramiye çekilişlerinin kaldırılması veya önemli ölçüde tahdit edilmesinin bankaları için güç durumlar yaratabileceği endişesinden doğmaktadır.

Biz bu görüşe hiçbir suretle katılmadığımızı, mevduatın tutulması ve artırılması çarelerinin başka yollarda aranması gerektiğini ileride Dergimiz görüşleri arasında arzedeceğiz.

Diğer bir düşünüş tarzı, «Bankacılığın dokunulmazlığı» konusudur, İtibar müesseseleri olan bankaların meseleleri böyle orta yerde «bir dergide» tartışılmamalıdır. Bu düşünüş tarzının, Meclis, Hükümet, Ordu, Üniversite dahil her çeşit müessesenin tartışma konusu yapılabildiği demokratik rejimlerde sözünü bile etmemek icabeder. Ne yazık ki, henüz yurdumuzda «bir kısım sahaları kendi tekelinde görme hastalığı» tamamen yenilebilmiş değildir.

Nihayet, farklı düşünceler ortaya atarak «kimseyi gocundurmamak» endişesi de cevaplamaları engellemiş olabilir.

2 — Genel Müdür Muavinleri ise, belki Genel Müdürlerinin fikirle-

rine uymayabilecek bir düşünceyi açıklamaktan çekinmişlerdir. Bu da, yurdumuzda fikir ve düşünce hürriyetinin fiilî durumu açısından ümit kırıcı bir müşahededir.

3 — Bankacılarımızın bankacılığımızın mes'elelerine dair düşünceleri hepsinin temsil edildiği **Bankalar Birliği** aracılığı ile Hükûmete intikal eder ve çoğu kere bu görüşler Bankalar Birliğinden hazırlanan şekli ile kararnamelere konu olur. (Banka Kredileri Tanzim Komitesi kararları)

Bu yol mevcut olduğuna ve bankacılık üzerinde en yetkili ağızlar Banka Genel Müdürleri bulunduğuna göre, bankacılığımızın bugünkü perişan halinden, ön plânda onlar sorumludurlar. Yine şüphesiz onları bu meseleler üzerine olumlu şekilde düşünmeğe teşvik ve hattâ mecbur etmeyen Hükûmet (Maliye Bakanlığı) da bu durumdan hemen onlar kadar sorumlu tutulmak gerekir.

Banka Genel Müdürlerimizin bankacılığın önemli dertleri üzerindeki tutumları anketimiz vesilesiyle bir defa daha ortaya çıkmış bulunmaktadır. Hemen hepsi bankacılığımızın bu günkü durumunu şu veya bu yönden tenkit ettikleri; bu arada piyangoculuğu bu hasta bünyenin bir nev'i arazı olarak tasvip etmedikleri halde sonuç veren hiçbir teşebbüse geçmemektedirler ve işte her sahada Yurdumuzun karşı - laştığı dertlerden biri budur.

Ankete gelen 16 adet cevaptan çıkan neticelere gelince;

1 — a) «Piyangonun geçmiş yıllarda mevduatı artırdığı kanaatinde misiniz?» sorusunu 10 kişi evet, 4 kişi hayır, şeklinde cevaplamış, 2 kişi çok az tesir ettiğini bildirmiştir.

b) «Bu günkü iktisadî şartlarda artıracığına inanıyor musunuz?» sorusuna 6 kişi evet, 10 kişi hayır cevabını vermiştir.

2 — «Piyangonun mevduatı artıracığına inanıyorsanız;»

a) «Bugünkü ikramiye/mevduat nisbetini fazla mı, az mı buluyunuz? Bu nisbet bu gün kanaatinizce ne olmalıdır?» sorusunda, 10 kişiden sadece biri bu günkü ikramiye/mevduat oranını normal bulmuş; diğerleri yarıya indirilmesi veya geniş ölçüde tahdit edilmesi gerektiği kanaatini savunmuştur.

b) «Mevduatta sağlanan artışın bu konuda yapılan masraflarla mütenasip olduğu kanaatinde mısınız? Fazla mıdır, az mıdır?» sorusunu 10 kişiden 4 kişi artışa göre masrafların fazla olduğu şeklinde cevaplamış; 2 kişi cevaplanmasının tetkike bağlı olduğunu bildirmiş; 1 kişi normal olduğunu ifade etmiş; 1 kişi soruyu cevaplamamıştır.

3 — «Piyangonun mevduatın bankalar arasında parçalanmasına sebebiyet verdiği ve ona gezicilik vasfı kazandırdığı düşüncesinde misiniz? Bu düşüncede iseniz, bu hususun para maliyetine tesiri hakkın-

da ne dersiniz? Piyango usulü banka sayısının artmasına tesir etmiş olabilir mi?»

Bu soruya 16 kişiden 11 i her şık için olumlu (Bunlardan yalnız biri mevduata gezicilik vasfı kazandırma şıkkı için menfi cevap vermiştir), 4 ü olumsuz cevap vermiş; 1 kişi kesin bir karşılık vermemiştir.

4 — «Bu gün Yurdumuzda tasarruf mevduatının artışında tesirli olacağı düşünülen aşağıdaki hususlardan hangisinin daha önemli olduğu kanaatindedir? Önem sırasını belirtir misiniz?

- a) Piyangolar,
- b) Çek kullanılması,
- c) Banka şube sayılarındaki artış,
- d) Para değerine güven,
- e) Bankaların başarılı çalışmaları ve müşterilerine iyi muameleleri,
- f) Banka hizmet ve faaliyetlerinin halka tanıtılması,
- g) Başka hususlar,

Birinci sırada 11 kişi para değerine güven, 2 kişi çek kullanılması, 1 kişi banka hizmet ve faaliyetlerinin halka tanıtılmasına, ikinci sırada 5 kişi çek kullanılmasına, 5 kişi banka hizmet ve faaliyetlerinin halka tanıtılmasına, 4 kişi bankaların başarılı çalışmaları ve müşterilerine iyi muamelelerine oy vermiştir. 1 Kişi soruya kesin bir karşılık vermemiş; 1 kişi de bir tercih yapılamayacağını belirtmiştir.

5 — «Size göre, piyango usulü,

- a) Kaldırılmalı mı?
- b) Tahdit mi edilmeli?

c) Aynen muhafaza mı edilmelidir?» sorusuna, 8 kişi kaldırılmalı, 6 kişi tahdit edilmeli, 2 kişi şekli değiştirilmeli veya islâh edilmelidir, cevabını vermiştir.

6 — «Bu günkü haliyle piyango usulü küçük bankaların mı, büyük bankaların mı lehindedir? Bu bakımdan piyango usulünde bir değişikliği uygun ve gerekli görür müsünüz?» sorusunu 10 kişi büyük bankalar, bir kişi küçük bankalar lehine olduğu şeklinde cevaplamış, 1 kişi her iki taraf içinde bir farkı olmadığını, 1 kişi ise her iki tarafa zararlı olduğunu ifade etmiş; 2 kişi soruyu cevaplamamıştır.

7 — «Piyango usulünün bankacılığın meslek olarak özellikleriyle bağdaşıp bağdaşmayacağı hususunda ne dersiniz?» sorusuna, 12 kişi bağdaşamayacağı, 3 kişi bağdaşabileceği, 1 kişi «piyangoculuğun» bağdaşmayacağı, ikramiye keşidelerinin bağdaşabileceğini söylemiştir.

**

Şimdi Ankete Dergimizin ortak cevabını da aşağıda arzediyoruz:

1 — a) Piyangonun geçmiş yıllarda muayyen bir ölçüde, özellikle

taşıdığı reklâm vasfı dolayısıyla, mevduatı artırdığını ve enflasyon devrelerinde tasarrufların altın, gayrimenkul v.s. ye kaymasını önleyerek mevduatı bankalarda muhafaza etmekte yardımcı olduğunu kabul etmek lâzımdır. Ancak, aşağıda açıklayacağımız üzere bir itibar düzeni olarak bankacılık sisteminin bünyesine verdiği büyük zarar bir yana, tasarruf zihniyetine olan zararlı tesirleri de gözönüne alınırsa, tasarrufun artırılması ve bunun bankalara çekilmesi için daha başka tedbirler aramak ve almak gerektiği anlaşılır.

Türkiye'de ceplerde ve çekmecelerde saklanan paraların çok fazla bulunduğu hususunda kanaatimizce yanlış bir fikir vardır. Esasında Merkez Bankasının fiilen piyasaya çıkarmış bulunduğu 6 Milyar lira (Banka kasalarındaki hariç) ancak cari muameleleri finanse etmeğe kâfidir. Bunun 1 Milyarı atıl bulunsa (ki bu ileri sürülebilecek en yüksek rakamdır) ve bu paraları piyangolar sayesinde bankacılık sistemine almak mümkün olsa 10,5 Milyar lira bulunan mevduatı en çok %10 arttırmış olabiliriz. Mesele şuradadır. Türkiye'deki mevduatı %10 arttırmak hiç bir problemimizi halletmez. Şu halde mevduatı yeter ölçüde arttırmanın yolu atıl paraları (zaten yok ki) bankalara çekmek değildir. Senelerden beri bankacılarımız bütün dikkatlerini ve gayretlerini bu noktaya verdikleri içindir ki, bankacılığımız bu çıkmaza girmiştir.

Nitekim bankaların piyango yarışına girdiği 1955 yılından sonra mevduat reel ve nisbi olarak artmamış bilâkis gerilemiştir.

Bankalardaki ortalama mevduatın lira olarak küçük bir rakam olması hem kullanılan ortalama usulü (meselâ basit aritmetik ortalama yerine Medyan veya Mod kullanılsa idi daha yüksek bir ortalama bulunabilirdi), hem piyango sebeble mevduatın muhtelif bankalara dağılması ile ilgilidir. Ayrıca fakir bir memleket halkının çok parası bulunmasını beklemek doğru olmaz. Ortalama mevduat rakamının piyango lehinde kullanılabileceğini zannetmiyoruz.

b) Halen paranın istikrarına dayanan bir iktisat politikası güdülmek istendiğine göre, ikramiyelerin bu günkü iktisadî şartlarda mevduatı artırabileceğine inanmıyoruz.

2 —

3 — Piyangonun hem mevduatın bankalar arasında parçalanmasına ve ona gezicilik vasfı vermesine, hem de banka hattâ şube sayısının artışına sebebiyet verdiği kani bulunuyoruz.

Bir kimsenin şansını bir kaç bankada veya birkaç şubede deneme arzusu tabii bir temâyüldür. Gelir vergisi sistemi de bunu teşvik etmektedir. Mahalli ikramiye keşideleri dahi şube sayısının artışında te-

sirli olmuştur. Öte yandan, bu günkü ikramiye sistemi büyük bankalar lehine ise de, küçük bankaların da varlık sebebi sayılabilir. Yani normal bir rekâbet düzeninde belki yaşayamayacak bankalar yukarıda belirttiğimiz temâyül yüzünden ayakta kalabilmektedirler.

Piyango usulü banka ve şube sayılarının artışına tesir etmekle kendiliğinden para maliyetine de yükseltici yönde tesir etmiştir. Kaldı ki, verilen piyangolar yüksek tutarlara vardktan başka bir de bu işler için sarf edilen zaman ve emek ile kırtasiye v.s. masrafları hesaba katmak lâzımdır.

4 — Kanaatımıza göre bu gün Yurdumuzda tasarruf mevduatının artışında, öncelik sırasına göre, çek kullanılması, banka hizmet ve faaliyetlerinin halka tanıtılması, bankaların başarılı çalışmaları ve müşterilerine iyi muameleleri, para değerine güven, banka şube sayılarındaki artış, piyangolar, başka hususlar gelmektedir.

Yukarıdaki sıralama, bu günkü durumumuza göre - yani para kıymetinin istikrarının aşağı yukarı sağlanmış gibi olduğu düşünülerek - yapılmıştır. Yoksa para değerine güvenin tasarruf ve mevduatın temel kaynağı olduğunda şüphe yoktur.

Çek kullanılmasının önemi ve uygulama imkânlarına Dergimizde zaman zaman ve ısrarla dokunulmaktadır.

5 — Yukarıdaki açıklamalarımızdan sonra piyango usulünün mümkün olan en kısa zamanda bir program çerçevesinde tahdit edilerek kaldırılmasına taraftar olacağımız tabiidir.

6 — Önce de dokunduğumuz gibi taşıdığı reklâm avantajı itibariyle büyük bankaların lehine ise de bir kısım küçük bankalar da hayatta kalabilmelerini piyangoculuğa borçludurlar.

Piyango usulünün tamamen değişik bir bünyede, yalnız Halk Bankası, Emniyet Sandığı ve mevduat kabul edecek T. Kredi Kooperatiflerinde uygulanması düşünülebilir.

7 — Bu günkü haliyle piyangoculuğun bankacılığın meslek olarak özellikleriyle bağdaşmayacağı ortadadır. DEVLER'in yarışında, meydana yalnız DEVLER kalmakta; bütün itibar düzeni ise, tatsız, insafsız rekâbet yolları ile temelinden çürümektedir. Bu durumun ve bu gidişin ne iktisadiyatımızın, ne de bankalarımızın faydasına olmadığı muhakkaktır.

*
**

Ankete gelen cevapların çoğunluğuna hakim olan genel fikirle cevaplarımız birbirine uygun düşmektedir. Bu husus dikkate değer.

Anketimizi cevaplamak suretiyle bize yardımcı olan kimselere ve değerli okuyucularımıza teşekkürler ederiz.

MERKEZ BANKALARININ VAZİFELERİ VE TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Umumi bir ifade ile Merkez Bankalarının fonksiyonları, memleket-te tam istihdamın temini, iktisadi gelişmenin gerçekleştirilmesi ve fiyatlar umumi seviyesinin istikrarına yardım etmektir. Bütün iktisadi müesseselerin ve iktisat politikasının gayesi de zaten bu üç temel neticeye ulaşmaktan başka bir şey değildir. Tam istihdam, iktisadi büyüme ve fiyat istikrarının para ve kredi ile ilgili tarafları mevcuttur. Merkez Bankası istihdam, büyüme ve fiyat istikrarının para kredi ile ilgili taraflarını yöneten, tanzim eden müesseselerin bir tanesi ve en salâhiyetli, imtiyazlı olanıdır. Para-kredi politikasının gayesi ile merkez bankasının gaye ve fonksiyonları aynı şeydir.

Para-kredi politikası ve Merkez Bankasının fonksiyonları asrımızın başında biraz daha dar manada anlaşılmakta idi. Nitekim asrın başında Merkez Bankasının fonksiyonu olarak (Merkez Bankasının fonksiyonu derken aynı zamanda para-kredi politikasının gayesi anlaşılacaktır) memlekette tedavül eden banknotların devamlı olarak altına tahvil edilebilmesi, yani bankaya ibraz edilince altın karşılığının derhal ödenebilmesi anlaşılmaktaydı. Zira o zamanlarda yaygın düşünce tarzına göre, bir memleketin parasının altına kabili tahvil (convertible) bulunması zaten otomatik olarak fiyatlar umumi seviyesinin istikrarını temin edecekti. Paranın dahilinde olduğu gibi, hariçteki kıymetinin yani millî paranın yabancı paraları satın alma kabiliyetinin sabit şekilde muhafaza edilmesi de, para politikasının belli başlı gayesi olarak mütalâa edilmekteydi.

Millî gelir ve istihdamın yüksek bir seviyede istikrar halinde bulunmasına yardım etmek, keza para politikasının fonksiyonları arasında zikredilmekteydi. 20. asır başında devamlı ve muntazam bir şekilde vuku bulan iktisadi inip çıkmalar veya diğer bir ifade ile konjonktür dal-

galarını hafifletmek gayesile para politikasının kullanılması lâzım geldiği hususunda yaygın bir inanç mevcuttu.

Bugün para politikasının gayesini tarif ederken keza paranın iç ve dış değerinin sabit olarak muhafaza edilmesi, memlekette tam istihdamın temini, iktisadî gelişmeye yardım etmekten bahsolunuyor. Şu halde bugünkü Merkez Bankacılığı anlayışı ile 50 yıl önceki Merkez Bankacılığı anlayışı arasındaki fark Merkez Bankalarının gayeleri arasına iktisadî büyümeye yardım kriterini de ilâve etmekten başka bir şey değil midir? Bundan daha ehemmiyetli bir husus şudur: Son 50 yıl içindeki tetkikler, Merkez Bankalarının;

- 1 — Paranın iç kıymetinin istikrarı,
- 2 — Paranın dış kıymetinin istikrarı,
- 3 — Tam istihdam ve konjonktür dalgalılarının hafifletilmesi,
- 4 — İktisadî kalkınma ve büyüme,

olarak ifade olunan 4 temel gayesinin bazı hallerde birbirleriyle bağdaşmayacağını göstermiştir. Diğer bir ifade ile, meselâ paranın iç değerini muhafaza için alınan tedbirler, dış değerinin değişmesine veya iktisadî büyümenin yavaşlamasına sebep olabilir. Veya konjonktür hareketlerinin yumuşatılması için alınan tedbirler iktisadî büyüme üzerinde istenmiyen tesirler yapabilir veya iktisadî büyümeyi hızlandırmak için alınacak tedbirler fiyatlar umumi seviyesinin istikrarını zedeleyebilir ve ilâh.

Şu halde, para ve kredi mevzuundaki tetkikler merkez bankacılığının 50 yıl önce tahmin edildiğinden çok daha zor bir san'at bulunduğunu göstermiş bulunmaktadır. Zira gayelerden birini gerçekleştirmek maksadile alınan tedbirlerin diğer gayeler üzerinde istenmiyen tesirlerini de hesaba katmak ve çok dikkatli bulunmak icab etmektedir. Keza, çeşitli gayelerin nisbi ehemmiyeti hususunda fikir sahibi bulunmak ve bir gayeyi gerçekleştirmek için diğerinden ne miktar fedakârlık yapılabileceği hususunda bir karara sahip olmak gerekmektedir.

Muhtelif gayelerin karşılıklı ehemmiyeti, her memlekette ve muhtemelen herkes tarafından farklı olarak mütalea edilebilir. Fakat son 50 yıl içinde tam istihdam ve iktisadî büyüme gayelerinin ehemmiyetinin paranın iç ve dış değerinin istikrarı gayelerine nisbetle her memlekette arttığını söylemek mümkündür. İktisadî gelişme ve tam istihdamı temin için ekseriya millî ekonomide bir talep şişkinliği bulunması icab etmekte ve bu sebeple para değerinin istikrarı ekseriya temin edilememektedir. Bununla beraber para değerinin muhafazası gayesinden tamamen fedakârlık edildiğini de sanmamak icab eder. Her memlekette para-

nın değerini muhafaza gayesile büyük gayretler sarfedilmekte ve para değerindeki ehemmiyetli değişikliklere sebep olacak politikalar takip edilmemektedir. Şüphesiz para değeri üzerindeki titizlik muhtelif memleketlerde ve muhtelif zamanlarda farklı oluyor. Meselâ bir memlekette paranın değerinin yılda % 5 kaybetmesine hiç bir suretle müsamaha edilmemezken, başka bir memlekette paranın değerinin % 5 kaybolması çok ehemmiyetli bir hadise olarak mütalea edilmemektedir.

Son yıllarda iktisaden gelişmiş memleketlerin para politikasının gayelerinden biri olarak da, gelişmemiş memleketlere yardım ortaya çıkmıştır. Gelişmemiş memleketlerin gelişmesi gayesile gelişmiş memleketler bunlara yardım yapmak zaruretini hissetmektedirler. Dünya sulhunun temini, gelişmemiş memleketlerle ticaretin arttırılması ve en mühimi gelişmiş memleketler ekonomilerinin durgunluğuna (stagnasyonuna) mani olmak maksadile bugün her gelişmiş memleket geliştirmektedir. Gelişmemiş memleketlere yardım, ancak dış ödeme imkânlarının artmasıyla mümkündür ki, işte para politikası dış ödeme bilânçosunda bu gayeyle bir surplus - «artık» temin etmek gayesini de güder.

Merkez Bankaları yukarıda izah olunan gayelerine ulaşabilmek maksadile para ve kredi miktarını tanzim eder. Diğer bir ifade ile azaltır veya çoğaltır. Kredinin fiyatını (faiz hadlerini) tesbit eder. Diğer bir ifade ile faiz hadlerini arttırır veya eksiltir. Bankanın bu temel fonksiyonu yanında memleketteki kredi müesseselerinin (bankaların) kontrolü, bankalar arası münasebetlerin tanzimi (bilhassa bankalar arası ödemelerde aracılık), hazinenin kasadarlığının yapılması ve dış ödemelere yardımını işaret edebiliriz.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 11.6.1930 da kabul olunan 1715 numaralı kanun ile kurulmuştur.

Merkez Bankası kanunumuzun birinci maddesinde, bu «**bankanın banknot ihracı imtiyazını münhasıran haiz**» bulunacağı ifade edilir. 1930 yılında piyasada Osmanlı Bankası banknotları mevcuttu. Fakat bu banknotlar fiilen piyasada para olarak tedavül etmedikleri gibi, Osmanlı Bankasının yeniden banknot çıkarmak hakkı mevcut değildi. Devletin ufak para olarak kullanılmak üzere madeni para çıkarmak hakkı mevcuttur.

Kanunun birinci maddesinde bahis konusu bankanın isminin «**Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**» olduğu ve anonim şirket şeklinde kurulduğu yazılıdır.

Bankanın isminin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası olarak konması o günlerde cari adetlere uygundur. Her ne kadar gelişmiş memleketlerdeki Merkez Bankalarının ismi, meselâ Bank of England, Federal Reserve Bank, Banque de France gibi merkez bankası ibaresi bulunmayan bankalar ise de, bizim merkez bankamıza Türkiye Bankası denmekten Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası denilmesi tercih edilmiştir.

Merkez Bankasının bir devlet teşekkülü olarak kurulmaktansa anonim şirket olarak kurulması düşünülmüştür. O yıllarda büyük merkez bankaları hususi şirketler halindeydi. Bu suretle Merkez Bankasına bir nevi istiklâl verilmek istenmiştir.

Birinci maddenin ikinci fıkrasına göre:

Bankanın ve banknot ihracı imtiyazının müddeti otuz senedir. Bu imtiyazın müddeti, bitmesine beş sene kalmıncaya kadar temdid edilebilir.

5.5.1955 tarih ve 6544 nolu kanunla bu fıkra değiştirilmiştir. İkinci fıkranın yeni şekli şöyledir:

Bankanın ve banknot ihracı imtiyazının müddeti, 1999 senesi sonuna kadar devam eder. Bu imtiyazın müddeti, bitmesine beş sene kalmıncaya kadar temdit edilebilir.

Merkez Bankası Kanunumuzun ikinci maddesinde bu kanunun vazifeleri yazılıdır. Madde aynen şöyledir:

Memleketin iktisadî inkişafına yardım gayesile tesis olunan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının vazifesi aşağıda gösterilmiştir:

1 — İskonto fiyatını tesbit ve para piyasasını ve tedavülünü tanzim etmek;

2 — Hazine muamelelerini ifa etmek;

3 — Hükümetle müştereken Türk evrakı nakdiyesinin müstakbel istikrarına matuf bütün tedbirleri ittihaz etmek.

Bu maddede Merkez Bankasının vazifeleri tatminkâr bir şekilde yazılmış değildir. Maddenin başında bankanın memleketin iktisadî inkişafına yardım gayesile tesis edildiği belirtilmekte, daha sonra bu vazifelerin neler olduğu tasrih edilmektedir. Kanun, iskonto fiyatının tesbitini, para piyasasının tanzimini, keza para tedavülünün tanzimini biribirinden ayırmaktadır. Acaba iskonto haddinin tesbiti para tedavülü veya para piyasasının tanzimi içinde mütalea edilemez miydi? Bunun ayrıca

zikredilmesi 19. cu asır Merkez Bankacılığında iskonto haddi mekanizmasının oynadığı ehemmiyetli rolün zihinlerde yer etmesile izah edilebilir. Mademki iskonto haddi mekanizmasından bahsedilmektedir. Neden para politikasının diğer aletlerinden bahsedilmez?

Merkez Bankamızın ikinci vazifesi olarak hazine muamelesi ifası gösteriliyor. Bunun ifade ettiği mana her halde bankanın devletin kasadarlığını yapmasıdır. Devlete kısa vadeli avanslar verilmesinin bu maddenin içine girip girmeyeceği şüphelidir.

Bankanın üçüncü vazifesi, hükümetle müştereken Türk evrakı nakdiyesinin müstakbel istikrarına matuf tedbirleri ittihaz eylemektir. Bu ifadenin manası banka kurulduğu zaman Türk lirasının istikrara sahip olmadığı kabulüdür. Halbuki Merkez Bankasının kurulmasına tekaddüm eden 5-6 sene içinde paramızın değeri sabit kalmıştı. Şu halde kanun vazı istikrar ile başka bir şey anlamaktaydı. Kanun vazının istikrardan kasdı paranın altın karşılığının tesbiti ve paranın altına bağlanması olarak anlaşılabilir. Eğer istikrardan kasid bu ise Türk parasının istikrarı aradan 34 yıl geçtiği halde hala temin edilememiştir.

Bu suretle sayılan gayeler arasında bankanın dış ticaret muamelelerinde aracılık yapması zikredilmemek suretile büyük bir boşluk kalmıştır. Keza Merkez bankacılığının en ehemmiyetli fonksiyonlarından biri de bankacılık sisteminin nezaretidir. Diğer bir tabirle Merkez Bankaları bankaların bankası olmakla kalmayıp, bunların aynı zamanda vâsileridir.

Merkez Bankamızın kendinden beklenen vazifeleri ne dereceye kadar başarabildiği bir başka yazımızda ele alınacaktır.

BANKACILIKTA EĞİTİM

Yazan: Henry EASON

Çeviren: Bedriye TUNCER

(Bankacılar Enstitüsü
Genel Sekreteri)

Dergimiz bu sayısından itibaren Milletlerarası 17. Bankacılık Yaz Okulunda verilen konferansların tercümesini neşre başlamıştır. İlk olarak Bankacılar Enstitüsü'nün Genel Sekreteri Mr. Henry Eason'ın Bankacılıkta Eğitim (Education for Banking) adlı yazısının tam tercümesini sunuyoruz. Bu konferans 31 Temmuz 1964 tarihinde Oxford'da verilmiş ve büyük bir ilgi görmüştür. BANKA

Christ Church'ün bu muhteşem salonun duvarlarındaki portrelere bir göz gezdirmek sayısız delillerle çevrelendiğimizi anlamağa kâfi gelecektir. I. Elizabeth ile II. Elizabeth arasındaki dört asır üzerinde bir köprü gibi uzanan bu güzide şahsiyetler şeridi, insanın, bankacılığın ruhu olduğunu bize hatırlatmaktadır. Bu gerçek, mesleğimiz eğitiminde, üzerinde en çok önemle duracağımız esası teşkil etmektedir.

Konu geniş ve çok önemlidir. Ve bu Milletlerarası 17. Bankacılık Yaz Okulu devamınca büyük bir vukufu takdim edilen ve kesif şekilde tartışılan bankacılığın her safhasına hâkim olmaktadır. Bu konu her banka için önemlidir; çünkü bankacılık hizmetine girecek kimsele-
rin çapı bu eğitime bağlıdır. Ve ekonominin diğer sektörleri ile ilgili olarak bir rekabet faktörü halinde genellikle bankacılık bakımından özel bir mâna taşımaktadır.

Bankacılığın topluma göreceği hizmetin kalitesi ve buna bağlı olarak bankacının tâbi olduğu statü bakımından da önemi hiç küçük değildir. Bankacılıkla toplum arasındaki bu bağlantı, esas itibariyle bir memleketin Dünyanın diğer memleketleriyle olan ticari bağlantısına benzetilebilir. Her ikisi de yüksek veya düşük bir seviyede olabilir. Top-

luma yapılacak yüksek seviyede bir bankacılık hizmeti, personelinin kalitesine dayanmaktadır. Ve bu kaliteyi geniş ölçüde eğitim sağlar.

Bu derece önemli olan bir konuyu size bir saatten daha az bir zaman içinde takdim etmenin güçlüğüne umarım ki takdir edersiniz. Çeyrek asır boyunca konuyla içli dışlı olan bir kimse dahi, bunun genişliği karşısında ürkmekten kendini kurtaramaz.

Bugünkü görevim bana «imkânsız olanı derhal yaparız; mucizeler biraz daha çok zaman alır» sözünü hatırlatmaktadır. Buna göre hedeflerimi sınırlamam gerekiyor. Ve bunu yaparken bu **Milletlerarası 17. Bankacılık Yaz Okulundaki** çalışmalarımızın genel başlığı olan «**Bugünün Avrupasında Bankacılıkta Yeni Temayüller**» deyimini esas alıyorum. Buna göre bugünkü konumuzu şu iki madde ile ortaya koyabiliriz:

1— Bankacılık eğitiminin esaslarını araştırmak;

2 — Bu esaslar dahilinde, bugünün Avrupasındaki bankacılık eğitimini incelemek.

K o n u n u n T a r i f i

Kelimelerin yerinde kullanılmamalarının devamlı karışıklıklara sebep olduğu bir sahada yanlış anlaşılmaya meydan vermek istemiyorsak, bugün gayelerimiz için üç esas terimi tarif etmekteyiz:

«Bankacılık», «Eğitim» ve «Avrupa».

«**Bankacılık**» deyimini; ödünç alma, ödünç verme ve müşterilere yol göstermeden ibaret geleneksel iş olarak sınırlandıracağım. Ve bankacı da hangi seviyede olursa olsun, bu fonksiyonları ifa edecek yetkiye sahip mahallî idarecidir.

«**Eğitim**», Bankacının meslekî bilgi ve muhakeme gücünün devamlı gelişmesini ifade etmektedir. Elimizdeki kısa zaman içinde araştırmalarımızı bu meslekî bilgi üzerinde toplayıp, aşağıdaki meselelere ancak sırası geldikçe temas edeceğiz:

(i) Çek ve kredi transfer usullerinde olduğu gibi bankacılığın tek-rara dayanan muamelelerinde -el, makine veya elektronik usullerde eğitim.

(ii) Her çeşit işletme tiplerinde rastlayacağımız sevk ve idare usulleri. Bu usullerin bilhassa geniş teşekküllerdeki önemi bakımından nasıl bir öğrenimin daha uygun olacağı konusunda kanaatların birbirinden çok ayrı olduğunu görmekteyim. Tecrübelerime dayanarak, sadece

Avrupa'da değil, bütün dünyada, «sevk ve idare» kadar muğlak konu yoktur diyebilirim.

«Avrupa» deyimini ekonomik politika değil, coğrafi manasıyla ele alınmalıdır. Buna göre meselâ İngiltere ve İskandinavya'yı bu deyime dahil etmek hatalı olmayacaktır.

K o n u y a G e n e l B a k ı Ő

Bana öyle geliyor ki, Bankacılık eğitiminin maksadı, iyi bankacılar yetiştirmektir. Bu basit ifade belki çok klâsikleşmiş olabilir. Nasıl kabul edersek edelim, esasları incelerken, perspektif kazanabilmek için konuyu ince bir tahlile tabi tutmamız gerekmektedir. Şöyle ki:

- GiriŐten önceki eğitim;
- Temel mesleki eğitim;
- Bankacılık tekniğinde eğitim;
- Devamlı eğitim.

GiriŐten Önceki Eğitim

Bankacılığa yeni başlayan bir kimse ya 18 yaşında, okuldan veya daha ileri yaşta daha yüksek bir eğitim müessesesinden yahut da başka bir işten gelmiş olacaktır.

Bankacılığa, okuldan hemen sonra mı, yoksa daha ileri devrelerde mi memur almak daha iyidir münakaşaları bildiğim bileli mevcuttur ve şüphesiz devam edecektir. Bence bu sorunun nihai cevabı hiçbir zaman verilmeyecektir.

İngilterede yüksek öğretimin yayılması konusunda 1963 **Robbins Raporu** üzerine bir tenkit yazısında, bir başka Oxford Üniversitesi olan Magdalen'de eski bir «Don» (*) ve şöhretli bir tarihçi olan A.J.P. Taylor demiştir ki: «Elbette okumuş bir vatandaş daha iyi bir vatandaşdır. Fakat okumuş bir vatandaş mutlaka üniversite bitirmiş kimse demek değildir.»

«Üniversite» ve «yüksek okul» gibi eğitim etiketleri yanlış kanaatlere sebep olabilir. Bunun için bir işverenin, bütün adayların eğitim bakımından gerçek değerlerini araştırması hayati derecede önemlidir.

Her ne kadar üniversite insan yetiştirmede en büyük bir sosyal vasıta ise de, gayesi aynı hedefe ulaşmak olan başka vasıtalar da mevcut-

(*) Don, Oxford ve Cambridge Üniversitelerinde Profesör olmayan ve fakat öğrencilerin çalışmalarını yöneten idarecilere verilen bir ünvanıdır. (Çevrenin notu)

tur. Meselâ İngilterede bazı «high school» ve «grammar school» ların ileri sınıfları, diğer bazı memleketlerdeki üniversitelerin birinci ve ikinci senelerindeki seviyeyi tutmaktadır. Ve şuna memnun olabiliriz ki, çalışan öğrenciye yeter derecede öğrenme imkânları sağlandığı takdirde, çalışma ile tamamlanan kısmi «part-time» eğitim sisteminin hiçbir unsuru olmadığı gibi, ancak büyük meziyetleri vardır.

Bu sebeple her aday akademik sahadaki başarısına göre değil, ancak kendi meziyetlerine göre tayin edilmelidir. Hangi sahadan gelirse gelsin, uygun bir genel bilgi ve görgü sahibi olması lâzımdır. Bunun dışındaki akademik malûmatın hayati önemi yok gibidir.

Fakat, sağlam karakter ve sadece çok çalışmaktan başka bilgi ve kabiliyetle çalışma arzusu gibi diğer şahsî niteliklere de sahip bulunması son derece lüzumludur. Sür'atli gelişmenin, günün kaidesi haline geldiği bir meslekte belki de en önemli vasıf, liderlik kabiliyetidir.

Bu şartların yakın geçmişe ait olduğunu, bankacılık hizmetine girerken bunların artık söz konusu olmadığını düşünenler bulunabilir. Fakat benim tecrübelerime göre, bankacılık hizmetine yeni eleman alma politikasında düşülen hatalar, daha çok, ölçülerin yüksek değil, düşük tutulmasından doğmaktadır. Bu niteliklere ne derece önem verilirse verilsin, bu rekabet dünyasında, gelişme çabasında olan her bankanın, bütün kaynaklardan en iyi elemanları toplamaya dikkat etmesi lâzım gelecektir.

Temel Meslekî Eğitim

Bankacılık eğitiminin ders programını tartışmadan evvel şunu söylemeliyim ki, benim inanışlarım meslekî eğitimin, önemli ve esas manasıyla bir «kendi kendini eğitim» olduğu görüşüne dayanmaktadır. Hiç kimse, kendi arzusu ve şahsî gayreti olmadıkça bir eğitime tâbi tutulamaz.

Bunu ifade ettikten sonra, şu kanaati de önemle belirtmeliyim ki, bankacılıkta meslekî gelişmenin temeli, diğer sahalarda olduğu gibi haberleşme ve görüşme kudretidir; bu, bir kimsenin kendi dilini tesirli, tatlı ve berrak bir şekilde okuyup konuşması demektir. Bu da ancak fikirler, insanlar ve diğer şeyler hakkında zengin tecrübeler edinmek, bir yandan da bu konularda kitaplar okumakla elde edilir. Görüşme kudretine sahip olduktan sonra, istediğimiz bütün uygulama tekniğini kolaylıkla elde edebiliriz. Buna sahip olmadıkça, mesleğimizin özelliği olan disiplin ve esasları ne anlamamıza, ne de yerinde uygulamamıza imkân yoktur.

Bankacılığa yeni başlayan bir kimsenin bu sahada yeter eğitimi yoksa, ilk yapacağı şey, görüşme kabiliyetini geliştirmek olmalıdır.

Büyük Kanadalı hicivci Stephen Leacock bunun için en iyi yolun, Oxford'da eğitim görmek olduğunu ileri sürmüş, bunu şöyle ifade etmiştir: «Anlıyorum ki, Oxford'da bir öğretmenin yaptığı iş, bir gurup öğrenciyi bir araya toplayıp, karşılarında sigara içmektir. Dört sene müddetle sistemli şekilde bu dumanı teneffüs eden adamlar, sonunda olgun birer aydın olmaktadırlar. Eğer bundan şüphe eden olursa Oxford'a gitsin ve meselenin doğruluğunu tatbikatında görsün. İyi duman yutmuş bir adam İngilizceyi, başka hiçbir yoldan elde edilemeyecek bir zarafetle konuşur ve yazar.»

Bu böylece kabul edildikten sonra, temel meslekî eğitim, ekonomi, hukuk, muhasebe ve beşerî münasebetler konuları üzerine yerleştirilmelidir.

Bir iktisat öğrenimi, işletme dünyasının genel faaliyetlerini anlamak bakımından çok lüzumludur; böylece bankacı bu faaliyetleri kolaylaştırmada kendi rolünü oynayabilir.

Muhasebe, işletme faaliyetleri kayıtlarını anlamak ve ödünç veren olarak bankacının gözü ile hesapları tefsir etmek bakımından elzemdir.

Ve bir ticaret hukuku öğrenimi, işletmeciliğin ve bankacılığın genellikle yürütüldüğü kanun çerçevesini anlamak için şarttır.

Hindistana bir gidişimde büyük bir bankacı, bana ticarî bankacılığın, onda dokuz nisbette psikoloji olduğunu söylemişti. Bazılarımız bunu aşırı bir beyanat saysak bile, kabul etmeliyiz ki beşerî münasebetlerin öneminin takdir edilmesi, bankacılıkta başarının sırlarından biridir. Fakat bankacı olarak, bilgi ve beşerî nitelikler arasında uygun bir nisbet bulunmalıdır.

Bu görgü ve bilgiyi elde etme teşebbüslerinde bankacı şanslıdır; zira birçok memleketlerde, üzerinde anlaşmaya varılmış esaslar ve devamlı surette zenginleşen bir literatür sayesinde konular iyice gelişmiştir.

Bankacılık Tekniğinde Eğitim

Teknik eğitimin gayesi tecrübe ve usul bilgisini geliştirmektir.

Bu sahadaki en zor iş, her işletmenin tipine ve her bankanın büyüklüğüne göre değişecek kurs programlarını genelleştirmektir. Şu

muhakkaktır ki, bankacılık her yerde çok komplike bir hale gelmiştir. Bu sebeple isteklilerin durmadan değişen teknikte eğitim görmeleri lüzümlüdür. Tekniğin bu değişken yapısı, temel meslekî eğitimin, değişen faktörlere adapte olabilecek nitelikte olmasını lüzumlu kılmaktadır.

Özetleme imkânı olmadığına göre, bilhassa 1945 den beri 19 sene dir meşgul olduğum bankacılıkta teknik eğitim ve öğretimin geniş bir tetkikine dayanan bazı gözlemlerimi size sunmak arzusunda yım. Kurs programları konusunda doğmatik olmamağa itina ederek, bilhassa mesleklerinin başlangıç ve orta devrelerinde olanlar için teknik eğitimde uygulanacak metodları incelememiz mümkündür.

Önce, geleneksel metod olan, bir rehberin idaresinde «iş başında çıraklık». Eğer günlük işletmenin icapları, işini mükemmel bilen bir öğreticinin çalışmasına imkân bırakıyorsa bu metod idealdir. Bu usulde başarı eğitimci personelin öğretim mesuliyetine dayanmaktadır.

Bu usûl hem verimli, hem de şahsın hayatî menfaatini korumayı hedef ve vazife edinen mükemmel bir şemadır. Bu maksatla bankacılık işletmesinin küçük bir örneği olarak, küçük bir şube dahi ilk sene ler için en mükemmel eğitim zemini sağlamaktadır. Bugün, avantajlardan tam mânasiyle yararlanılmadığı açıktır. Küçük banka şubelerinde günlük işin yaptırılmasına öncelik verilmesi «iş başında eğitim»e verilmesi gereken itina yı şiddetle engellemektedir.

Diğer usûl; her banka için, mutlaka ayrı bir binada olmasa bile, bir müddet için tatbikat sahasının dışında yürütülen bir kurstur. Bu kurslar kısmî gün veya tam gün, yatılı veya yatısız olabilir. Büyük bankalarda okul tarzında, küçük teşkilâtlarda bu maksatla ayrılmış bir odada küçük bir gurup halinde de yürütülebilir.

Çok yerinde olmasa bile, «iş başında olmayan» teknik eğitimi üç safhada incelemek uygun olacaktır:

Yaşları aşağı yukarı 17 ile 23 arasında olan yeni girenler için başlangıç eğitimi, arzu eden bankanın isteklerine göre ayarlanır. Bu eğitimin esas gayesi onları hemen önlerinde uzanan işe hazırlamak ve devamlı olarak meslekdaşlarına başvurmadan kendi işlerini görebilir hale getirmektir. Böylece etraflarında olup biteni kavrayabilecekler ve başlangıçtan itibaren her şeye alâka duyacaklardır. Örnek servisler vasıtasıyla ilk uygulama kaideleri ve geniş ölçüde usûl öğretilir.

Banka içi eğitimin ikinci safhasında emniyet ve banka muameleleriyle ilgili «teknik usûl bilgisi» öğretilir. Bu kurstaki personelin en

üst seviyesi ilk idare kademesinin hemen altında olabilir. Burada önemli derecede değişik yaşta ve kabiliyette kimseler bir araya gelebilir. Bu sebeple bu tip kursların tatminkâr şekilde organize edilmesi pek de kolay değildir.

Üçüncü safha, 30 yaşını aşmış müstakbel veya halihazır idareciler için olabilir. Bu, devre teminatlar, bilânçolar ve şirket finansmanı üzerinde daha ileri bir teknik eğitimi ihtiva eder. Banka içi kurslar bu üçüncü safhada bazı büyük teşkilâtlarda bir öğrenim ve eğitim tecrübesi olduğu kadar, bir seçim prosedürü halini alır. Burada bankacının karar verme, teşkilâtlandırma ve koordinasyon meselelerinde kapasitesi ile beraber liderlik vasıfları ve beşerî münasebetlerdeki kabiliyeti de müşahade ve tesbit edilebilir. Bu kurslarda, öğreticinin kalıbını olduğu gibi alma tehlikesi mevcuttur. Buna mâni olmak için farklı görüşlerin dirayetle takdim edilmesi ve diğer bankalardaki uygulamaların da gözönüne alınması lâzımdır.

Hariçteki bankacılık dışı kurslar, konunun büyük kısmı bankacıyı doğrudan doğruya ilgilendirmese bile, şahsiyetinin gelişmesine yardım edebilir. Birçok memleketlerde müstakbel bankacıya, diğer sahalarda istikbal vadeden kimselerle yakın temas imkânlarını sağlıyan kurslar vardır.

D e v a m l ı E ğ i t i m

Geçen yıl, British Association'a hitaben yaptığı bir konuşmada Sir Eric Ashly demişti ki; «Eğitim, bir defa elde edildikten sonra, kendimizi ebediyen emniyette hissedeceğimiz bir olay değildir.» Demode olmak, beşerî faaliyetlerin bütün diğer sahalarında olduğu gibi, entelektüel ve teknik bankacılık için de devamlı bir tehlikedir.

Başlangıçta, temel meslekî eğitime temas ederken gayem, bir taslak tarif etmektir. Fakat bilginin yenilenmesindeki hayati gelişmenin otomatik olamayacağı muhakkaktır. Bu ancak muntazam okumak ve geniş bir muhitte devamlı beşerî münasebetler idame ettirmekle mümkün olur. Aydın olarak yeni kalmanın tek yolu samimi tartışmalar yapmaktır.

Geçen sene Mart ayında, Bankacılar Enstitüsünün, Mansion House'daki mahalli merkezinde verilen Altın Jubile yemeğinde, enstitünün o zamanki başkanı Sir Edward Reid, bankacının eğitimindeki bu devamlılığın önemi üzerinde durarak demişti ki: «Eğitim devamlı bir ilerlemedir ve Enstitü merkezlerinin en büyük gayesi, üyelerinin, bankacılık mesleğinin bütün kademelerinde, meslekî gelişmelerini kolaylaştırmaktır.»

maktır. Bankacılık boş bir sahada icra edilmediğine göre bankacı kaçınılmaz bir şekilde, içinde yaşadığı çevrenin hayatında mühim bir rol oynamaktadır.»

O halde bankacılık eğitimi hiçbir kademede -bilhassa en son ve en uzun olanında- sadece zihni bir temrin değil; insanların bütün anlaşılabilir yönleriyle incelenmesidir. Başarılı bankacı kendi iradesine sahip ve toplumu ile yakından temas halinde olmalıdır.

Mahalli toplum içindeki bu rolü pek canlı şekilde tarif ederken -şimdi bir piskopos olan- eski bir bankacı geçenlerde demişti ki: «Mahalli bir bankacı sadece mahalli endüstriye tesir eden, ekonomik durumu anlayan bir kimse değil, birlikte yaşadığı kimseler için bir hakem ve bir lider olmalıdır. Yalnız teknik bir usûl bilgisi değil, hem özel, hem de endüstri alanında toplum üzerinde tesirini gösterebilecek bir karaktere sahip olması lâzımdır. Benim inancıma göre bankacı, bankacılığı diğer meslekler arasında bir meslek gibi görmeyip, durumunu gitgide artan bir derecede, içinde yaşadığı topluma hizmet için kullanmalıdır. Sanayicinin müşaviri, mahalli serbest teşekküllerin rehberi ve haznedarı olmalıdır. Nihayet her şeyin üstünde, malî konular yanında her türlü şahsî meselelerde yardım ve öğüt için kendisine başvuracak kimselere saygı ve güven duyulan bir arkadaş ve bir yol gösterici olmalıdır.»

A v r u p a ' d a k i U y g u l a m a

Kanaatimce, bankacılıkta meslek devamınca eğitim şekli, bütün dünyaya teşmil edilebilir ve burada temsil edilen 52 memleketi ilgilendirir. Benim bugün ele aldığım deyimler özellikle Avrupa'ya yöneltilmesine göre oradaki bankacılık eğitimini tetkik ederken, bu program bize ışık tutacaktır. Bugün, birçoğunu burada görmekten bahtiyarlık duyduğum, Avrupa bankacılık teşekküllerinden meslekdaşlarımın kıymetli işbirliğiyle üç sene evvel on Avrupa ülkesinde bankacılık eğitimini tetkik etmek şerefi bana verildiğinde şahit olduğum gibi, bu işin güçlükleri çok büyüktür.

Bankacılık eğitimi, bir memleketin bankacılık kuruluşu, ölçüleri ve hattâ bazan millî özellikleriyle bağlıdır. Memleketlerin büyüklükleri ve bankacılık sistemleri birbirinden çok farklı olan Avrupa için bu bir gerçektir. Hattâ aynı memleket içinde bile, çeşitli bankalar, bankacılık eğitimi problemlerini çok farklı yollardan ele almaktadır.

Bunların programları bir bir mukayese edilemeyeceğine ve faktörler çok değiştiğine göre, genelleştirmek imkânsızdır. Sadece yeni eleman standartlarındaki farklar bile tam bir görüşe mâni olmaktadır.

Yapabileceğimiz tek şey, çeşitli ülkelerdeki önemli özellikleri ele alarak, yalnız Avrupalıların değil, burada bulunan hepimizin faydalanması imkânlarını araştırmaktır.

Önemle belirtmeliyim ki, daha çok, kolektif bir esas üzerine kurulmuş bankacılık eğitimi şemaları üzerinde duracağım. Birbirinden ayrı yüzlerce enstitüde, muhakkak ki önemli sayıda öğretim ve eğitim teşkilâtı kurulmuştur. Fakat bunların hepsinin iç yüzlerini aksettirmek tabii ki imkânsızdır.

Y e n i E l e m a n A l ı n m a s ı

Çeşitli Avrupa ülkelerinin, ilk ve orta öğretimlerinde, başlama ve bitirme yaşlarından ayrı, öğretim programları arasında da önemli farklar vardır. Bu yüzden, başka bir sebep olmasa bile, bankacılığa yeni alınan elemanların yaş durumları arasında da farklar olacağı tabiidir. Bazı memleketlerde yeni alınan erkek elemanların çoğunluğunun yaşı 16 civarındadır. Fakat bu yaş haddi aynı memleket içinde bile bütün bankalar için aynı olamaz.

Öyle zannediyorum bir bankada işletmenin mahiyeti ve teşebbüsün hacmi, yaş haddini tayin eden faktörlerdir. Küçük ve özelleştirilmiş bir bankacılık teşebbüsünde ileri yaşta eleman alma eğilimi vardır. Çok şubeli geniş bir banka sisteminde ise daha geniş ölçüde genç elemanların servise alınması eğilimi vardır.

Size verebileceğim belki en faydalı tarif, İngiltere'deki duruma dayanmaktadır. Burada erkek elemanların ortalama başlangıç yaşı Avrupa'nın diğer birçok ülkelerindekinden daha ileridir. Başlıca İngiliz bankalarında, 4000 erkek memurun servise alındığı son 12 aylık bir devrede 25 e kadar olan çeşitli yaş gruplarının nisbetleri şöyledir:

Yaş 16	% 13
» 17	% 27
» 18/19	% 40
» 20/25	% 20

Gerçi üniversite mezunları sayısının toplama oranı sadece yüzde birdi. Fakat son iki yaş grubundaki adayların yarısı ileri seviyede bir veya daha fazla konularda sınav vermiş lise mezunu kimselerdi ki, bu seviye birçok hallerde bir üniversitenin ilk senesinde varılan seviyeye denk olmaktadır. Ve birçokları da daha önceden bir işletme tecrübesine sahiptiler.

İngiltere'deki bu duruma karşılık diğer birçok Avrupa ülkelerinde 16 yaşında işe başlayanlar en büyük grubu teşkil etmektedir. Erkek per-

sonelin büyük kısmının bu nisbeten erken yaşta işe alındığı memleketlerde, üniversite mezunlarından da bunu telâfi edecek isbette eleman alınmayışı şayanı hayrettir.

Avusturya, İtalya ve İsveçte diğer Avrupa ülkelerinden daha büyük nisbette üniversite mezunlarından eleman alma eğilimi varsa da, çeşitli ülkelerdeki üniversite mezunlarının seviyesi de önemli decede farklı bulunduğundan mukayese imkânı olamamaktadır.

Bununla beraber şu çok önemi sual cevapsız kalmaktadır: Bankalarda yeni eleman alma politikası, daha yüksek eğitim görmek istiyen genç kız ve erkek sayısının gitgide çoğaldığını hesaba katmakta mıdır?

Bu sualin cevabı ne olursa olsun, realist bir bankacı, muhakkak ki bir memurun işe başlamazdan önceki eğitim durumuna değil de, gördüğü işe göre hüküm vermeyi tercih edecektir. İncildeki «Onları meyvalarından tanıyacaksın» sözü Avrupa bankacılığında yeni eleman politikasını özetlemektedir.

M e s l e k i E ğ i t i m

Bankacılığa 16 yaşında eleman alınan bir yerde, eğitim seviyesi ilk eğitimin az üzerinde olacağına göre, Avrupa memleketlerinde, normal bankacılık saatlerinde, sınıflarda uygulanacak mutad bir çıraklık sistemi olması kanunî bir zarurettir. Danimarka, Fransa, Almanya ve İsviçre'de işveren ve emekçi teşekküllerinin işbirliğiyle hazırlanmış başarılı şemalar mevcuttur.

Muayyen çıraklık şemalarının tatbikini gördüğüm Almanyadan size bazı örnekler verebileceğim. Burada bütün yeni girenler bir çıraklık devresine tâbi değildir. Fakat tâbi olunca Devletce hazırlanan hükümler tatbik edilir. Genç çıraklar için normal müddet üç senedir. 18 yaşından küçük olanlara haftada bir gün **banka içi eğitim** için mecburi izin vardır. Çıraklar, bu devreden iyi bir pratik bilgi sahibi olarak çıkarlar. Fakat teorik bakımdan zayıftırlar.

1958 de İskoçya'daki **Milletlerarası Bankacılık Yaz Okulunda**, M. Legros'un çok takdir toplayan izahlarına göre, Fransa'da 1919 da **Loi Astier** ile başlayarak gelişen bir erken öğretim ve eğitim şeması vardır. M. Legros'un belirttiğine göre şemanın gayeleri şunlardır:

- (i) İdarecilerin ve kalifiye icracıların eğitiminde mesleğe hizmet etmek,
- (ii) Kabiliyetli ve çalışkan genç elemanların bilgilerini arttırmalarına yardım etmek ve tahsilleri ne olursa olsun yetkili pozisyonlara ulaşabilmelerini mümkün kılmak.

Bütün plân üç şube tarafından uygulanmaktadır. Başlangıç ve orta dereceli eğitim, **Centre d'Enseignement Technique de Banque**, daha yüksek teknik eğitim, **Institue Technique de Banque** ve hukukî, iktisadî meselelerden ibaret tamamlayıcı bankacılık eğitimi **Centre d'Etudes Supérieures de Banque** tarafından yürütülür. 1962 de 2700 aday başlangıç eğitimini, 100 den fazlası da daha yüksek seviyedeki eğitimlerini tamamlamışlardır. Böylece sağlanan kolaylıklardan daha çok genç elemanların faydalandığını görmekteyiz.

Almanya ve Fransadaki bu her iki şema, çıraklık devresinde banka dışında sınıf öğretimi ile geniş ölçüde günlük işler üzerinde iç eğitimi bağdaştırmaktadır.

Diğer taraftan, az önce gördüğümüz gibi, son yıllarda işe yeni giren elemanları yarıdan fazlasının 18 yaşından yukarıda olduğu ve bütün kliring bankalarının sistem bakımından geniş hacimde bulunduğu İngilterede ise, ilk bankacılık eğitimi ya meslek içinde veya bir başlangıç eğitim kursunda verilmektedir. Diğer taraftan bankalar bu başlangıç eğitiminde çok az teorik bilgi vermektedirler.

Daha geniş görgü ve bilgi kazanmak ve Bankacılar Enstitüsüne asso-siye azalık için çalışmak suretiyle kendilerini meslekte geliştirmek isteyen herkese geniş imkânlar sağlanmaktadır. Assosiye azalık için nihai imtihanın seviyesi bir İngiliz üniversitesinde birinci derecede başarı seviyesine yaklaşıktır. 1963 de on derslik bankacılık diplomasını kazanan 1.700 adayın vasatı yaşı 28 idi. Bu adaylar, bankacılık mesleğinde emekli oluncaya kadar hattâ olduktan sonra da devam edebilen bir üyelik payesi olan Bankacılar Enstitüsü Assosiye azalığı seçimine hazırlanmış olmaktadırlar.

On derslik Bankacılık Diploması imtihanının bazı kısımlarına 1963 de 36.000 den daha fazla adayın girmiş olduğu gerçeği, şemanın azameti hakkında hüküm vermeğe kâfi gelebilir. Giriş yönetmeliğinin mahiyeti karşısında bu rakkam diploma imtihanını tamamlayanların sayısiyle doğrudan doğruya irtibatlı olamaz, fakat İngiliz bankacılarının mesleki konulardaki öğrenime ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Avrupanın en geniş ve en çok sistemleştirilmiş bankacılık eğitim şemaları olan İngiliz ve Fransız şemalarını mukayese etmek enteresan olacaktır. Fransız plânı, kesif fakat elemanter teknikten başlayarak, resmî tarifle «tamamlayıcı eğitim» denen, iktisat, maliye ve hukuk öğrenimleriyle «**Institue Technique de Banque**» ve «**Centre d'Etudes Supérieurs de Banque**» da en yüksek seviyesini bulmaktadır.

İngiliz şeması, İngiliz dili, hukuk, iktisat ve muhasebe disiplinleri

üzerine hazırlanmış temel eğitimle başlar. Banka hukuku üzerinde özel teorik çalışmalar, para teorisi ve tatbiki ve muhasebe konularıyla devam eder; nihayet bütün bu esasların bankacılıkta uygulanmasıyla sona erer. İdarî kademeye ve her seviyede halkla temas durumuna geçmek isteyenler için enstitünün assosiyе azalığı imtihanının bir temel eğitim şartı olarak kabul edilmiş olması, İngiliz şemasının rasyonel tarafını göstermektedir.

Bu ve diğer bankacılık meslekî eğitim şemaları -doğrudan doğruya veya dolaylı olarak- günlük çalışma izni sorusunu ortaya koymaktadır ki, pek yakında her yerde bankaların bu suale eskisinden çok daha fazla önem vermesi icabedecektir.

Meslekî eğitim konusunu bitirmeden önce, beynelmilel çehresine uygun olarak Bankacılar Enstitüsünün yabancı dil çalışmalarını da ihmal etmediğini ifade etmek isterim. Elli senedenberi, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve İspanyolca üzerine yüksek seviyede diploma imtihanları devam ettirilmektedir. Bu sene ayrıca bu dillerle beraber Rusça üzerine orta derecede sertifika imtihanlarına da başlanmıştır.

B a n k a İ ç i E ğ i t i m

Bilgili personelin ısrarla arandığı bir devirde, her banka, eğitim eksikliği yüzünden, kaynaklarının israf edilmemesine dikkat etmek zorundadır. Eğer eğitim ihmal edilirse, personel seviyesinin düşeceği meydandadır. Bu sebeple pek tabii olarak harpten sonra tam istihdamın meydana gelmesiyle eğitime çok daha fazla dikkat gösterilmeğe başlanmıştır. Haberleşmenin önemli olmadığı küçük teşekküllerde, alışılmış «ustanın çırak yetiştirmesi» metoduna devam edilmektedir. Bu sahada bu kadar şanslı olmıyan büyük teşekküllerde ise organize edilmiş kurslar zarurî görülmüş ve bazılarının kuruluşları çok mükemmel olmuştur.

Yatılı kurslar konusunda hiçbir yerde İngilteredeki kadar düşünülüp zaman ve para harcanmadığını söylemek, zannedirim yanlış olmaz. Çoğu memleketlerin en geniş teşekküllerinde bile İngiltere'deki bu seviyeye ulaşılmamıştır.

Muntazam ve yeterli personel akımı olan daha geniş bankalar, başlangıç seviyesinden ileri eğitim kurslarını tecrübe etmişlerdir; fakat «idare öncesi» diye tarif edebileceğimiz kademede hem programda, hem de uygulama metodlarında büyük farklar vardır.

Kıt'a Avrupasında, daha az rastlanan geniş çaptaki bazı kurslarda beşerî münasebetler konusu üzerinde İngilteredekinden daha fazla dikkatle durulduğunu gördüm. Öğrenciler de İngilterede, ödünç verme meseleleriyle büyük modern bir bankanın idaresindeki mes'elelere hal çaresi bulma konularına daha çok önem veren idare öncesi kurslarında

ki öğrencilerden daha gençtiler. Açıkça görülmüyor ki, bu kurslar her bankanın şartlarına ve ihtiyacına göre hazırlanmaktadır ve böyle olması lâzımdır.

Eğitim kurslarının doğrudan doğruya olan değeri aşıkârdır; fakat 1963 de bir banka müdürünün dediği gibi, bir bankanın çeşitli servislerinden insanların bir araya toplanmasından doğacak dolaylı faydalar, müşterek bir gayenin tesisi ve değişik branş sistemi sebebiyle kendiliğinden yakınlık bağları ve bir genel toplanma yeri olmıyan teşkilâtlarda, birlik duygusu yaratmak bakımından daha da önemlidir.

İçerde eğitimin bu avantajına karşı, kaçınılmaz bir netice olarak sevk ve idaredeki yeknesaklığı belirtmek gerekmektedir. Bu yeknesaklık merkezden kontrolü kolaylaştırmasına rağmen, kuruluşun uzun vâdeli gelişmesi için daha faydalı olabilecek tenkitçi bir bakışı baltalamaktadır. Bu hatalı temayülün düzeltilmesi isteniyorsa dışarıdan içeriye bir ışık tutulması icap etmektedir.

Bazı bankaların, eğitim imkânlarını eğitim için olduğu kadar, halkla münasebetler ve reklâm bakımından da değerlendirmeleri mümkündür. Ayrıca öğretimde kaliteye olduğu kadar, bina ve teçhizat teminine de önem verilmektedir. Bir eğitim şemasının kalitesi tamamen hocaya dayanmaktadır. İyi binaların her ne kadar eğitime faydası varsa da önemi ikinci derecededir.

Son on sene içindeki banka içi eğitimi tetkik edersek şu neticeye varırız: Makineleşme ve otomasyon banka personelinin, rutin ve idareci (icracı) olmak üzere, bugün bankacılık faaliyetlerinin iki ana tipi olan iki guruba ayırmaktadır. Bu muhakkak çok basit bir ayırmadır. Çünkü üst kademe ve alt kademe idarecileri arasında da mesuliyet ve kıdem bakımından nihayetsiz bir derecelenme vardır. Buna rağmen idari kademedekilerin monoton - rutin çalışmalarından daha çok kurtulmuş olmalarını görmek isterdim. Bu noktaya âcilen parmak basılması, yeni eleman alma konusunda büyük faydalar sağlayabilir. Çünkü istihdam ile ilgili gerçekler bir şimşek hızıyla üniversitelere ve okullara yayılmaktadır.

M e s l e k S a h i b i B a n k a c ı

Avrupada halen uygulanmakta olan bankacılıkta eğitim ve öğretme ait çeşitli şemalar üzerinde bu kısa tetkik, bugünkü durumu olduğu gibi aksettirmekten ileri gitmemektedir. Böylece siz de meselenin memleketimizdeki durumunu rahatlıkla inceleyebilirsiniz. Dünyanın hiçbir yerinde kusursuz bankacılık eğitimi şeması mevcut değildir. Ve ümit ederim ki bugün takdim ettiğim bu fikirler dizisi, devamlı olarak üzerinde ciddiyet ve dikkatle durulması lâzım gelen bu meselede, sizlere yardımcı olacaktır.

Benim asıl üzerinde durduğum, bankacılıkta yüksek kalitenin muhafaza edilmesidir. Bu kalitenin nihai bekçileri bütün bankacılar (Bir şirketin ruhu olamaz!). Onların sevk ve idaresi meslekleri ve mesleklerinin toplum içindeki durumları için bir gurur vesilesi olmaktadır.

Bu anlayış yeni değildir. Yirmialtı yıl önce, Bankacılar Enstitüsünün tanınmış bir başkanı olan Mr. R. A. Wilson, şöyle demişti: «Sertifikalarını kazanıp kendi bankaları tarafından bankacılık metodları üzerinde eğitim gördükten sonra, yüksek idarî mesuliyetlere gidecek yolu kendilerine açan bankacılar, hâlâ büyük mali teşkilâtın aylıklı memuru olarak kalsalar bile, kendilerini değerli bir mesleğin kalifiye üyeleri olarak görmeye hakları vardır. Benim şahsî kanaatime göre, bu tutum, arzu edeceğimiz, yeter çapta devamlı bir aday akımını teşvik edecek, bir insanın en yüksek vasıflarının ortaya çıkmasına yardım edecektir. Ayrıca disiplin duygusu, bir kimsenin bankasına olan bağlılığı ve bankalar arasında adet olan rekabet ruhu ile de tezat teşkil etmemektedir. Ahlâk sistemlerinde ve bankacılık geleneklerinde en güzel icra, bir meslek gururu duygusundan doğar.»

Bütünüyle bu meslek gururu, bankacılık standartlarının idamesi ve geliştirilmesi bütün dünyada, bankacılıkla ilgili 60.000 üyesi olan Bankacılar Enstitüsünün esas gayesidir. Enstitünün rolü, bu sabahki konumuzla doğrudan doğruya ilgili olduğu için, birçok suale cevap olarak, bu konferansa ilâve şeklinde Enstitü tarafından basılacak olan bir not hazırladım. Bunu görmüş bulunuyorsunuz ve üzerinde bana sualler sorabilirsiniz.

Kıt'a Avrupasında, bankacılık öğretimi sahasında, çok sayıda banka ve gene bazı bankalar birlikleri tarafından çok mükemmel faaliyet de bulunulmuştur. Fakat bütün mesleği kapsıyacak, bir özel bankacılar enstitüsü veya birliği mevcut değildir.

Bu eksiklik tarihî olaylardan mı, millî bünyeden mi, siyasî mi yoksa ilgisizlikten mi dokmaktadır? Sebep ne olursa olsun, Avrupa bankacılığında, iyi bir liderlik altında özel meslekî enstitüler, bugünkü parçalı eğitim sistemlerini kuvvetlendirmeyi ve bankacıların kendi toplumları içindeki itibarlarını arttırmayı başarmaya vasıta olurdu.

Netice itibariyle bu fikri, mücadeleye bir davet olarak, memleketlerinde yakın zamanda bankacılıkta lider mevkileri işgal edecek olanlarımıza takdim etmek isterim. Bunu yaparken, Bankacılar Enstitüsü tarafından, onaltı sene evvel yine bu salonda açılmış olan Milletlerarası Bankacılık Yaz Okulundan kuvvet almaktayım. Oxforddu, kaybedilmiş davaların ocağı olarak tarif eden müstehzi kimseler, birçok defalar mahçup olmuşlardır.

Sizler onları mahçup etmeye devam edebilirsiniz.

BANKALARDA MALİYET İNCELEMELERİ

— III —

Dr. Mustafa A. AYSAN
(İşletme İktisadı Enstitüsü
Öğretim Üyesi)

Bankalarda maliyet muhasebesi ve incelemeleri hakkındaki ilk iki yazımda, maliyet muhasebesi metod ve incelemelerinin banka faaliyetlerine uygulanabilmesi için yapılması gereken muhasebe ve inceleme faaliyetinin esasını tesbit etmeğe çalışmıştım. (2) Bu yazı, bir önceki yazıda tesbit edilmiş esaslara uygun olarak yapılabilecek bir hasılat - ilgili maliyet (masraf) karşılaştırmasının yapılabilmesi için gerekli olan bilgilerin neler olduğunu, belirli rapor örnekleriyle ortaya koymağa çalışacaktır.

Bundan önceki yazılarda esasları tesbit edilmiş olan bir hasılat - masraf incelemesi, işe yıllık (3) bilânçodan başlayabilir. Bilindiği gibi yıl sonu bilânçosu, bir «anlık» bir durumu gösterir. Bu sebeple, çeşitli kaynaklardan sağlanan fonların ve çeşitli kısımların kârlılık dereceleri hakkında yanıltıcı hükümleri önlemek için, her bilânço unsurunun yıllık ortalamaları alınmalıdır. Bankalarındaki faaliyetin özelliği sebebiyle, yıl içinde bilânço unsurlarında büyük dalgalanmalar olabilmektedir. Bu sebeple 31 Aralık bilânçoları, o yıl içindeki muamele hacmi sonuçlarını tam olarak aksettirmiyebilir. Ortalama bilânço, 12 aylık bilânçonun ortalama rakkamlarının tesbit edilmesile düzenlenebilir. (4) Bu ortalama bilânçonun düzeni, pasif tarafında, mahiyeti farklı kaynaklardan sağlanmış fonları ayrı ayrı, aktif

2) Bakınız: Banka Dergisi, Cilt 1, Sayı 8, Sayfa 23-25; Cilt 1, Sayı 9, Sayfa 33-36.

(3) Bu türlü bir inceleme istenilen zaman aralıklarıyla yapılabilir. Hattâ yıl içinde bir kaç defa yapılması daha uygun olur. Yalnız bu inceleme için hesapların kapatılması gerekir ve kapanış işleminin külfetli bir iş olduğunu söylemeye bile lüzum yoktur.

(4) Şüphesiz, daha sık aralıklarla düzenlenen bilânço unsurlarının, meselâ 52 tane haftalık bilânçonun ortalaması da mümkündür.

tarafta da mahiyeti farklı yatırım alanlarını ayrı ayrı göstermelidir, yani en az, şöyle bir düzende olması gerekir :

TABLO I

Aktif			Pasif	
Kasa ve Bankalar	T.L. xxx	Vadesiz Mevduat		T.L. xxx
Hisse senetleri ve tahviller	xxx	Vadeli Mevduat		xxx
İskonto, İştirak ve Diğer Krediler	xxx		Toplam	<u>T.L. xxx</u>
Çeşitli diğer alacaklar	xxx			
	<u>T.L. xxx</u>	Çeşitli Borçlar		<u>T.L. xxx</u>
		İhtiyatlar		xxx
Sabit kıymetler	T.L. xxx	Sermaye		xxx
Önceden Ödenmiş Unsurlar ve Diğer	xxx		Toplam	<u>T.L. xxx</u>
	<u>T.L. xxx</u>	Pasif Toplamı		<u><u>T.L. xxx</u></u>
Aktif Toplamı	<u><u>T.L. xxx</u></u>			

Ortalama bilânço unsurları tesbit edildikten sonra, her kaynaktan o devre içinde işletilmek üzere bankanın elinde bulunmuş olan fon miktarı tesbit edilebilir. Meselâ, vadesiz mevduat kaynağından ortalama olarak bankanın elinde bulunmuş olan ve yatırılarak işitilebilir durumda bulunan fon miktarı şöylece hesaplanabilir:

TABLO II

Ortalama Vadesiz Mevduat (Bilânço'dan)	T.L. xxx
Eksi: Kasa İhtiyatı	xxx
Yatırılabilir Fon Miktarı	<u>T.L. xxx</u>

Sermaye ve ihtiyatlar kaynağından sağlanan fonlardan yatırılabilir kısımların hesaplanmasında bazı karışıklıklar ortaya çıkabilir ve bazı faraziyelerin yapılması gereklidir. Fakat orada da şöyle bir yol izlenebilir:

TABLO III

Sermaye (Bilânço'dan) (5)	T.L. xxx
İhtiyatlar (Bilânço'dan) (5)	xxx
Toplam	<u>T.L. xxx</u>
Eksi: Sabit kıymetler (Amortismandan sonra net) (6)	xxx
Yatırılabilir Fon miktarı	<u><u>T.L. xxx</u></u>

(5) Bunlar için kasa ihtiyatı ayırmaya lüzum yoktur.

(6) Sabit kıymetlerin sermaye kaynağından sağlanan fonlarla temin edildiği farzedilmektedir.

Bütün kaynaklardan sağlanan fonlardan yatırılabilir kısımlar tesbit edildikten sonra şu şekilde bir tablo tesbit edilebilir: (7)

TABLO IV

	Tutarı	%
Kaynağı sermaye olan yatırılabilir fonlar	T.L. xxx	xx
Vadesiz mevduat	xxx	xx
Vadeli Mevduat	xxx	xx
Toplam	T.L. xxx	100,00

Bu noktada hasılât sağlayıcı banka faaliyetlerine yatırılabilir fonlar toplamı, kaynaklar itibarile, sınıflandırılmış olarak tesbit edilmiş olmaktadır.

Ortalama bilançonun aktif tarafında yıl boyunca çeşitli alanlara yapılmış yatırımlar görülmektedir. Ayrıca, hasılât hesapları da çeşitli yatırımlardan yıl içinde elde edilen hasılât ayrı ayrı gösterecek şekilde sınıflandırılmış olarak tesbit edilmiş olmalıdır. (8) İşi basitleştirmek için yukarıda ele alınmış basit bilanço şekline uygun olarak aşağıdaki tablo yapılabilecektir:

TABLO V

	Ortalama Aktifler	Brüt Hasılât	Ortalama Aktiflerin Yüzdesi olarak Brüt Hasılât (%)
Kasa ve Bankalar	T.L. xxx	T.L. xxx	xxx
Hisse Senetleri ve Tahviller	xxx	xxx	xxx
İskonto, İştira ve Diğer			
Krediler	xxx	xxx	xxx
Çeşitli Diğer Alacaklar	xxx	xxx	xxx
Sabit Kıymetler	xxx	xxx	xxx
Önceden Ödenmiş Unsurlar ve Diğer	xxx	xxx	xxx
Toplam	T.L. xxx	T.L. xxx	% xxx

- (7) Burada işi basitleştirmek için çok basit sınıflamalar kullanılmaktadır. Daha teferruatlı sınıflamalar, meselâ vadesiz mevduatın ticarî ve küçük carî gibi kısımlara ayrılması da mümkündür.
- (8) Yani hasılât incelenmekte olan dönem içinde, cinslerine göre, ayrı ayrı hesaplar da toplanmış olmalıdır. Hesap piânında böyle bir düzen kurulmuş olmadıkça bu türlü bir incelemenin yapılamıyacağı şüphesizdir.

Yukardaki IV no. lu tabloda, incelenen dönem içinde bankanın elindeki yatırılabilir fonların kaynaklar itibarile yüzde oranları tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bu noktada brüt hasılât toplamı, bu yüzde oranlarına göre çeşitli kaynaklar itibarile bölüştürülebilecektir: (9)

TABLO VI

	%	Brüt Hasılât
Kaynağı sermaye olan fonlar	xx	T.L. xxx
Vadesiz mevduat	xx	xxx
Vadeli mevduat	xx	xxx
	<u>100.0</u>	<u>T.L. xxx (10)</u>

Yine yukardaki IV no. lu tabloda çeşitli kaynaklardan sağlanan yatırılabilir fonların tutarları da verilmiştir. Tablo VI'da çeşitli kaynaklarla ilgili brüt hasılât tutarları tesbit edilmiştir. Şimdi aşağıdaki tablo yapılabilecektir:

TABLO VII

	Yatırılabilir Fonlar tutarı (11)	İlgili Brüt Hasılât (12)	Brüt Hasılâtın Fonlar Tutarına Oranı % (13)
Kaynağı sermaye olan fonlar	TL. xxx	TL. xxx	xx
Vadesiz mevduat	xxx	xxx	xx
Vadeli mevduat	xxx	xxx	xx
Toplam	<u>TL. xxx</u>	<u>TL. xxx</u>	<u>% xx</u>

Buraya kadar henüz elde edilen hasılâtın ilgili maliyetle karışlaştırılmasına çalışılmamıştır. Ve işin en güç tarafı bu noktadan sonra başlayacaktır. Bu güçlüğün sebepleri şunlardır:

1 — Yukarıda tesbit edilen brüt hasılât, kullanılan hesap plânında, nasıl tesbit edilmiştir; olağanüstü sayılabilecek kira geliri gibi hasılât unsurlarından arınmış mıdır? Bu çeşit olağanüstü gelirlerin bu

(9) Buradaki faraziye, çeşitli kaynaklardan sağlanan fonların brüt hasılâtın sağlanmasında yatırılabilir fonlar toplamı içindeki hissesine aynen uygun olarak katıldığıdır. Vadeli mevduat, ya da sermaye kaynağından sağlanan yatırılabilir fonların daha tehlikeli ve daha yüksek hasılât sağlıyan alanlara yatırıldığı halde bu gerçekleri aksettirmek üzere bazı düzeltmeler yapmak gerekli olacaktır.

(10) Tablo V'deki toplama eşittir.

(11) Tablo IV'den

(12) Tablo VI'dan

(13) İlgili Brüt Hasılât X 100/Yatırılabilir Fonlar.

noktaya kadar hesaplamalara katılmamış olması, işleri kolaylaştıracaktır. Şu halde bu noktada bu türlü unsurların raporlara ne şekilde dahil edileceği tesbit edilmelidir.

Ayrıca, bankanın kiraya verdiği kasalar da vardır ve bunlardan da bir gelir sağlanmaktadır. Bunların faaliyeti de bankaya bir şeye mal olmaktadır. Kira geliri gibi kiralık kasalar geliri de ya ayrı bir faaliyet bölümü olarak muamele görebilir, ya da diğer bazı faaliyet bölümlerinin olağanüstü geliri olarak işleme tabi tutulabilir. Önemi sebebiyle burada kiralık kasalar, ayrı bir hasılât sağlayıcı faaliyet olarak işleme tabi tutulacak kiraya verilen gayrimenkullerden sağlanan hasılât, sermaye fonları ile ilgilendirilecektir.

2 — Uygulanmakta olan hesaplar sisteminde maliyetlerin de uygun şekilde sınıflanmış ve ilgili maliyet merkezlerinde toplanmış olduğu, burada, baştan farzedilmektedir. Daha önce de açıklandığı üzere, işin bu tarafı, burada gayeler tesbit edildikten sonra ele alınabilir.

3 — Bankalar, fon sağlama ve bunları hasılât sağlayan yerlere yatırma şeklinde iki cepheli bir faaliyet gösterirler. Bu sebeple hem fon sağlama hem de bu fonları yatırma faaliyetlerinin uygun bir sınıflaması yapılmalı ve hasılât ve maliyetler bu yerlerde mukayese edilmelidir.

Yukardaki incelemeler yapıldıktan sonra (ve uygun bir maliyet sınıflaması ile ilgili faaliyetler itibarile toplanmış maliyetler mevcut ise) aşağıdaki benzer bir tablo yapılabilecektir.

TABLO VIII
Fon Sağlayan Faaliyetler

	Kaynağı Sermaye Olan Fonlar	Vadesiz Mevduat	Vadeli Mevduat	Kiralık Kasalar
Brüt Hasılât (14)	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx
Diğer Hasılât	xxx	xxx	xxx	xxx
Toplam	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx
Vasitasız maliyet. (15)	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx
Dağıtıma Tabi Maliyetler (15)	xxx	xxx	xxx	xxx
Toplam	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx

(14) Tablo VII'den

(15) Uygun şekilde sınıflandırılmış olacaktır.

Net Geiir (16)	<u>TL. xxx</u>	<u>TL. xxx</u>	<u>TL. xxx</u>	<u>TL. xxx</u>
Yatırılabilir				
Fonlar tutarı (17)	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx	TL. xxx
Gelir Haddi (%) (18)	xxx	xxx	xxx	xxx
Fonların her yüz lirasına düşen maliyet miktarı (T.L.) (19)	xx	xx	xx	xx

Bu noktada hangi kaynaktan sağlanan fonların banka için en kârlı olduğu hususu tesbit edilmiş olacaktır. Banka gayretlerinin belirli yön- lere çevrilmesi bakımından bunun ne kadar önemli bir bilgi olduğu, uzun açıklamaları gerektirmeyecek kadar açıktır.

Yukarda yapılan incelemenin bir bakıma yapma (sun'i) olduğu söylenebilir. Çünkü, fon sağlama faaliyetlerinin, bir bankada hasılat sağladığından nasıl söz edilmektedir? Yatırılabilir fonlarla ilgilendirilen brüt hasılât, bazı faraziyelere dayanılarak, toplanan banka hasılâtının çeşitli fon kaynaklarına dağıtımı suretile elde edilmiştir. Aslında bankada hasılatı sağlayan şey, yatırım faaliyetidir. O halde asıl hasılat sağlayıcı faaliyeti, yatırım yapan kısımlarda veya bilânçonun aktifindeki unsurların yaratılması sırasında aramak lâzımdır. Fakat, fon sağlama için yapılan faaliyetler olmasa ve bu fonlar sağlanmasa yatırımcı kısımlar da hasılât sağlamıyacaklardır. Şu halde asıl fon sağlayan yatırımcı kısımların faaliyetlerini de kontrol etmek üzere bazı incelemelere de ihtiyaç vardır.

Yukardaki Tablo V'de yatırım sahaları itibarile brüt hasılât miktarları tesbit edilmiş bulunmaktadır. Her yatırımcı kısmın maliyetleri, yıl içinde yapılan kayıtlarla ilgili hesaplarda toplanmış bulunacaktır. Bu brüt hasılât miktarları ile her kısmın maliyetleri karşılaştırılarak yukarda fon sağlayan faaliyetlerle ilgili olarak yapılan benzer bir inceleme yapılabilir. Ancak yatırımcı kısımların, kendilerine fon sağlayan kısımlar tarafından sağlanmış fonların maliyetini de karşılayıp karşılamadıkları hususu da tesbit edilmelidir. Yukardaki VIII no. lu tabloda sağlanan fonların faaliyetler itibarile her 100 TL. lık fona düşen maliyeti de tesbit edilmiş bulunmaktadır ve bu rakamdan yararlanılarak her yatırımcı kısım tarafından kullanılan fon miktarının maliyeti hesaplanarak ilgili kısma yüklenebilir. Aşağıdaki tablo, söyleneni daha be-

(16) Hasılat toplamı — Maliyetler toplamı

(17) Tablo VII'den.

(18) Net Gelir X 100/Yatırılabilir Fonlar

(19) Maliyet Toplamı X 100/Yatırılabilir Fonlar.

lirli olarak açıklayacaktır. Yatırımcı kısımların sayısı, ihtiyaçlara göre tesbit edilebilir. Burada, yukarıda verilmiş ortalama bilançodaki kalemlere uygun bir «İskonto, İştirak ve Diğer Krediler» kısmı, bütün yatırımcı kısımları temsil etmek üzere örnek verilecektir :

TABLO IX
Yatırımcı Kısımlara Ait Gelir Tablosu

	Tutar
Brüt Hasılat (20)	TL. xxx
Diğer Hasılat	xxx
Toplam	TL. xxx
Vasıtasız Maliyetler (21)	TL. xxx
Dağıtıma Tâbi Maliyetler (21)	xxx
Faaliyet Maliyetleri Toplamı	TL. xxx
Faaliyet Geliri (22)	TL. xxx
Eksi: Yatırılan Fonların Maliyeti (23)	xxx
Net Gelir	TL. xxx
Yatırılan ortalama Fon Miktarı (24)	xxx
Gelir Haddi (%) (25)	xx
Her Yüz liralık fona düşen kısım maliyeti (26)	TL. xxx

Bütün yatırımcı kısımlara ait bu çeşit tablolar yapılıncaya da, hangi yatırım alanının banka için daha kârlı olduğu tesbit edilmiş olacak, faaliyetleri, en kârlı alanlara yönetebilmek için gerekli kararlar alınabilecektir.

-
- (20) Tablo V'den
 (21) Uygun şekilde sınıflandırılmış olacaktır.
 (22) Hasılat Toplamı — Maliyet Toplamı.
 (23) Burada hangi kaynaktan gelen fonların hangi yatırımlarda kullanıldığı hususunda bazı faraziyelere ihtiyaç vardır. İlgili tartışmalara girmeden, bu yatırımlarda kullanılan fonların vadesiz mevduat kaynağından geldiği farzedilecektir ve bu rakam Tablo V'den bu alana yatırılmış ortalama fon miktarının Tablo VIII'de sözü edilen kaynaklar için hesaplanmış yüz lira başına maliyet ile çarpılması ve sonucun 100'e bölünmesi suretiyle tesbit edilecektir.
 (24) Tablo V'den
 (25) Net Gelir X 100/yatırılan fonlar
 (26) Faaliyet Maliyetleri X 100/Yatırılan Fonlar

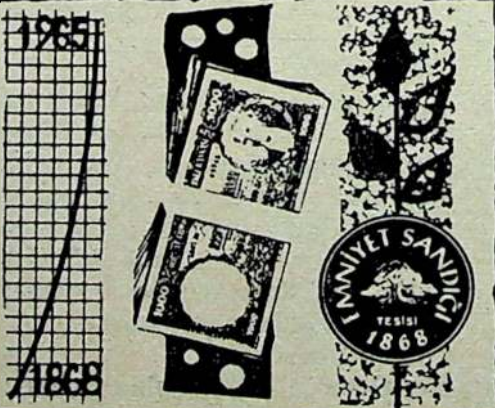
Yukarda ana hatlarıyla açıklanan inceleme tarzının anlatılmasıyla belirli bir bankada bir maliyet sisteminin kurulması, şüphesiz, temin edilemeyecektir. Ancak, burada söylenenler, bankada da bu türlü incelemelerin mümkün ve zaruri olduğunu ifade etmekten ibarettir. Şimdi tatbikatçılarımıza ve akademik alanda çalışanlarımıza düşen, belirli bir bankada muhasebe sisteminin bu türlü incelemelere müsait olup olmadığını tayin etmektir. Ve bu işin kolay olmadığı da şüphesizdir. Yalnız, bu türlü incelemelere müsait bir muhasebe sisteminin kurulması suretile, bu yazı serisinin başında söylendiği gibi, bir bankada, bankanın en kârlı ve en verimli yönlerine sevki için gerekli olan bilgiler sağlanabilecektir.

Banka idarecilerimizin cevaplandırması gereken soru, bu bilgilerin elde bulunması ile sağlanacak menfaatin, böyle bir incelemeye müsait bir sistemin kurulup geliştirilmesi ve işletilmesi için yüklenilecek külfet ve masrafı değip değmediği hususudur. Gelecek yazımızda, Amerika'da bulunduğum sırada incelediğim yukarda anlatılana benzer bir raporu her altı-ayda bir düzenleyen bir küçük (Amerika ölçülerine göre) bankadaki uygulama aynen anlatılacaktır.

Tatbikatçılarımız tarafından yukarda verilen tablolara ve incelemelere benzer tarzdaki incelemelerden ne kadarının bankalarımızda mümkün olduğunu inceleyip bize bildirecek olanlara büyük minnet ve şükran duyacağımızı ifade etmek isteriz. Çünkü bu takdirde, burada, belirli durumlarda ihtiyaçlara uygun sistemlerin kurulup geliştirilmesi için ortaya çıkacak meselelerin açık bir tartışması yapılabilecek hepimize çok faydalı sonuçlara ulaşılabilecektir.

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

**EMNİYET
SANDIĞI**

BİR ALMAN BANKASINI GEZERKEN

Vehbi BELDA
(T.C. Ziraat Bankası
Karaköy Şubesi Müdür Muavini)

Yaptığım hususi bir seyahat esnasında en büyük Alman Bankalarından birini ziyaret ederek muhtelif servislerini, elektronik muhasebe makinelerinden, televizyon ile çek tetkiklerine ve hattâ mutfak daire-sine ve oda büyüklüğündeki buz dolaplarına kadar gezdim. Memur, odacı rakamlarını aldım. Bazı dosyaları gördüm. Derhal tebarüz ettire-yim ki bu gibi hususiyetlerini herkese, hattâ orada staj gören yabancı-lara göstermiyorlar. Fakat idarecileri arasında bulunan şahsî tanıdıkları-mın tavassut ve delâletile her yeri ve bazı dosyaları görebildim.

Edindiğim ilk intiba iş ve kâr hacmi çok yüksek olan o Bankada fevkalâde bir tasarruf ve iktisad zihniyetinin hakim olduğudur. 2000 memur ve idarecinin çalıştığı merkez binasında odacı, kapıcı ve evrak götüreren küçük kızların adedi 70 kadardı. Fakat temizlik işleri bir şirke-te yaptırılmaktadır. Banka açılmazdan evvel temizleyici kadınlar gelip servisleri temizlemektedirler.

Tasarruf zihniyeti mobilyeye de sirayet etmiştir. Masalarda umu-miyetle cam yoktu. Yalnız sous-main gibi küçük ebadda bir cam parça-sı vardı. Fonde de pouvoir'lar dahi döner koltukta oturmuyorlardı. **Fişler karbonlu tabettirilmiş olduğundan sabahtan akşama kadar for-müllerle karbon dolduran müstahdem yoktu.** Servis kapıları önüne bırakılan evrakı küçük kızlar ait oldukları yerlere götürmekte idi. Bu suretle 2000 memur ve idarecinin müstahdem işini 70 odacı, kapıcı ve bekçi yapmakta idi.

Misafirlere sigara, kahve ikram edilmediği gibi, memurlar da mesai saatlarında sigara ve kahve içmemektedirler.

Müdür muavini odasında oturarak işlerin cereyan şeklini gördüm.

Memurlar hattâ bazı şefler fişleri bizzat getiriyorlardı. İmza işi de esasen asgarî hadde indirilmişti.

Döviz bozduran turistlerin fişi ve makbuzu mahiyetinde olan ikinci nüsha imzaya gitmedi. Parayı aldığına dair turistden imza da almadılar. Makbuz mahiyetindeki ikinci nüshayı veznenin makinasında damgalayıp verdiler. Otomobilden inmeden çek tahsilâtı yapanlar için televizyon ile çek ve imza tetkiki usulü vardır. Şubeler arasındaki istismar faizi usulü Şube lehine tanzim edilmiştir. Donan alacaklar derhal Merkeze (Genel Müdürlüğe) maledilmektedir. Şube plasmanında görülmemektedir. Muayyen bir mikdarın üzerindeki krediler Genel Müdürlükçe tasdik edildiğinden borç tahsil edilmez, alacak donarsa Şubenin plasmanından çıkarılmakta, Merkeze faiz verilmemektedir.

Bu suretle bir müdür kendinden evvelki müdürlerin faaliyetinden gelir bakımından zarar görmemektedir. Vezneler umumiyetle servislerin yanındadır. Havale servisinde tediye emirleri dosyası çok küçüktür. Havale derhal hesaplara geçirilmektedir. Şubelerde birden fazla müdür vardır. İsviçre Bankalarının da Genève, Zürich Şubelerinde 4-5 müdür bulunmaktadır. Basel ve diğer Şubelerinde ikişer müdür mevcuttur.

Kredi tespiti karşılıktan ziyade itibar esasına dayanmaktadır. Karşılık ikinci plânda kalmaktadır. Firmaların bilânçoları, sahiplerinin bıraktığı tesirden sonra gelmektedir. İdareciler umumiyetle iki yabancı dili iyi bilen kültürlü adamlardır. Müdür muavinlerinin dahi kâtibeleri var. Bir müdür muavini senelerdenberi bizzat mektup yazmadığını steno bilen kâtibesine dikte ettiğini söyledi.

Maamafih Avrupa bankalarında her şey mükemmel değildir. Kırtasiyeciliği azaltmak için yapılan gayretlerde biraz ileri gidilmiş ve bazı kayıtlar kaldırılmış olduğundan mahzurlarını bizzat gördüm.

Genève'den Zürich'e namıma gönderilmiş bir havalenin, kayda geçirilip servislere zimmetle vermek usulü kalkmış olduğundan Zürich'e gelip gelmediği anlaşılamadı. Mektup bulunamadı. Genève ise gönderdim diyordu. Neticede Genève ile iki telefon muhaveresinden ve iki saat bekleddikten sonra havaleyi alabildim. Böyle bir durum bizim müesseselerimizde pek görülmez, görülse de müşterilerin ağır şikâyetini muçip olur. Zürich'te kimse şaşmadı.

YATIRIMLAR İÇİN LÜZUMLU FİNANSMAN KAYNAKLARININ MİLLETLERARASI FİNANSMAN MÜESSESELERİNDEN TEMİN YOLLARI

Alparslan ALAGÖZ — Nejat GÜLEN
(Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
Mali Tahlil Müşavirleri)

IV — Avrupa Yatırım Bankası (European Economic Community)

Avrupa ekonomik topluluğu üye memleketleri (Müşterek Pazarı) bu topluluğun iktisadi gelişmesini kolaylaştırmak maksadıyla «Avrupa Yatırım Bankası»nı kurmuşlardır.

Merkezi Brükselde olan bankanın ana gayesi müşterek pazara üye ülkelerin muvazeneli bir şekilde kalkınmasının teminidir. Ancak Banka sadece üye memleketlerin değil, az gelişmiş ülkelerin de kalkınmaları için proje finansmanında bulunmaktadır.

Romada 25/3/1957 tarihinde Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan anlaşmada ortaklığın iktisadi gelişmesini sağlamak üzere bir yatırım bankası kurulması ön görülmüş ve Banka Statüsü anlaşmasına ek olarak verilmiştir. Statünün 4 cü maddesine göre banka sermayesi 1 milyar hesap ünitesi yani Amerikan dolarıdır.

Sermayenin % 25 i üye memleketler tarafından ödenmiştir. Sermaye taahhüdünün memleketlere göre nisbetleri şöyledir:

Fransa	% 30.—
Almanya	% 30.—
İtalya	% 24.—
Belçika	% 8.65
Hollanda	% 7.15
Lüksemburg	% 0.20
	% 100.—

Banka yönetim kurulu ihtiyaç halinde üyelerden sermayenin tamamının ödenmesini istemek selâhiyetini haizdir.

Bankanın teşkilâtı

Üye memleketlerin genellikle maliye bakanlarından meydana gelen guvernörler heyeti en üst kademeyi teşkil etmektedir.

Bankanın ayrıca bir müdürler heyeti, bir de idare komitesi vardır.

İdari kısımlar şu bölümlerden müteşekkildir:

- 1 — Umumi işler,
- 2 — Üye memleketlere ikrazat işleri,
- 3 — İştirakçi memleketlere ikrazat işleri,
- 4 — Malî servis,
- 5 — Etüt ve araştırma,
- 6 — Hukuk,
- 7 — Teknik müşavirler.

Bankanın 1958-1964 arasındaki faaliyeti

Bu süre zarfında Banka 67 yatırım projesi kabul etmiştir. Kredilerin toplamı 358.3 milyon dolardır. Vasatı olarak her projeye 5,3 milyon dolar tahsis edilmiş olmaktadır.

Projelerin ülkeler itibariyle dağılışı şöyledir:

Memleket	Proje adedi	Kredi tutarı (milyon \$ olarak)
İtalya	47	236.1
Fransa	10	58.-
Almanya	3	32.4
Belçika	1	4.8
Lüksemburg	1	4.-
Yunanistan	5	23.-
	<hr/>	<hr/>
	67	358.3

358.3 milyon doların mevzu itibariyle dağılışı ise şöyledir:

Kimya sanayii	71.4
Makine sanayii	25.7
Demir-Çelik sanayii	24.9
Kâğıt sanayii	15.8
İnşaat malzemesi sanayii	11.1
Gıda sanayii	7.4
Cam sanayii	5.8
Tekstil sanayii	2.6
Sair sanayi	0.3
	<hr/>
	358.3

Banka sermayesinin %24 üne sahip olan İtalyanın tahsis edilen kredilerin toplamının % 65 ini aldığı görülmektedir. İştirakçi üye olan Yunanistan da bankanın ortağı olmadığı halde kısa zaman zarfında 23 milyon dolar kredi sağlamış bulunmaktadır.

Türkiye de Avrupa bankasından kredi almak imkânlarına 1964 yılında kavuşmuştur.

Bilindiği üzere Ankarada 12 Eylül 1963 de EEC ve Türkiye arasında imzalanan ve 4/2/1964 tarih 397 sayılı kanun ile yürürlüğe giren anlaşma ile Türkiye, Avrupa Ekonomik Birliğine iştirakçi üye olmuştur.

Anlaşma eklerinde görüleceği üzere Türkiye Avrupa Yatırım Bankasından 4/2/1964 — 4/2/1969 tarihi arasında 175 milyon dolar kredi kullanabilecektir.

Bir özel yatırım projesinin Avrupa Bankası tarafından finanse edilebilmesi için gerekli olan hususlar şunlardır:

- 1 — Proje Türk Kalkınma Plânına uygun olmalıdır.
- 2 — Hükümetin müsaade ve garantisinin sağlanması gereklidir.
- 3 — Kredi tutarı, faiz, ödemesiz devre (mehil), özel şartlar her proje için ayrı ayrı hesaplanacaktır. Ancak umumiyetle 1963 yılından sonra faiz nisbeti % 5,7/8 civarında olmuştur.
- 4 — Kredi, döviz ve mahallî para ile ede verilebilir.
- 5 — Kredi tahsis edildikten sonra banka tatbikatını kontrol altında tutacaktır.
- 6 — Avrupa Bankasından kredi alınabilmesi için projenin evvelâ Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası tarafından kabulü lâzımdır. Zira Avrupa Bankası Türk Hükümetine, Türk Hükümeti de Türkiye Sınâî Kalkınma Bankasına borç verecektir.
- 7 — Avrupa Bankası umumiyetle yatırım tutarı 2.5 milyon liradan fazla olan ve döviz ihtiyacı da asgari \$ 100.000 bulunan projeleri finanse edecektir. Daha küçük projeler Avrupa Bankası tarafından finanse edilmeyecektir.

V — Milletlerarası Kalkınma Kurumu (Agency for international development)

AID, 4/11/1961 tarihinde kurulmuştur. Gaye, Amerikanın gerek savunma, gerekse iktisadî alanda yabancı ülkelere yardım mevzuu ile ilgili muamelelerini tek bir teşkilât içinde toplamaktır. Bu sebeple evvelce faaliyette bulunmuş olan ICA teşkilâtı ve DLF (kalkınma ikraz fonu) AID bünyesi içerisine alınmıştır.

Amerika Dış İşleri Bakanlığına bağlı olan AID sayesinde evvelce dağınık teşekküller tarafından yapılmakta olan bir çok muamele bir elde toplanmış olmaktadır. Marshall plânı, 4. cü Nokta, PL 480 sayılı kanun, Ekspor-İmport bankası, DLF, ICA'nın mevzuuna giren gerek askeri gerekse iktisadi yardımlar AID kurulduktan sonra daha mükemmel bir şekilde kanalize edilmektedir.

Beynelmilel Finansman müesseselerinden biri olan ve Türkiyede de tatbikatı bulunan DLF böylelikle ortadan kalkmış, ancak kredi fonksiyonu kalmıştır. Evvelce DLF tarafından yürütülmekte olan ikrazat işleri şimdi AID tarafından doğrudan doğruya deruhte edilmiş bulunmaktadır.

AID tarafından düzenlenen dış yardımların büyük kısmı askeri makatlara yönelmiştir. Nitekim AID nin faaliyete geçtiği 1962 mali yıl programında yer alan 47 milyar dolar dış yardımın sadece 3 milyar doları iktisadi kalkınma maksatlarına tahsis edilmiştir.

Esasen 4. cü nokta programı ile 1950 den 1962 başına kadar 1,2 milyar; DLF kanalıyla da 2 milyar olmak üzere ceman 3,2 milyar dolar kalkınma projelerine tahsis edilmiş bulunmakta idi.

Dış Yardımlar Kanununun kabulünden sonra Amerika Birleşik Devletleri iktisadi yardım programlarını daha ziyade kalkınma kredilerine tahsis etmeğe başlamıştır. 1961 de iktisadi yardım programı fonlarının % 30'u kalkınma kredilerine tahsis edilmekte iken bu nisbet artmış, 1963 de % 54'e 1964 de ise % 60'a çıkmıştır.

Bütün bu ikrazat AID tarafından esas itibariyle iki maksada tahsis edilmektedir:

A — Enfrastrüktür yatırımlara (yol baraj vs. gibi),

B — Gelir getiren sınaî kalkınma projelerine.

Enfrastrüktür yatırımlar için açılan kredilerde vade 30-40 yıl olup faiz nisbeti gayet düşüktür ve nisbet projelere göre değişmektedir. (Umumiyetle nisbet % 0.75 dir). Bu yatırımlar konumuz dışında bulunmaktadır.

Gelir getiren sınaî kalkınma projelerinin finansmanındaki esas prensipler şunlardır:

1 — AID bir kalkınma müessesesi olduğundan ikrazlarını kalkınma kıstaslarına uygun olarak yapmaktadır. Aynen Dünya Bankasında olduğu gibi her yatırım projesi teknik bakımdan incelenmekte, maliyet tahlilleri yapılmaktadır. Mali bünye ve nakit akımı tahlilleri, ekonomik incelemeler, piyasa etütleri ikrazatın geri ödenebileceğini göstermelidir. İşletmenin idaresinin ehliyetli ellerde olması da şarttır.

2 — Sadece ikrazatta bulunmaktadır. Hibe yapılmadığı gibi sermaye iştirakinde de bulunmaz.

3 — Döviz olarak sağlanan kredilerin Amerika Birleşik Devletlerinden satın alınacak makine ve hizmetlere tahsisi mecburidir. Bu kredilerle Amerika dışında bir memleketten mübayada bulunulamaz.

4 — Döviz olarak finansmanda bulunabilmesi için müracaat sahiplerinin başka kaynaklardan finansman temin edemediklerini izah etmeleri lâzımdır. Ayrıca müfredatlı teknik, ekonomik ve mâlî raporların hazırlanması gerektiği tabiidir.

5 — Büyük projelerin finansmanı mümkündür. Nitekim bu konuda Brezilya, Mısır, Hindistan, Pakistan, Kore ve Ganaya açılmış olan krediler çok büyük projelerle ilgilidir. Nisbeten küçük projelerin Kalkınma Bankaları delâletiyle finanse edilmesi istenilmektedir.

6 — Mahallî para ile kredi açılması halinde Cooley kredisi bahis konusu olmaktadır,

Cooley kredileri Amerikan mahsul fazlarının satışından doğan fonlardan sağlanmaktadır. PL 480 sayılı kanun gereğince elde edilen bu fonlardan şimdiye kadar muhtelif memleketlere büyük miktarda ikrazat yapılmıştır.

Mahallî para ile verilen bu kredilerin bilhassa Amerikan çiftçilerinin satış gücünü arttıracak yeni talepler doğuran sanayilere tahsisine dikkat edilmektedir.

Bu maksatla İran, Yunanistan ve Türkiyede muhtelif firmalara da krediler açılmış bulunmaktadır. Meselâ, Yunanistanda tavuk yetiştiren bir firmaya mahallî para ile 10 milyon drahmi kredi açılmış ve bu kredi sayesinde artan tavuk istihsalinin Amerikanın tavuk yemi ihracatını arttıracığı düşünülmüştür.

Kredinin kullanılışı, teminatı, projenin hazırlanışı ve tetkiki mevzularında beynelmilel finansman kaidelerine göre bir değişiklik yoktur.

Teminat olarak projenin sağlamlığı düşünülmekte ipotek dahi alınmamaktadır.

Faiz, vâde ve mehil projeden projeye değişmektedir.

7 — Finansman için AID'e yapılacak ilk müracaatta verilmesi gerekli bilgiler şunlardır:

- a. Projenin mahiyeti ve kuruluş yeri hakkında kısa bilgi; müteşebbis firmanın tarihçesi ve faaliyet neticeleri hakkında bilgiler; kredi konusu yatırımla ilgili olarak ilk teknik, ekonomik etütlerin neticeleri,
- b. Talep edilen kredinin kullanılış gayesi, yatırım konusu olan nihai mamullerin miktar ve neveleri;

- c. Mamullerin cins ve neviler itibariyle izahı, ham madde, ham maddelerin sağlanacağı yerler, rekabet durumu, ham ve mamul maddelerin münakale durumları;
- d. Yatırımın Türk lirası ve döviz ihtiyacının tutarı ve bunların ne şekilde karşılanacağı, müracaat tarihine kadar yapılmış yatırım varsa izahı;
- e. Projenin memleket ekonomisine ve döviz bilançosu üzerindeki tesirleri;
- f. AID den talep edilen kredinin miktarı ve tahsis yeri;
- g. Talep edilen kredinin geri ödeme devresi ve muvakkat itfa plânı;
- h. Firmanın finansman kaynakları bulmak için bugüne kadar yapmış olduğu temas ve faaliyetler ve neticeleri;
- i. Talep sahibi faaliyetine devam eden bir işletme ise son yıllara ait bilanço ve kâr-zarar hesapları, yeni kurulacak bir teşebbüs ise proforma bilanço ve kâr-zarar hesapları,
- j. Müracaatcının isim, ünvan, adresi, belli başlı ortaklar ve idareciler hakkında biyografik malûmat, idarecilerin mutasavver iş konusu hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları;
- k. Finansmanın ne miktarının öz kaynaklardan ne miktarının borçlanma yolu ile sağlanacağı (AID kredisi dahil);
- l. Müracaat sahibinin muamelede bulunduğu bankaların isim ve adresleri.

*
**

Özel teşebbüse sınaî kalkınma kredileri sağlayan belli başlı milletlerarası finansman müesseselerini gözden geçirmiş bulunuyoruz. Gelecek yazımızda ise finansman için yapılacak müracaatlarda projenin hazırlanış ve sunuluş usul ve tekniğine ait bir makale yazısının hacmi içinde daha detaylı bilgiler verilmesine çalışılacaktır.

Bundan önceki yazıların incelenmesinden anlaşılacağı üzere milletlerarası finansman müesseselerinin projeler ile ilgili olarak istediği bilgiler esas itibariyle aynı olup sadece detayda fark göstermektedir.

Umumiyetle Dünya Bankası camiasının diğer müesseselere nisbetle daha ziyade teferruatlı bilgi talep ettiğini söylemek gerekir . .

Okuyucu Soruları

Soru : Bankadaki bir vâdeli veya ihbarlı mevduatın sahibi bu mevduatını henüz vâdesi hulûl etmemiş iken bankanın kendinden olan vâdesi gelmiş bir alacağı ile takas edebilir mi, bunun için bankanın muvafakata lâzım mıdır?

Cevap : Borçlar Kanununun 118. maddesine göre, takası istenebilecek karşılıklı alacaklardan herbirinin muaccel olması, yani takas anında ödeme mükellefiyetinin bulunması lâzımdır. Vâdesi hulûl etmemiş bir alacak muaccel olmadığına göre, esas itibariyle takas edilemez. Bu alacak bir bankadaki mevduattan ibaret olsa dahi durum yine böyledir. Zira, Bankaların vâdeli veya ihbarlı mevduatı vâde hulûlünden evvel ödemek mecburiyetinde olmadıkları Bankalar Kanununun 30. maddesiyle teyit edilmiştir. Bu itibarla vâdeli veya ihbarlı mevduatın vâdeden evvel takas edilebilmesi için Bankanın muvafakatı şarttır.

Umumî kaide böyle olmakla beraber, Borçlar Kanununun 121. maddesine göre karşılıklı alacaklılardan birinin iflâsı halinde diğer taraf, vâdesi gelmemiş olsa dahi, kendi alacağını müflisin kendindeki vâdesi gelmiş alacağı ile takas edebilir. Buna göre, şayet banka iflâs etmiş ise, borçlu vâdesi gelmemiş mevduatını Bankanın alacağı ile takas edebilir.

Soru : Ticaret Kanununun 637. maddesinin 4. bendi borçlu carî hesaplardan dolayı temerrüt eden borçluya da tatbik edilebilir mi?

Cevap : Kanun bahis mevzuu temerrüt komisyonunu Ticarî Senetler için kabul etmiş olup, temerrüt eden borçlu carî hesap sahibinden ayrıca temerrüt komisyonu alınması ödünç para verme işleri mevzuatımıza mugayir olur.

Soru : Ticaret Kanununun 665. maddesinde müddetlerin hesaplanması için kabul edilen esas faiz mebdeinin tesbitine de şamil midir, değil midir?

Cevap : Ticaret Kanununun 665. maddesi poliçe bedelinin ne zaman muaccel olacağını gösteren vâdenin, protestonun ne zamana kadar çekilebileceğini gösteren protesto müddetinin, ihbarın ne zamana kadar yapılacağını gösteren ihbar müddetinin ve sair bunun gibi müddetlerin hesaplanmasında, bunların başladığı günün sayılmıyacağına dair olup, faizin mebdeini tayin eden bir hüküm ihtiva etmemektedir. Ödünç para verme mevzuatımızda, faiz hesaplanırken senet bedelinin müşteriye ödendiği günün sayılmıyacağına dair bir sarahat yoktur.

BANKA

Sermaye Piyasası Semineri

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Dergimiz Yönetim Komitesi Üyelerinden Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU katılmış olduğu Sermaye Piyasası Semineri hakkındaki izlenimlerini aşağıda anlatmaktadır. BANKA

İstanbul'daki Çınar Otelinde 2-5 Aralık 1964 günlerinde 50 kadar devlet memuru, profesör ve iş adamı toplanarak uzun bir süreden beri hazırlanan «Sermaye Piyasasının Tanzimi ve Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı» nı tartışmıştır. Tasarı Devlet ve özel sektörün temsilcilerinin katıldığı bir çalışma grubu tarafından hazırlanmıştır. Grup çalışmalarının gerektirdiği harcamalar T. C. Merkez Bankası, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Türkiye Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği tarafından ortaklaşa finanse edilmiştir.

Hazırlanan tasarı hukukî ve malî tedbirleri ihtiva eden 56 maddeden ibarettir.

Memleketimizde bir sermaye piyasası kurulması fikri son yıllarda devlet adamlarımızın, iktisatçılarımızın ve iş adamlarımızın dikkatini çekmiştir. Nitekim mevcut rejim içinde iktisaden gelişebilmemiz için sermaye piyasasının teşkili hayati bir zarurettir. Fakat mevcut şartlar altında sermaye piyasasının kurulması ve gelişmesi imkânsızdır. Bu imkânsızlığı farkederek iş adamlarımız ve hükümet bu mevzuda iktisadî, hukukî ve malî tahliller yaptırmıştır.

Sermaye piyasasının esasını Anonim şirketler teşkil eder. Mevcut ticaret kanunumuz Kara Avrupası Ticaret kanunlarından tercümeler yapmak suretile hazırlanmıştır. Bugün bir çok Kara Avrupası memleketleri kendi Ticaret kanunlarını anonim şirketlerin gelişmesine mani olduklarını müşahade ettikleri cihetle değiştirmek yolunu tutmuş ve son yıllarda esaslı değişiklikler yapmışlardır. Halbuki mevcut Ticaret Kanunumuz halâ anonim şirketlerin kuruluşunu köstekleyici bir çok hükümler ihtiva etmektedir.

Teklif olunan kanun tasarısı Anonim şirketlerin kurulma ve denetlenmesinde halen A.B.D. de tatbik olunan bazı usullerin kabulünü ön görmektedir. Tasarıda sermaye piyasasındaki aracı teşekküllerin kurulması da ön görülmektedir. Ayrıca sermaye piyasasının gelişmesine yardımcı olacak bazı malî hükümlere de yer verilmiştir.

Toplantı çok verimli olmuş ve Tasarımın islâhı için çok faydalı fikir-
leri sürülmüştür. İştirak edenlere hakim olan kanaat, çalışma gru-
bunun meselenin hukuki yönünü çok iyi tetkik ettiği halde mali ve ikti-
sadi yönünün henüz tetkike muhtaç tarafları kaldığı merkezindedir.

*
**

Dr. Mustafa Aysan'ın Konferansı

Garanti Bankası Mensupları Yardım ve Kültür Derneği'nin İstan-
bul Ticaret Odasında tertiplediği Seri Konferansların ikincisi 18/Aralık
1964 tarihinde «Banka ve Bankacılık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi»
konusunda Dr. Mustafa A. Aysan tarafından verilmiş ve kalabalık bir
dinleyici kütlesi tarafından ilgi ile izlenmiştir. BANKA

*
**

İngilterede Yalnız Kadın Müşterilere Hitap Edecek bir Banka Şube- si Açıldı.

Edinburgh'da National Commercial Bank of Scotland'in Princes
Street'de yalnız kadın müşteri kabul eden bir şubesi açılmıştır. «18/Ara-
lık/1964 tarihli Times Gazetesinden» BANKA

*
**

B i z e G e l e n E s e r l e r

Prof Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun yeni çıkan eserleri :
Maliyet ve Fiyat

Sayfa sayısı : 104

Bası : 1964

Fiyatı : 10 TL.

İşletmelerde organizasyon

Sayfa sayısı : 216

Bası : 1964

Fiyatı : 15 TL.

Fabrika Organizasyonu ve Personel İdaresi

Sayfa sayısı : 158

Bası : 1964

Fiyatı : 10 TL.

Pazarlama

Sayfa sayısı : 132

Bası : 1964

Fiyatı : 10 TL.

(Anıl Yayinevi ve kitapçılardan temin edilebilir).

REKLÂM,
LARINIZ
İÇİN

“BASIN İLÂN KURUMU”

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 – 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

DIŞ MUHABİRLER

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

3	Sevgili Okuyucularımız	BANKA Dergisi
5	Ticaretin Devletleştirilmesi	Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU
9	Bankalar ve Personellerinin Sendikalaşması	Ord. Prof. Dr. Ferit Hakkı SAYMEN Dr. Münir EKONOMİ
18	Mevduat Problemi ve Tasarruf Mevduatı	Menteş ERTAY
22	South Shore Millî Bankası	Dr. Mustafa A. AYSAN
47	Sorular Cevaplar — Bize Gelen Eserler	BANKA Dergisi

BANKA

AYLIK MESLEK ve FIKİR DERGİSİ P.K. 769 Galata . İstanbul

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti.

Yazı İşleri Müdürü : Nezih H. NEYZİ

Basıldığı Yer : YENİLİK BASIMEVİ
Cemâl Nadir Sokak, Büyük
Milâs Han, No. 46 - Sirkeci

İdare Yeri : İmam Sok. No: 1 Kat: 5 - Beyoğlu

Yönetim Komitesi : Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU
Necdet DURAKBAŞA
Dr. Mustafa A. AYSAN
Alp GÜRUS
Dr. Nezih H. NEYZİ

Fiyatı : 2,5 TL.

Abone : Yıllık 30 TL.

Altı Aylık 15 TL.

İlân Tarifesi : Arka Dış Kapak 800 TL.

Arka İç Kapak 500 TL.

Ön İç Kapak 650 TL.

İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası A.Ş. Parmakkapı Şubesindeki 271 Numaralı hesabına gönderilebilir.

Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlansın iade olunmaz. Yayınlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez.

Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P.K. 769 Galata-İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

Basıldığı Tarih: 1-2-1965

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ

Yeni yıl bankacılığımızda grev haberleri ile geldi. BANK-İŞ yeni yılla birlikte Osmanlı ve T. Ticaret Bankalarında peyderpey greve gideceğini açıkladı. Fakat, grevler genellikle başarılı olmadı. Söz konusu bankaların mühim bir kısım şubeleri greve katılmadığı gibi grev kararı alınabilen bazı şubelerde de personelden mühim bir kısmı greve gitmediler.

Bankacılar Cemiyeti İstanbul Şubesi aktüel olan bu konuyu, yazı ailemizden Sayın Aziz Tahsin Balkanlı'ya bir konferansta tetkik etmesini teklif etti. Konferans, «**Bankacılığımızın Sosyal Mes'eleleri ve Sendikalaşma Hareketleri**» adı altında İstanbul Ticaret Odası toplantı salonunda verildi.

Sayın Balkanlı konferansında, özellikle;

1 — Banka İşletmelerinde yabancı sermaye payının önemine değinerek, sermayedar - emekçi çatışmalarının, bankaların kullandıkları paraların asıl sahiplerini yakından ilgilendirmesinin tabii olduğunu,

2 — Bankacılıkta sermayedarı temsil eden kimselerin çoğu kere dünün emekçileri bulunduğunu,

3 — Yurdumuzda Bankacılık sektörünün diğer kollara göre daha yetişkin, okumuş, vasıflı kimseleri bünyesinde taşıdığını belitmiş; bu itibarla, bu iş kolundaki sermayedar-emekçi ilişkilerinin diğer iş kollarına birer örnek olmasını,

4 — Ancak, halen manzara hiç de böyle olmadığından, bir mütareke devresinde araya bir «uzlaşdırıcı organ» nın girmesi ile tarafların daha hazırlıklı ve anlayışlı şekilde yeniden masa başına «iş ortakları» havası içerisinde oturmalarını,

Teklif etmiştir.

Bankacılar Cemiyetinin tertiplediği ve Sayın Balkanlı tarafından verilen bu konferansı Dergimizin ilâvesi olarak sizlere sunuyoruz.

*
**

Öteyandan, Sayın Prof. Dr. Ferit Hakkı Saymen ve Dr. Münir Ekonomi'nin «Bankalar ve Personellerinin Sendikalaşması» üzerindeki bir yazısını da ilgi ile izleyeceğinizden eminiz.

*
**

Dergimiz bu sayısında hukuken de yeni kurulan «BANKA YAYINLARI ve KÜLTÜR LİMİTED ŞİRKETİ» ne geçmiş oluyor. Aslında, Ocak/1965 sayısından itibaren Dergi yeni kurulan bu şirkete intikâl etmiş olmaktadır.

Banka Yayınları ve Kültür Limited Şirketi, statüsüne göre,

«— Hertürlü basın ve yayın işleri ile meşgul olmağı, özellikle, bankacılık, iktisadi, malî konular üzerinde yayınlarda bulunmağı,

— Bankacılık üzerine araştırmalar yapmağı, bu maksatla ve bankacılık kültürünü yaymak amacıyla kurslar, enstitüler ve okullar açmağı, seminerler ve konferanslar tertip etmeğı,»

Gaye edinmiştir.

Böylece, **Banka Dergisi**, 1949 yılında Sayın Hikmet Keymen, İshak Turnaoğlu, (merhum) Mes'ut Erda tarafından kuruluşundan ve geçen yıl Necdet Durakbaşa tarafından aylık dergi haline konuluşundan sonra, şimdi yeni bir merhalede okuyucularının ve bankacılığımızın hizmetine koşulmuş olmaktadır. Sizlerden gördüğü ilgi ölçüsünde yaşayacak ve gelişecektir. Bu güne kadar olduğu gibi bundan sonrası için de sıcak âlâkanızın devam edeceği inancındayız.

Bu vesile ile gerek ilk kuruculara, gerekse teşebbüsü yeniden canlandıran ve bugünkü haline getiren Sayın Necdet Durakbaşa'ya teşekkürlerimizi sunarız.

Sevgi ve Saygılarımızla
BANKA Dergisi

DIŞ TİCARETİN DEVLETLEŞTİRİLMESİ

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Dış Ticaretin Devletleştirilmesi geçen ay içerisinde en ziyade ze rinde durulan bir konu oldu. Bu itibarla, Dergimiz, Prof. Dr. Zeyyat Hatipoğlu'nun bu husustaki dŐncelerini okuyucularına sunmağı uygun gördü «BANKA»

Türk-İŞ (İŐŐi Sendikaları Birliği) Genel Sekreteri Bay Halil Tunç 26 Aralık tarihli gazetelerde yayınlanan bir bildirisinde ithalât ve ihraat devletleŐtirildiđi takdirde dış ticaret açığının kapanacağını ileri sürmüŐtür. Bunu takip eden günlerde dış ticaretin devletleştirilmesi konusu basında ve parlamentoda çok Şiddetli münakaşalara sebep olmuştur.

Sayın Halil Tunç dış ticaretin devletleştirilmesinin neden ve nasıl dış ticaret açığının kapanmasına sebep olacağını söylemiyordu. Fakat aynı dŐnceyi daha sonra parlamentoda müdafaa eden Aydın Milletvekili Sayın Orhan Apaydın ve Ankara Senatörü Sayın Niyazi Ağırnaslı hususİ sektörün dış ticarete döviz kaçakçılığı yaptığı dŐncesine dayanarak dış ticaretde devletçiliğin faydalı ve zaruri bulunduğunu belirtmiŐlerdir. Hatta Sayın Ağırnaslı mevcut dış ticaret rejimi sebebiyle dışarıya kaçırılan döviz miktarının 16 milyar lira olduğunu beyan etmiştir. (Yeni Gazete, 8 Ocak 1965, Sahife 7)

Bu rakamı dinleyen sayın parlamento üyelerinin veya okuyan vatandaşların irkilmemesine imkân yoktur. Hırsız, soyguncu sıfatlarıyla adlandırılan tacirlerimiz son yıllarda dış memleketlere hakikaten 16 milyar lira kaçırmıŐ iseler ve dış ticaret devletleŐtirildiđi takdirde milyarların kaçmasına mani olunacaksa, hangi Türk vatandaŐı dış ticaretin devletleştirilmesini istemez?

Acaba Sayın Niyazi Ağırnaslı 16 milyar rakamım nereden bulmuş-

tu? Dış, memleketlere kaçırılan paraları böyle bir kat'iyetle keşif etmek mümkün müydü?

Öyle zannediyorum ki Sayın Senatör Yön okuyucularındandır. Zira Yön Dergisi 20 Kasım 1964 tarihli 86 ncı sayısında «Dış ticaret: Büyük soygun yolu» ismi ile yayınlanan bir yazısında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Doçentlerinden Bay İdris Küçükömerin bu mevzuda yapmış olduğu bir hesap vardır. Değil bir ilim adamına, fakat amatör bir gazete okuyucusuna dahi tuhaf gelecek bir hesapla Sayın Doçent son 14 yıl içinde dış ticareti hususî sektörün yapmış olması sebebiyle dış memleketlere 1,2 milyar dolar kaçırıldığını göstermiye çalışıyor. Hesap şöyledir: İthalâtçılar dış satıcılara ithal ettikleri malların hakiki bedelinin % 10 fazlasını ödemektedirler. İhracatçılar ise mallarını hakiki değerinden % 10 daha ucuza satmaktadırlar. Bu % 10 lar 14 yılda 1,2 milyar dolar tutmaktadır. Bu hesabı ciddiye almak son derece zordur. Ben % 10 değil de % 20 kaçırıyorlar deseydim dış memleketlere kaçırılan paraların 1,2 değil 2,4 milyar olduğu ortaya çıkardı. Başka biri çıkıp hiç kaçırılmıyor da diyebilirdi. Sayın Doçentin % 10 diye bir nisbet alıp bunu seyyanen bütün ihracat ve ithalat kalemlerine tatbik etmesinin hiçbir esası yoktur. Nitekim bir kere nisbetin %10 olduğunu nereden biliyor? İthal Malları Tescil Dairesinde rastladığı bir iki rakamı umuma teşmil etmeye hakkı var mıdır? Kaldı ki ithalât ve ihracatımızın büyük kısmını zaten bizzat Devlet ve Devlet müesseseleri yapmaktadır. Kendi mantığına göre bunların döviz kaçırması muhtemel değildir. Ayrıca ithal ve ihracatımızın ehemmiyetli bir kısmı demir perde memleketleriyle yapıldığından bu kalemlerde karşımızda devletler olduğu cihetle kendi mantıklarına göre bir kaçırma olamaz.

İşte son derecede gayrı ciddi, ilim adamı tarafından söylendiği halde ilmi olmayan esaslara dayanan bir hesap parlamentomuzda çok şiddetli bir münakaşaya sebep olmaktadır.

Bu arada özel sektör temsilcileri ile dış ticaretin devletleştirilmesini savunanlar tezlerini isbat için başka delillere de başvurmuşlardı. Meselâ Odalar Birliği Başkanı Bay Nuri Ciritöğlü, dış ticaretin devletleştirilmesinin Anayasaya aykırı olduğunu söylüyor, buna mukabil Türk-İş Genel Sekreteri bu şekildeki bir politikanın anayasamızın halkçı esprisine daha uygun olduğunu iddia ediyordu.

Sayın Cumhurbaşkanı Gürsel de münakaşalara katılarak demokratik ve hür bir memlekette böyle bir davranışın olamayacağını, vatan - daşların çalışma ve kazanma hürriyetine sahip bulunduğunu beyan ediyordu.

Başbakan Sayın İnönü de keza rejim bakımından devletleştirme tezi aleyhinde cephe almıştı.

Bu suretle rejimle ilgili cephesi ve ekonomik cephesi bulunan bir konunun daha çok rejim cephesi üzerinde durulmuştur. Nitekim, bütçe komisyonundaki münakaşalar sırasında Komisyon Başkanı C.H.P. Trabzon Milletvekili Ali Şakir Ağanoğlu problemi tamamen bir rejim meselesi olarak ortaya koymuştur.

Yön Dergisinin 8 Ocak 1965 tarihli 93 sayılı yazısında yayınlanan iki yazıda meselenin iktisadi yönünden ziyade rejim yönü üzerinde durulmakta ve birkaç yüzü geçmiyen ithalâtçı, ihracatçı firmaların büyük kârlar ederek, çalışanları sömürdükleri belirtilmektedir. (Sahife 6 ve 13)

11/Ocak/1965 tarihli Yeni Gazetenin 3üncü sahifesinde yayınlanan bir yazı dış ticaretin devletleştirilmesi meselesini çok açık bir şekilde önümüze seriyor.

1 — Türkiyenin tam kollektivist ve totaliter bir rejime kaymasını isteyenler.

2 — Büyük döviz kaçakçılığına ve devletleştirme ile bunun önleneneğine inananlar.

Yeni Gazete birinci grubun kaçakçılık iddiasında samimi olduğundan da şüpheliydi. Onlar için bu teklif bir slogandan ibaretti. Ama kaçakçılığa gerçekten inananların endişelerini ciddiye almak gerekirdi.

Bahis konusu edilen makalede ve Türkiye İktisat Gazetesinin 7 Ocak 1965 tarihli sayısında yayınlanan bir yazıda Sayın Prof. Feridun Ergin devletleştirme aleyhindeki delillere şöylece cevap vermektedirler.

Devlet kötü bir alıcı ve satıcıdır. Mevcut tatbikat göstermiştir ki devlet ithalât yaparken ekseriya daha pahalıya almakta ve ihracat yaparken ya daha ucuz satmakta veya hiç satamayarak malların elde kalması na sebep olmaktadır. Devlet eliyle yapılan ithalat ve ihracat işlerinde dış memleketlere döviz kaçırıldığı, suistimaller yapıldığı fısıltı gazetelerini doldurmaktadır. Kâr gayesi gütmeyen, mesuliyetten kaçınan memurların en iyi şartları arayıp bulmaları hiç de muhtemel değildir. Dış ticarete kazanılan paraların hepsı, ithalâtçı ve ihracatçıya değil, aynı zamanda bunların yanında çalışan acente, komisyoncu, mütercim, muhasip, iş takipçisi, hamal gibi onbinlerce uyanık, yırtıcı ve becerikli ciroculara gitmektedir.

Yeni Gazete yorumcusu ve Sayın Feridun Erginin bu delillerine katılmamak elden gelmez. Bu delillere birçoklarını ilâve etmek mümkündür.

Meselâ, ithalâtçı ve ihracatçılar ithalât ve ihracat işlerini finanse etmekte, diğer bir tabirle paralarını bu işlere yatırımlarıdır. Bu maksatla memleketimizde kullanılan sermaye milyonları aşar. Devlet bu işleri üzerine alacak olsa zaten tam takır kasasından ithalât ihracat işlerinin finansmanı için para ayırabilecek midir? Üstelik ithalât ve ihracatçıların çeşitli suretlerde ödedikleri vergiler de kesilecektir. Bundan daha mühimi ithalât-ihracat işlerinin riskidir. Eğer bu işlerde para kaybedilecek olsa devlet zararları nereden karşılayacaktır? Bu çeşit delillere daha bir çokları kolaylıkla ilâve edilebilir.

Türkiyeden dış memleketlere para kaçırıldığı bir hakikattir. Fakat bunun sebebi ne dış ticareti hususî şahısların yapmasıdır ve ne de dış ticaret devletleştirilince dışarıya para kaçırılmasına mani olunacaktır.

Dış ticaretin devletleştirilmesi lehinde ileri sürülen bazı delilleri ciddiye almak icabedeceği muhakkaktır. Meselâ, devletleştirme lehinde söyenen deliller arasında tek alıcı ve satıcı ile yapılacak alışverişlerde kazanılacak avantajla ilgili olanı ehemmiyetlidir. Nitekim binlerce küçük ithalâtçı yerine devletin bütün ithalâtı yapması fiyat bakımından büyük bir düşüklüğe sebep olabilir. Keza tek elden ihracat yapılır ise mallarımız için daha yüksek fiyatlar temin edilebilir.

Teorik olarak bu deliller büyük bir ağırlık taşıyabilir ise de tatbikatta bunların ne derecede ehemmiyetli bulunduğu araştırılmağa değer. Nitekim ithalâtımızın ehemmiyetli bir kısmını dış yardımlardan temin ettiğimiz cihetle yabancı ihracatçı firma ve fiyatlar dikte edilmektedir. Bir çok ithalât maddeleri ise borsa metadır ve az veya çok alınsın daima aynı fiyat ile alınır. Bir çok ithalât eşyasının satıcıları ise tek fiyatla satış yaparlar. Ayrıca bir çok ithalât eşyasını ise ayrı ayrı firmalara sipariş etmek icâbeder. Bu takdirde tek elden almanın zaten bir manası yoktur.

Ihracat bakımından da buna paralel deliller ileri sürülebilir. Bu takdirde tek elden alım ve satımda fazla bir menfaat temin edileceğinden şüpheye düşmemek mümkün değildir.

BANKALAR VE PERSONELLERİNİN SENDİKALAŞMASI

Ord. Prof. Dr. Ferit H. SAYMEN
Dr. Münir EKONOMİ

274 sayılı Sendikalar Kanununun getirdiği yeniliklerden biri de işçi ve işveren sendikası üyeliği hakkındadır. 274 sayılı kanun, 5018 sayılı kanuna nazaran sendikalaşma hakkını çok daha geniş bir görüşle ele alarak, bedeni veya fikri olarak çalışan herkese bu imkânı vermiştir. Bu suretle yeni bir çok işkollarıyla beraber bankacılık işkolunda çalışanların ve bu gibi kimseleri çalıştıranların (bankaların) sendika kurmaları veya kurulu sendikalara üye olmaları mümkün olmuştur. Ancak, bankalar ve banka personeli, statüleri itibariyle farklı durumlar arz ettiğinden, zaman zaman bazı tereddütler hâsıl olmaktadır.

İşte bu konu, yani bir taraftan banka personelinin diğer taraftan bankaların sendikalaşma hakkı, aşağıda teferruatıyla incelenmektedir.

1 — Sendikalaşma bakımından banka personelinin durumu

T.C. Anayasasının 46. maddesi, çalışanlara sendika kurma ve bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkını tanımış, İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin de bu alandaki haklarını kanunla düzenleneceğini bildirmiştir.

Mülga 5018 sayılı Sendikalar Kanunu sendikalaşma hakkını sadece İş Kanunundaki işçi tarifine uygun olan, yani bedeni faaliyeti fikri faaliyetine üstün veya eşit olan kimselere tanıdığı halde; Anayasanın yukardaki maddesi bu hakkı genişleterek bütün çalışanlara, yani prensip itibariyle hayatını emeği ile kazanan herkese vermiştir.

Bu esasa binaen 274 sayılı Sendikalar Kanununun 2. maddesi mülga 5018 sayılı kanundan farklı, fakat Anayasanın adı geçen madde hükmüne uygun olarak şu hükmü koymuştur: «Hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibariyle bedeni hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini nâşire ter-

ketmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve âdi şirket mukavelesine göre ortaklık payı alarak esas itibariyle fiziki emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar — bu mukavelenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyla — bu kanun bakımından işçi sayılırlar. Bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

«İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu madde gereğince sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakları ve bunların kuracakları sendikalarla bu sendikaların kuracakları birlik, federasyon ve konfederasyonların özellikleri özel kanunla düzenlenir.

«Bu maddenin kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

«1. fıkra kapsamına giren kimselerden Türkiye Cumhuriyeti Emek li Sandığı Kanununa tâbi olanlar ile Milli Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümünü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır».

Bu hükümler karşısında hususî sektöre dahil bankalarda çalışanlara resmî sektöre dahil bankalarda çalışanların durumunu ayrı ayrı incelemek icap eder. Şöyleki :

1 — Hususî sektöre dahil bankalarda çalışanların durumu

İş Kanununa tâbi olsun veya olmasın, bankalarda çalışan ve bankaya iş veya hizmet akdiyle bağlı bulunan her şahıs — aşağıda belirtilecek istisnalar saklı kalmak kaydıyla — işçi sendikası kurabilir veya kurulu işçi sendikasına üye olabilir. Şu kadar ki :

a) Bankaya hizmet akdi ile bağlı bulunan personelin tümü, yaptığı işe bakılmaksızın, banka işkolunda kurulu işçi sendikalarına (Bank-İş gibi) üye olabilirler. Fakat, banka ve büro hizmeti gören kimseleri kapsayan daha geniş bir işçi sendikası mevcut ise, anılan kimselerin böyle bir sendikaya girmeleri de mümkündür. Zira. 274 sayılı Sendikalar Kanununun 9. maddesine göre Çalışma Bakanlığınca hazırlanan Sendikalar İşkolları Yönetmeliği, 23 No.lu işkolu sırasında banka ve diğer malî müesseseleri saydığı gibi, 33 No.lu işkolu sırasında her çeşit büro ve yazıhaneleri saymış, birbiriyle ilgili işkollarını gösteren yönetmeliğin 5. maddesinin (C) bendinde de bu iki işkolunun birbirleriyle ilgili olduğunu tesbit etmiştir. Bu itibarla banka ve büro işkolla-

rında çalışanların müştereken bir işçi sendikası kurmaları ve kurulu bu çeşit sendikalara üye olmaları mümkündür.

b) Bankaya iş akdi ile bağlı olan işçiler (hademe, şoför, asansör-cü, kaloriferci, elektrikçi, makine tamircisi, garson gibi), banka işkolunda kurulu sendikaya (ezcümle Bank-İş'e) üye olabilecekleri gibi; kendi işkollarında kurulu sendikalara da (Şoförler Sendikası, Elektrikçiler Sendikası gibi) üye olabilirler.

Nitekim Sendikalar İşkolları Yönetmeliğinin 7. maddesine göre: «Bir işyerinde yürütülen esas işe yardımcı olarak yürütülen işlerde çalışan işçiler asıl işin dahil olduğu kolundan sayılırlar.

«Bu gibi işçiler kendi mesleklerinin asıl iş olarak yürütüdüğü işyerlerinin dahil bulunduğu işkollarındaki sendikalara da girebilirler».

Binaenaleyh bahis konusu işçiler banka işçilerine yardımcı olan işlerde çalıştıkları için banka işkolunda kurulu sendikalara üye olabilecekleri gibi, kendi esas mesleklerinin dahil olduğu işkollarına ait sendikaara da girebilirler.

c) Bununla beraber Sendikalar Kanununun 2. maddesine göre işçi sendikasına girmek hakkına sahip olan kimseleri çalıştıran hakiki veya hükmi şahıslar (işverenler) işçi sendikasına giremezler (Sen. K. m. 17/1). Binaenaleyh özellikle bankalar hükmi şahıs olarak meselâ Bank-İş'e üye olamazlar.

Bunun gibi işveren adına işletmenin bütününe sevk ve idare ile yetkili olan işveren vekilleri de işçi sendikasına üye olamazlar; zira, 274 sayılı kanunun 3. maddesinin 2. bendi bu gibi kimseleri, bu kanun bakımından işveren gibi mütalâa etmiştir. Bu itibarla işveren vekillerinin sendika üyeliğini işveren bankalarla birlikte tetkik etmek gerekir.

Bununla beraber ilâve etmek lâzımdır ki, yukarıdaki hükme göre sadece bankanın tümünü sevk ve idare eden kimse veya kimseler yahut idare meclislerine dahil bulunanlar işçi sendikasına üye olamazlar. Bankanın umum müdürlük seviyesinde muayyen bir hizmeti gören fakat sevk ve idarenin bütününe elinde bulundurmayan kimseler bu istisna dışındadırlar ve bunlar işçi sendikasına üye olabilirler.

Bankanın İdare Meclisine veya -varsa-Yürütme Komitesine yahut buna benzer organlardan birine üye olmayan Muhasebe Müdürü, tevdiat Müdürü, Krediler Müdürü, Personel Müdürü v.s. işçi sendikasına üye olabilirler. Bunun yanında şube müdürleri üzerinde ayrıca

durmak gerekir. Şube Müdürüleri İş Kanununun 1. maddesine göre işveren vekili olarak tavsif edilebilirlerse de, Sendikalar Kanununun 3. maddesinin 2. bendi sadece işletmenin bütününe sevk ve idareye yetkili olanları bu kanun bakımından işveren vekili olarak kabul etmiş ve bunların bu suretle işveren sayılacağını bildirmiştir. Binaenaleyh bunlar İş Kanunu yönünden işveren vekili sayılırlarsa da, Sendikalar Kanunu bakımından işveren vekili durumunda olmadıklarında işçi sendikalarına girebileceklerdir.

d) Bunun gibi, banka personeli arasında, bankaya hizmet (veya iş) akdiyle bağlı olanların sendikaya üye olmaları kanunen mümkündür. Keza, hammallar ile fikrî eser veren ve bir ücret mukabilinde bunu bankaya terk eden (muharrir, tercüman, ressam, karikatürist, dekaratör, reklâm veya afişçi v.s.), yani neşir mukavelesiyle çalışanlar da aynı durumdadırlar. Buna mukabil vekâlet akdi, istisna akdi, ticarî temsil gibi akitlerle bankaya bağlı olanlar veya bankanın imtiyazlı hisse senedine sahip olanlar, sendikaya üye olamazlar.

2 — Resmî sektöre dahil bankalarda çalışanların durumu

Bunlara ait hususî kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, sendika kurabilecek ve kurulu sendikalara üye olabilecek durumda bulunanlar şu şekilde tesbit edilebilirler.

a) Kamu hizmeti gören veya hususî kanunlarla kurulu bankalarda (T.C. Merkez Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası gibi) durumları akdi olmayıp bir statü ile tesbit edilmiş olan ve işçi niteliği taşımayan görevliler. 274 sayılı kanun hükümlerine göre işçi sendikası kuramaz ve kurulmuş işçi sendikalarına üye olamazlar.

Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü 5.12.1963 tarih ve 13 sayılı Genelgesinde hizmet akdine müsteniden çalışanların, yani statü hukukuna tâbi bulunmayanların, işçi sayılacağını ve işçi sendikalarına üye olabileceğini; umumî, mülhak ve özel bütçelerle belediye bütçelerinden, 3656, 3659 sayılı kanunlara tâbi daire ve müesseselerden kadro karşılığı maaş veya ücret alan personelin işçi sayılmayacağını ve işçi sendikalarına üye olamayacağını ifade etmiştir.

Burada başvurulacak kıstas, daha çok bir iş görmeyi taahhüt eden kimse ile işveren arasındaki münasebetin tefsiridir. Bu tefsir neticesinde işgören kimse ile işveren arasındaki münasebetin bir hizmet (veya iş akdi) münasebeti olduğu tesbit edilirse, işgören kimse işçi sendikalarına girebilir. Buna mukabil, işgören kimse ile işveren arasındaki

münasebet bir statü münasebeti ise, işgören Sendikalar Kanunu bakımından işçi olarak kabul edilemez ve işçi sendikası üyeliği de söz konusu olamaz.

b) Aynı tip bankalarda iş veya hizmet akdi ile çalışanlar, yani işverenle münasebetleri akdi duruma bağlı olan kimseler ise işçi sendikalarına üye olabilirler. Bunlar, hususî sektöre giren bankalarda çalışan personelin durumuna eşit bir duruma sahiptirler. Bununla beraber, bu çeşit personel arasında kontrolör, müfettiş veya umum müdür muavini olarak çalışanlar var ise, bunlar Sendikalar Kanununun 4. maddesinin birinci bendinin (b) fıkrası gereğince işçi sendikalarına giremeyeceklerdir. Söz konusu kimselerin durumu ileride incelenecektir.

c) İşveren vekilleri; Sendikalar Kanununun 4. maddesinin 1. bendinin (b) fıkrası şöyledir: «22. maddenin 2. bendinde yazılı..... bankalarda çalışan müfettişler ve kontrolörler ile umum müdür yardımcısı veya buna eşit ve üst kademelerdeki görevlerde çalışanlar.....işçi veya işveren sendikası kuramazlar ve bu sendikalara üye olamazlar.»

Bu maddenin atıfta bulunduğu bankalar şunlardır: «.....sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadi devlet teşekkülü ve müesseselerle, sermayelerinde devletin iştiraki bulunan bankalar..... özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller ve bu bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nisbetlerle katılmasıyla kurulan müesseselerden» ibarettir.

Bu hükümler muvacehesinde :

aa) Sermayesinin tamamı devlet tarafından konulan bankalar,

bb) Sermayelerinde devletin iştiraki bulunan bankalar, bu iştiraktan maksat kuruluş sermayesinde devletin payı bulunan, yoksa sonradan herhangi bir yol ile iktisap edilmiş banka aksiyonlarına sahip olmaktan doğan iştirak değildir;

cc) Özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller;

dd) Bunların yahut sair kamu idarelerinin en az ödenmiş sermayesinin yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküller, kastolunmaktadır.

Bunlardan herhangi birinde umum müdür, umum müdür yardımcısı veya eşit görevlerde çalışanlar (bu eşitlik banka statülerine veya banka teşkilât kanununa göre tayin edilmek gerektir), müfettişler ve

kontrolörler işveren sendikalarına üye olamayacakları gibi, işçi sendikalarına da üye olamazlar; kendi aralarında da müstakil bir sendika kuramazlar. —?

Burada, 440 sayılı iktisadi Devlet Teşekkülleriyle Müesseseleri ve İştirakler hakkında Kanun hükümlerine göre resmî sektöre dahil bankaların veya kurdukları müesseselerin Yönetim kurullarına iştirak edecek işçilerin durumuna da işaret etmek lâzımdır. Söz konusu kanunun 8. ve 12. maddelerinde belirtilen şartlar dahilinde (*) banka veya müesseselerin en yüksek yönetme ve karar alma organlarına üye olarak katılan işçiler, işetmenin bütününe sevk ve idareye yetkili kimseler arasında bulduklarından, Sendikalar Kanununa göre işveren vekili sayılacaklardır. Fakat diğer taraftan, bunlar Sendikalar Kanununun yukarıda izah ettiğimiz 4. maddesinin (b) bendinde zikredilen «üst kademelerdeki görevlerde çalışan» kimselerden olduklarından sendika üyelik hakları, bu görevde buldukları sürece askıda kalacaktır. Yani bunlar işveren vekili olarak bir işveren sendikasına üye olamayacakları gibi, bir işçi sendikasına da giremeyeceklerdir. Eğer daha önce bir işçi sendikasına üye olmuşlarsa bu üyelikten doğan hakları da askıda kalacaktır.

III — Netice

Bu incelememiz gösteriyor ki, resmî sektöre dahil bankaların idareci ve personeli sendikalaşma bakımından hem kendi bünyelerinde ve hemde hususi sektöre dahil bankalarda çalışanlarla eşit bir duruma sahip değillerdir. Zira, söz konusu bankalarda:

a) Statü hukukuna tâbi olarak çalışanlar,

b) Bir hizmet akdine müsteniden olsa dahi müfettişler ve kontrolörler ile umum müdür yardımcısı veya buna eşit ve üst kademelerdeki görevlerde çalışanlar,

(*) 440 sayılı kanunun 8. maddesinin beşinci fıkrasına göre «sanayi, tarım ve ulaştırma alanlarında çalışan teşekküllerden geniş ölçüde işçi çalıştıranların Yönetim Kurullarında bir işçi üye bulunur. Yönetim Kurulunda işçi üye bulunacak Teşekkül, Teşekkülün özel kanununda belirtilir, işçi üye bu göreve devam ettiği sürece ücretsiz izinli sayılır. İşçi üyenin seçim şekli tüzükte gösterilir.» 12. maddenin 3. fıkrasına göre Müessesenin Yönetim Komitesi, Müessesenin en yüksek seviyedeki idarecileri arasında seçilen üç görevli ile kuruluş maksat ve gayesine göre geniş ölçüde işçi çalıştırdığı Bakanlar Kurulunca belli edilen müesseselerde bir işçi üyeden ibaret kurulur. İşçi üyenin seçim şekli tüzükte gösterilir.»

274 sayılı kanuna göre işçi (veya işveren) sendikası kurmak veya kurulu işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahip değildir.

274 sayılı kanun işçi ve işveren sendikaları dışında başka bir tip sendika tanımadığı için, bunlar kendi aralarında birleşerek de bir sendika kuramazlar. Bunların çoğu kamu hizmeti görevlisi de sayılmıyacağından, netice itibariyle bunlara sendikalaşma tanınmıyor demektir. Halbuki Anayasa 46. maddesinde bütün çalışanların ve işverenlerin, işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin sendika kurma hakkına sahip olduklarını bildirmiştir. Bu bakımdan, 274 sayılı kanun hükümleri muvacehesinde sendikalaşma hakkından yoksun kalan bu şahısların durumunun Anayasanın 46. maddesiyle nasıl bağdaşabileceği düşünülebilir.

İşveren olarak bankaların sendikalaşma haklarına gelince, resmî ve hususî sektöre dahil bankaların durumunda hukukî bakımdan bir fark yoktur. Bununla beraber, pratik bir duruma işaret etmek lâzımdır. Gerçekten resmî sektöre dahil en aşağı iki banka bir sendika kurabilir veya kurulu bir işveren sendikasına (Bank-İşveren gibi) üye olabilir ise de; bu hukukî imkân pratik bakımdan bazı tahditlere uğrayabilme endişesi doğurmaktadır. Resmî sektöre dahil iki banka sendika kurarken, bağlı buldukları Bakanlık veya Bakanlıklarlardan önceden izin alma mecburiyetini hissedebilir veya Bakanlığın emri üzerine izin almadan kurulan sendikayı feshe zorlanabilir, yahut banka üye bulunduğu işveren sendikasından istifaya davet edilebilir. İşte bunlar, hukukî bakımdan olmamakla beraber pratik bakımdan sendika hürriyetini kısıtlayan ve Anayasanın 46. maddesiyle teminat altında bulunan bu hürriyeti zedeleyecek mahiyette olan davranışlar olarak düşünülebilir. Sendikalar Kanunu ile bilhassa Toplu İş Sözleşmesi, Grev — Lokavt Kanunu kamu sektörüne dahil işletmeler hakkında özel hükümler öngörmüş olsaydı, bu gibi endişelere mahal kalmazdı.

BASIN İLÂN KURUMU

GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'nün

Yeni Telefon Numaraları:

Santral : 27 66 00

» : 27 66 01

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Karar Sureti

T.C.

Yargıtay

9. Hukuk Dairesi

Esas : 5954

Karar : 5347

Yargıtay İlâmı

Mahkemesi : İstanbul Asliye 11. Hukuk Hakimliği (İş)
Tarihi : 3.4.1964
No. : 962/285
Davacı : Türkiye Sağlık Personeli ve İşçileri Genel Sendikası adına avukatları Sedat Erbil ve Mehmet Nankut
Davalı : Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı adına avukatı Kutbettin Ohri

Davacı avukatı davalı işyerinde ve 274 sayılı kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen nitelikteki 84 personelin müvekkili sendikanın üyeleri buldukları ve davalının bunlara ilişkin aidatları kesmediği sözü ile buna ilişkin 840 liranın davalıya ödetilmesini istemiştir.

Karar : Sendika aidatları kesilmediği ileri sürülen 84 kişinin işçi olmayıp kamu hizmeti görevlisi buldukları bunların emekli Sandığına bağlı oldukları, sendika kuramıyacakları ve sendikaya üye de olamayacakları yönleriyle su-buta ermiyen davanın reddine karar verildiğine dairdir.

Temyiz eden : Davacı avukatı Mehmet Nankut

Temyiz isteğinin süresi içinde olduğu anlaşılınca dosya incelendi, gereği konuşuldu :

YARGITAY İLAMI

Davacı sendika davalının işyerinde çalışan ve sendikaya üye olan işçilerin üye aidatı işçi ücretlerinden kestiği halde sendikaya ödemediğini ileri sürerek kesilen aidat paralarının ödetilmesini istemiştir.

Davalı vekili sendikaya üye oldukları iddia edilen kimselerin sayı-

sının iddia edilen kadar olmadığını ve bu kimselerin kadro karşılığı aylık alan ve emekli sandığı kanununa bağlı bulunan kimseler olup işçi niteliğine sahip olmadıkları için sendikaya üye olamayacaklarını savunmuştur. Davacı sendika bu savunmaya karşı davalının işyerinde çalışan bu kimselerin 3656 sayılı kanunun 19. maddesinde gösterilen müteferrik hizmetli durumunda olup bu kanuna bağlı olmadıklarının sözü edilen kanunda gösterilmiş bulunduğunu, hizmet sözleşmesi ile işverene bağlı bu gibi işçilerin sendikalara üye olmalarını engelleyen bir kanun da bulunmadığını bildirmiştir.

Gerek 3656 sayılı kanunun 19. maddesinde gerek 3659 sayılı kanunun 10. maddesinde bildirilen kimselerin adı geçen kanunlara bağlı olmadıkları anılan maddelerde bildirilmiştir. Bu nitelikteki müteferrik hizmetlere borçlar kanununun hizmet sözleşmesine ilişkin hükümlerinin uygulanması zorunludur. 16.7.1963 günlü ve 274 sayılı sendikalar kanununun işçi sendikaları üyeliği başlıklı ikinci maddesinin 1. bendinin 1. fıkrasında hizmet akdine göre çalışmayı meslek edinmiş bulunanların işçi sendikaları kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahip oldukları açıklanmıştır. Aynı maddenin 4. fıkrasında da 1. fıkra kapsamına giren kimselerden Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa tâbi olanların da işçi sendikaları kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklı tutulmuştur. Sadece anılan maddenin 1. bendinin 2. fıkrasında işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu madde gereğince sendika kurmak ve sendikalara üye olmak haklarının ve bunların kuracakları sendikalarla bu sendikaların kuracakları birlik, federasyon ve konfederasyonların özelliklerinin özel kanun ile düzenleneceği öngörülmüştür. Davacı sendikaya üye olan kimselerin kamu hizmeti görevlilerinden olduğu gerçekleşirse bu kimselerin az önce bildirilen hüküm uyarınca sendikaya üye olamayacaklarının, ancak hizmet akdiyle bağlı olup da emekli sandığı kanunu ile ilgilendirilenlerin sendikaya üye olabileceklerinin kabulü gerekir. O halde davacı sendikaya üye olan kimselerin hukukî durumlarının yukarıda anılan hükümler göz önünde tutularak incelenmesi ve varılacak sonuç uyarınca bir karar verilmesi gerekir. Mahkemenin sendikaya üye olanların emekli sandığı kanununa tâbi olduklarından ve bu sebeple sendika üyesi olamayacaklarından söz ederek davayı reddetmesi anılan yasa hükümlerine aykırıdır.

Sonuç : Temyiz edilen kararın gösterilen sebeplerden bozulmasına 11.9.1964 gününde oybirliği ile karar verildi.

MEVDUAT PROBLEMİ VE TASARRUF MEVDUATI

Menteş ERTAY

I

Bankalarda hesap açtırmak ileri bir ekonomik anlayışın ifadesidir. İktisadî cihazlanmasını henüz tamamlayamamış memleketlerde banka denince ya zengin kimselere borç para veren bir teşkilât veya ihtiyaçtan fazla olan parayı saklayan bir emanet müessesesi hatıra gelmektedir. Bu anlayış tarzı bugünkü modern bankacılık tatbikatı yanında çok iptidai kalmaktadır. İleri memleketlerde bankaların meşgaleleri fertlerin hertürlü malî işlerini yürütmeye varacak kadar genişlemiş bulunmaktadır. Herkesin bankada bir hesabının bulunması, hertürlü tediyelerini bu hesaptan yaptırması ve eline geçen ve geçecek olan paraları bu hesaba yöneltmesi temayülü gün geçtikçe yayılmaktadır.

Bu tekâmül merhalesine erişmiş memleketlerin bankalarında geniş mevduat teşekkül etmektedir. Mevduatın teşekkülünde şüphesiz yüksek kazanç seviyesinin rolü inkâr edilemez. Ancak, istihlâkin de daima kazançta muvazi gittiğini gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bu bakımdan yüksek mevduat hacminin vücut bulması o memleketler vatandaşlarının in veya çoğunluğunun sarfettiklerinden fazla kazandıklarına delâlet etmemektedir. Bu memleketlerde de çoğunluğun kazancı ihtiyaçları karşılayacak seviyenin civarında bulunmaktadır. Mevduat seviyesinin yüksek olması halkın yalnız tasarrufları değil, bundan daha mühim olan, harcanacak paraları dahi bankalarda tutmak itiyadından doğmaktadır. Yoksa bankalardaki paralar mutlaka ihtiyaç fazlası meblâğların, başka bir deyimle, tasarrufların ifadesi değildir. Mevduatın teşekkülü büyük adetler kanununun hükmünü icra etmesinin neticesidir. Pekçok kimse hesabından para çekerken pekçok kimse de hesabına para yatırmaktadır. Esasen herkesin bankada hesabının bulunduğu bir toplulukta bankadan çekilen paranın tekrar bankaya dönmesi kadar tabi birşey olamaz.

Yukarıda kaydedilen kısa izahatla, geniş halk kütlelerinin muamelelerini bankalarda temerküz ettirmesinin mevduatın teşekkülünde ana faktör olduğu hususuna işaret edilmek istenmiştir. Bankalarda hesabı bulunacak kimsenin zengin olması, kazancının masraflarından fazla olması yani bir tasarrufunun bulunması lüzumlu değildir. Meselenin esası halkın bankalarla sıkı münasebetler tesis etmesi noktasında toplanıyor. Haftada bilfarz yüz lira kazanan bir çırak dahi haftalığını aldığı gün parasının hepsini elden çıkaracak değildir. Belki aldığı yüz liranın tamamını hafta içinde harcıyacaktır. Lâkin, haftalığını aldığı gün onu bankaya yatırmağı ve küçük parçalar halinde lüzum hasıl oldukça çekerek harcamağı itiyat edinirse bu mevzuda mühim bir hizmette bulunmuş olacaktır. Bu basit misâlimizdeki çırağın hareketini geniş kütlelere teşmil edersek neticenin ne olacağını takdir etmekte güçlük kalmıyacaktır.

Üzülerek kaydetmek gerekidir ki memleketimizde halkımızın bu konuda eğitilmesini istihdaf eden herhangi ciddi bir harekete bu güne kadar tevessül olunmuş değildir. Bankalarımızın mevduat toplama mevzuunda yapmakta buldukları gürültülü reklâm ve propagandaların meselenin ulviyetiyle telif edilebilecek metotlar içinde cereyan etmediğı şüphesizdir. Hesapsız masraflara ve gayretlere rağmen bugün Türkiye'de bankanın hakiki fonksiyonunu bilmiyenler bilenlerden çok fazladır. Memleketimizde halâ bankada hesap açtırmak için ihtiyaçtan fazla bir paraya sahip olmak icapettiğı yolundaki kanaat hemen hemen umumdur. Denebilirki, muayyen bir refah ve kazanç seviyesinin üstüne çıkabilenlerin dışında, bankada hesabı olanlar şans oyunlarına itibar etmeye mütemayil olanlara münhasır kalmaktadır. Halkın bu mevzuda eğitilmesi için ciddi tedbirlere ihtiyaç vardır. Bu mevzuda yapılacak hertürlü gayretler mutlaka semere verecektir. Bir Anadolu tüccarının trende giderken uyutularak onbinlerce lirasının aşırıldığı maruf bir doktor veya avukatın evine giren hırsızın binlerce lirayı dolaptan aldığı yolundaki haberler memleketimizde sık sık gazete havadisi olarak intişar etmekte ve olağan haller sayılmaktadır. Bu gibi havadisler bu mevzuda yapılması gereken pekçok işler olduğunu bize göstermeğe kâfidir. Bankalarla münasebet mevzuunda bizdeki realite bu durumda iken meselâ İngiltere'de rüştüne varmamış bir mektep çocuğı dahi babasından aldığı harçlığı bankaya yatırarak bir hesap açtırmak ve harçlığını bu hesaptan ceste ceste çekerek kullanmak itiyadında bulunduğu gibi hukukan da buna mezundur.

II

Herhangi bir kimsenin muayyen bir devredeki gelirleri ile masrafları mukayese edildiğı zaman gelirler lehine bir fark hasıl olursa bu fark

o şahsın mukayeseye esas alınan devredeki tasarrufunu teşkil etmektedir. Tasarruf mefhumunun basit izahı bu olmakla beraber gelirler lehine tezahür edecek farkın hakiki manası ile tasarruf sayılması, gelir ve masraf kalemlerinin normal şartlar altındaki tabii seyrinin muhasulası olmasına ve bir müddet için bir kenara konma imkânlarının mevcut bulunmasına bağlıdır. Muayyen bir devrede ârizî bir sebeble gelir lehine bir fark hasil olur ve bu farktan hiç olmazsa bir müddet için müstağni kalınması mümkün olmazsa bu farkın tasarruf sayılması caiz değildir. Bilfarz şans oyunlarına hevesli bir şahsın bir evvelki aydan artan bir miktar para ile yeni aya girmiş bulunması geçen ayda bir tasarrufta bulunduğu delâlet etmemektedir. Zira geçmiş ayda kazançlı çıkan bu şahıs içinde bulunduğu ay zarfında geçen aydan devren gelen parayı da kaybetme ihtimali ile her zaman karşı karşıyadır. Yine aybaşında maaşını alan bir memur ay içinde ceste ceste çekilerek sarfedilmek üzere bir bankada mevcut veya yeniden açtıracığı hesaba bin lira yatırır, o para, bir tasarruf hesabında bulunmasına rağmen, o memurun tasarrufunu ifade etmemektedir. Memurun açtıracığı bu hesabı banka memleketimizde cari teamüllere göre tasarruf hesabı sayacaksa da hesap bu kategoride değil, alâlede bir mevduat hesabı sayılmak gerektir.

İleri memleketlerde tasarruf mevduatı umumi mevduatın bir cüz'üdür. Esas kitleyi «alelittlak mevduat» teşkil etmektedir. Bizdeki manzara tamamiyle aksidir. Çünkü bir taraftan halk kitleleri bankalarda hesap açtırmak itiyadını henüz kazanamamış diğer taraftan da hatalı tutum ve tatbikatın neticesi olarak hesapların hakiki mahiyetine tetabuk etmeyen isimler mevduat guruplarına verilmiştir. Memleketimizde şahıs hesaplarının hemen hemen tamamı tasarruf mevduatı adı altında toplanmaktadır. Bir alacaklı cari hesabın tasarruf hesabı sayılması için bir takım şartlara intibak etmesi gerektir ki bizde hiç bir şart aranmadan hesaba tasarruf hesabı adı verilmektedir.

Mevduatın teşekkülünde esas problemin tasarrufla bir alâkası olmayan paraları bankaya akıtmak ve halkı bu istikamette eğitmek olduğuna yukarıda temas edilmiştir. Tasarruf mevduatını davet etmeğe münhasır kalan bu günkü propogandalarımız meselenin hâline hizmet etmekte kifayetsiz kalmakta ve hesap açtırmak için behemehal bir tasarrufun mevcudiyetinin şart olduğu yolunda mevcut umumi kanaati kuvvetlendirmektedir. Halkımıza, bankalara yaklaşmanın geniş faydaları inandırıcı yollar ve usullerle anlatılmak lâzımdır. Buna muvazi olarak çek kullanılmasını yaygın hale getirecek tetbirler üzerinde de durulmak ihtiyacı vardır. Ticarî Şirketler ve ticarethaneler dışında kalan şahıs hesapları sahiplerine tesbit edilecek şartlarla çek karnesi verilmesi ciddiyetle ele alınmak lâzımdır.

Meseleye başka bir zaviyeden bakıldığı zaman denebilirki, hakiki tasarruflar karakterleri itibarile bankalara yönelmeğe pek müsait bulunmamaktadırlar. İktisaden iyi teşkilâtlanmış memleketlerde tasarruflar bankalardan ziyade başka sahalara akmak istidadındadır. Zira bankalara yatırılân tasarrufların, sahiplerine sağlayacağı menfaat pek cüz'idir. Kazancı masraflarından fazla olan ve muntazam arttırma imkânına sahip olan kimseler tasarruflarına daha verimli yatırım sahaları aramakta ve kolaylıkla bulmaktadırlar. Tasarrufların bankalara yönelen kısmı ilk plânda zuhur edecek nakit ihtiyaçlarını karşılayacak ihtiyatlara münhasır kalmaktadır.

Yukarıda kaydedilen mülâhazalar şüphesiz tasarruf mevduatının bankalarımızca ihmal edilmesi veya mühimsenmemesi gibi bir manaya yorulamaz. Bizdeki ekonomik şartlar tasarruf mevduatının bir tercih imkânı ve hareket kabiliyeti verecek durumda olmadığı için bankalara tevccüh etmesi zarureti vardır ve bankalarımızın bu uğurdaki gayretlerine, daha makul usuller dairesinde devam etmeleri faydalıdır.

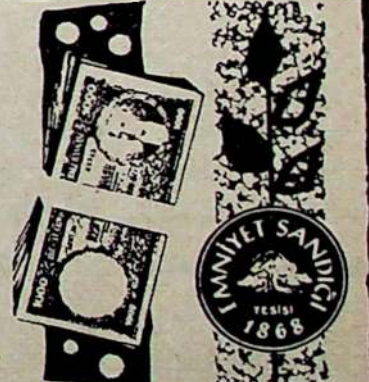
Bununla beraber mevduat mevzuunda carî tatbikatın gözden geçirilmesi, bu husustaki gayretlerin yeniden ayarlanması ve faaliyetlerimizin nev'i şahsına münhasır halden kurtarılarak modern anlayışa intibak ettirilmesi de bir ihtiyaç halinde ortada durmaktadır.

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

**EMNİYET
SANDIĞI**

1965
1868

EMNİYET SANDIĞI
TESİSİ
1868

SOUTH SHORE MİLLİ BANKASI (1)

Yazan : Dr. Mustafa A. AYSAN
(İşletme İktisadı Enstitüsü
Öğretim Üyesi)

Mart 1958 sonunda, South Shore Millî Bankasının Genel Müdür Muavini Mr. Harry E. Finley, masasının üzerindeki yıllık rantabilite raporunu incelemekteydi. Rapor, 31 Aralık 1957 itibarile, bankanın maliyet muhasebesi servisi tarafından düzenlenmişti. Rapor, yıllık kârın fonksiyonel, yani kısımlara ait kârlılığını incelemekteydi ve Mr. Finley, çeşitli kişi ve kurumların servetlerinin idaresi ile meşgul olan «servet idaresi» servisinin düşük kârlılığını düşündürücü bulmuştu. Mr. Finley, 1957 yılında sadece \$ 118, yani 1956'dakinden \$ 2248 daha az (Ek VII A) kâr gösteren bu kısmın rantabilitesini artırmanın şart olduğuna inanmaktaydı.

Quincy Kasabası

Quincy, Massachusetts eyaletinin Boston şehri sayfiye kasabalarından biriydi. 1957'de nüfusu 85.000'di. Kasabayı içine alan Norfolk ile birlikte bu muhitte yaşayanlara çeşitli iş imkânları sağlayan birçok ticaret ve imalât işletmesi burada kurulmuştu. Bu şirketlerin arasında, küçük makina parçaları, radar ve elektrik malzemeleri, mensucat, ayakkabı,, zımpara taşları imal edenler olduğu gibi birçok ticaret ve hizmet işletmeleri de bulunuyordu. Meselâ, çok yüksek sayıda işçi çalıştıran Bethlehem Çelik Şirketinin Fall River Tersanesi, Raytheon Elektronik Şirketi'nin bir kaç fabrikası bunların belli başlılarındandı.

South Shore Millî Bankası

South Shore Millî Bankası, mahallî iş adamlarından bir grup tarafından 1836 yılında \$ 100.000 sermaye ile kurulmuş yıllar boyunca faali-

(1) Bu vak'a Amerika'da bulunduğu sırada Dr. Mustafa A. Aysan tarafından yazılmıştır. ve fillen uygulanmakta olan bir metodu anlatmaktadır.

yetlerini genişlettikten sonra sermayesi 1852 yılında \$ 150.000'a yükseltilmiş, 1912'de 4 katlı yeni binasına taşınmış ve 1934 yılında da sermaye \$ 500.000'a çıkarılmıştı. 1946 yılına kadar faaliyetlerini Boston'un Güney sahiline yayacak tarzda genişletmeyi başarmış ve Weymouth, Landing, East Weymouth, South Weymouth, North Quincy, Wallaston, Randolph kasabalarında açtığı 7 şubeye yaymıştı. Bu genişleme, banka sermayesinin 1941'de \$ 650.000'a 1944'te \$ 750.000'a 1950'de de \$ 1.000.000'a yükseltilmesini gerektirmişti. 1957'nin sonunda banka hisselerinin çoğunluğu kurucu ailenin elinde olup, azınlık hisseleri 120 hissedar arasında bölünmüştü. Güney sahilindeki hızlı nüfus artışı bir yandan Southshore Milli Bankasını süratle büyütürken, bu çevre, diğer iş adamları ve bankacıların da ilgisini çekmiş ve çevrede yeni bankalar açılmıştı. Tasarruf mevduatı konusundaki rekâbet, özellikle şiddetli olmuş ve bankanın tasarruf mevduatı 1957'den beri devamlı bir şekilde azalmıştı. Bununla birlikte ticarî mevduat, 1956 yılındaki hafif bir düşme dışında her yıl devamlı bir şekilde artmıştı. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak ve büyük küçük çeşitli bankaların şiddetli rekâbetine rağmen mevduat toplamı 1950'de 31 milyon dolardan 1957'de 35 milyon dolara yükselmişti. (Ek. X).

Bankanın Genel Müdürü olan Mr. William I. Martin, bankayı 1929 buhranı sırasında idare etmiş ve daima muhafazakâr bir yatırım politikasının savunucusu olmuştur. Bu muhafazakâr yatırım politikasının bir sonucu olarak banka, hisse senetleri ve tahvil piyasalarında çok geniş bir faaliyet göstermiş ve aktiflerinin takriben yarısını bu alana yatırmış bulunuyordu. Yine bu muhafazakârlık, bu alanda da daha ziyade vadesi nisbeten kısa olan devlet tahvillerinin tercih edilmesine sebep olmuştu. (Portföy'ün %75'i 5 yıldan daha kısa vadeli devlet tahvillerine yatırılmış bulunuyordu).

Geniş faaliyetlerine rağmen, halâ bir bölge bankası addolunan South Shore Milli Bankası, müşterilerine bütün banka hizmetlerini arz etmekte titizlik gösteriyor ve bankacılık alanında ortaya çıkan bütün yenilikleri uygulamaya çalışıyordu. Maliyet muhasebesinde bu yeni metotlardan biri olarak kabul edilmiş ve daha 1930 sonlarında, maliyet muhasebesi metotlarının uygulama imkânları araştırılmaya başlanmıştı.

Fakat bu alanda etkili çalışmalar, bütün hayatını bankalarda maliyet muhasebesinin uygulanmasına harcamayı gaye edinmiş Mr. Harry E. Finley'in 1939 yılında Muhasebe Müdürü olarak bankaya girmesiyle başlamıştı. Mr. Finley'e göre 1929 yılındaki zincirleme banka ifllâslarının ana sebebi, maliyet sistemlerinin bulunmaması idi. Bu sebeple bu alan-

da kendini yetiştirmiş, 12 yıl müddetle çeşitli bankalar için maliyet sistemleri yaparak uygulamış, hatta bir Güney Amerika ülkesinin büyük bir bankasında da düşüncelerini uygulamak imkânını bulmuştu. South Shore Millî Bankasından teklif geldiğinde Boston'da maliyet muhasebesinin bankalar için önemi konusunda bir seri konferanslar vermekteydi; teklifi severek kabul etti. 1947 yılında banka muhasebesi üzerinde ihtisas yapmış Mr. John R. Hill'in maliyet muhasebesi şefi olarak işe alınması, 1957 de kullanılmakta olan maliyet sisteminin 1952 yılından itibaren uygulanmaya başlanmasını kolaylaştırmıştı.

1957 sonu itibariyle düzenlenmiş raporlarda «Servet idaresi» servisinin düşük kâr seviyesini ilgi çekici bulan Mr. Finley, bu kısmın şefi Mr. William J. Griffin ve Mr. Hill ile bir toplantı yaparak bu kısmın kârlılığını artırmak üzere alınabilecek etkili tedbirlerin neler olabileceğini tesbit etmek istemişti. Bu toplantıda faydalı bazı tedbirlerin tesbit edilmiş olmasına rağmen, Mr. Griffin tarafından bankanın kullandığı maliyet sistemi ve inceleme usullerinin esası ile ilgili bazı sorular sorulmuş, bu tedbirlere geçmeden önce bu soruların tatminkâr cevaplarını araştırmanın faydalı olacağı öne sürülmüştü. Bu fikir Mr. Finley'e çok cazip geldiği için evvelâ bu soruların ele alınmasını uygun görmüştü.

Bu toplantıda Mr. Griffin, «Servet idaresi» servisinin düşük kâr seviyesinin, çok üzülecek bir olay olmadığını öne sürmüştü. Maliyet muhasebesi ve faaliyetlerinin faydasına inanmakla beraber, bir ticaret bankasında, başkalarına ait servetlerin idaresi ile meşgul olan «servet idaresi» servisinin başlı başına gelir yaratan bir servis olarak işlem görmesini adil bulmamaktaydı. Bu kısımda da bir gelir yaratılmakla beraber bir ticaret bankasında elde edilen bu türlü bir gelirin bir imalât şirketinin tâli mamulleri üzerinden elde ettiği gelire benzediğini söylemişti. Kredi alım-satımı ile uğraşan bir işletmenin, başkalarına ait malların idaresinden elde ettiği komisyonların, bir tâli-hasilât olarak işlem görmesi, bu sebeple de bankanın bütün vasıtalı maliyetlerinin kredi alım satımı ile, yani bankanın asıl işi ile uğraşan servislere yüklenmesi gerekirdi.

Ayrıca, bu servisin kârlılığını, sadece kuru rakamlar üzerinden muhakeme etmeye imkân yoktu. İlk olarak, kendi kısmında çalışan memurlar, servet idaresinin ve bütün banka faaliyetlerinin ilgili bulunduğu kanunlar üzerinde ihtisaslaşmışlar ve bu durumları sebeble hukukî meselelerde diğer servislere yardım etmekte idiler. Böyle bir yardımı rakama vurmaya imkân yoktu. Bundan başka, «servetlerinin idaresini bize bırakan müşterilerimizden hemen hepsinin diğer servisleri-

mizde mevduatı vardır. Bu ise doğrudan doğruya diğer servislerin kâr-lılığına tesir eden ve rakama vurulabilen bir menfaattir. Bu görüşten hareketle servet idaresi servisine ek olarak verilen kâr rakamı (Ek: VII) (A)'nın artırılması gereklidir.»

«Gelelim servisin kâr-zarar tablosunun borç tarafına» diye sözle-rine deva metmişti. Mr. Griffin. «Hepimiz biliyoruz ki servisimde, ida-resi çok pahalı olan bir kısım servetlerin idaresini de deruhte ediyö -ruz. Müşterilerimize eksiksiz hizmet görebilmek için bu hesapları bün-yemizde muhafaza etmeye mecburuz. Bu hesapların bizim için kârlı olmadığını hepimiz biliyoruz. Hukukçu olduğum için maliyet muhase-besinden pek anlamam. Fakat, maliyet sistemimizin, hepimizi maliyet-lerin düşürülmesi konusunda uyardığı için, bankamıza büyük fayda sağladığına inanıyorum. Böyle bir sistemin yokluğunda geçmişte elde ettiğimiz kârları elde etmemize de imkân olmazdı. Bununla birlikte, zaman zaman sistemimizi gözden geçirmenin zaruretine de inaniyo -rum. Acaba sistemimizden çıkan sonuçların doğruluk ve kesinlik de -recesi nedir?»

Belirli bir doğruluk ve kesinlik derecesi ile ince maliyet hesap -lamalarının, bunları elde etmek için katlanılan masrafı değip değme-diğini düşünmemiz gerekir. Meselâ, servisimin gelir tablosundaki (Ek VII A) herhangi bir maliyet kalemini ele alalım... Büyük bir rakam olan «Yeni İş Temini Masrafları». Bu masraflardan herhangi bir ser-vise düşen ve özellikle benim servisiime düşen miktarın kesinlikle tes-bitine imkân var mıdır?»

Toplantıdan sonra Mr. Finley, Mr. Hill'in bu görüşler üzerindeki düşüncelerini sormuştu. Mr. Hill, «servet idaresi» servisinin sadece «kuru rakamlar» üzerinden değerlendirilmesinin doğru olamayacağını kabul etmekle beraber, maliyet kontrolü usullerinin bütün servislere aynı şekilde uygulanması gerektiğini ifade etmişti. Bu sebeple servet idaresi servisinin özel işlem görmesi doğru olamazdı. Bu servisin di-ğer servislere sağladığı menfaatlerin ancak «kendi aramızda» nazara alınması mümkündü. Ayrıca, servet idaresi servisi müşterilerinin ticarî veya tasarruf mevduatının bankada bulunması olayını, doğrudan doğ-ruya onların servet idaresi servisinin müşterisi olmaları ile birleştir-mek de mümkün değildi. Gösterilen sebepler, bu servisin maliyet ince-lemeleri dışında bırakılmasını gerektirmemeli idi. Bankanın maliyet sistemi, gittikçe daha karışık bir hal almaktaydı. Fakat her maliyet sisteminde bu vardı ve maliyet sistemi, yüzde yüz kesin sonuçlar veren bir metod da değildi. Mr. Griffin'in söylediği gibi, sistemi zaman za -man gözden geçirmek şarttı. Fakat bu çalışmalar, daha «doğru» tevzi

esasları bulununcaya kadar, maliyet tevziini bekletmeye sebep olmamalı idi. Bütün maliyet tevzi esaslarının noksan tarafları olacaktı. Yapılması gerekli olan, bunların zaman içinde düzeltilmesine ve daha iyilerinin aranmasına devam edilmesiydi, Yoksa, en iyisi yok diye sistemden vazgeçmek çok kötü bir sonuç olacaktı. Üstelik, maliyet bilgilerinin, servislerin kâr seviyelerinin tayininden daha önemli faydaları da vardı. Daha bir kaç yıl önce, civardaki bir iş merkezinde, başka bir bankanın açacağı bir şubenin açılması, yetkili hükümet makamlarını o yerde iki şubeyi yaşatacak kadar iş olmadığı noktasında ikna etmek suretile önlenmişti. Teferruatlı maliyet bilgilerinin yokluğunda bu mümkün olmayacaktı.

Bankanın Maliyet İnceleme Metodu :

1957 yılı sonunda uygulanmakta olan maliyet muhasebe ve inceleme metodunun bankada kurulup geliştirilmesinde Mr. Finley ve Mr. Hill'in önemli rolleri olmuştu. Maliyet ve kâr durumu her altı ayda bir inceleme tarihine kadarki bir yılın faaliyetleri üzerinde yapılmakta ve düzenlenen bir rapor, bankanın yüksek sevk ve idare kademesindeki bütün idarecilerine gönderilmekteydi. (1) Mr. Hill, bankada kullanılan maliyet bilgileri hakkında aşağıdaki açıklamalarda bulunmuştu:

1 — **Hasılâtın Servisler İtibarile Kaydedilmesi :** Hasılât yaratan on bir serviste elde edilen hasılât, günlük olarak her servisin ayrı hasılât hesabına alacak kaydedilmekte ve 6 aylık bir dönem sonunda bu hesapların toplamını almak suretile, aktif çeşitleri itibarile hasılât rakamlarını tesbit etmek mümkün bulunmaktadır. (Ek III'e bakınız).

2 — **Masrafların Servisler İtibarile Kaydedilmesi:** Maliyet sistemi kurulurken, masrafların ait oldukları servislerle ilgilerini tesbit edebilmek amacıyla, eski genel defterikebir hesapları (yapılan masrafları cinslerine göre sınıflamış bulunan hesaplar) maliyet muhasebesi kısmında, servisler itibarile tesbit edilen maliyet hesaplarına uygun hale getirilmişti. Öyle ki her günün sonunda maliyet hesaplarıyla genel defterikebirdeki hesaplar karşılaştırılıp toplamaların sağlanması yapılabilir di. Gün içinde yapılan her harcama için hem genel defterikebirde hem de tâli maliyet hesaplarında aynı zamanda kayıtlar yapılmak suretile

(1) Bu vak'anın ekleri 1957 sonunda düzenlenmiş bulunan rapordan faydalanılarak yapılmıştır. Bu raporda bütün servislere ait maliyet ve hasılât bilgileri bir yıl önceki rakamlarla mukayeseli olarak verilmektedir. Burada sadece «servet idaresi» servisinin rakamları, raporda yer aldığı şekilde verilmiştir; diğerleri, tabloları kısa tutmak amacıyla sadece 1957 rakamlarını ihtiva etmektedir. Ayrıca, eklerdeki bütün rakamlar, yavurlaklaştırılmıştır.

muameleler defterlere işlenirdi. Dönem sonu geldiğinde bu tâli mali - yet hesaplarının toplamları alınır ve servislere ait maliyet rakamları tesbit edilmiş olurdu. (Ek VII).

3 — Yapılan Harcama veya Katlanılan Maliyetlerin Servis Mali - yetleri haline Getirilmesi: Bu amaç için bir imâlat şirketinin maliyet merkezlerini andıran maliyet merkezleri (servisler veya servisin tâli bölümleri) teşkil edilmişti. Bunlar iki çeşitti:

a) Hasılât - sağlayan maliyet merkezleri. (yatırım yapan ve fon sağlayan servisler).

b) Hasılât-sağlayan kısımlara yardımcı maliyet merkezleri.

Bu türlü bir ayırmanın sebebi şu idi: Belirli bir maliyet merkezi - nin kârlılık durumunu tesbit etmek amacıyla, bütün faaliyet maliyet - lerinin, doğrudan doğruya hasılât-sağlayıcı maliyet merkezlerine dağı - tımı, mümkün değildi.

Sadece tek serviste çalışan memurların aylıkları gibi, fizikî olarak herhangi bir servisle ilgilendirilebilen maliyet unsurları bakımından büyük bir güçlük ortaya çıkmamaktaydı. Bununla birlikte bütün ma - liyet unsurlarının fizikî olarak herhangi bir servisle ilgilendirilmesi im - kânsız bulunuyordu. Doğrudan doğruya hasılât yaratan kısımlarla il - gilendirilemeyen masraflardan hepsini bir «vasıtalı maliyetler» hesa - bında topladıktan sonra, bu toplama bazı esasların uygulanması sureti - le bir maliyet dağıtımı da, servislere düşen maliyet hisselerinin uygun - suz ve nisbetsiz miktarlarda olmasına, bu sebeple de servislerin kârlı - lık derecelerinin tayininde hatalı sonuçlara ulaşılmasına sebep olacağı için, tercih edilmemekteydi. Hasılât sağlayan servislerle ilgili maliyet merkezlerinden başka yardımcı servislerin tesbit edilmesinin sebebi de bu idi. Bu suretle, bütün maliyetlerin, hasılât sağlayıcı olan veya bunlara yardım eden servislerin veya maliyet merkezlerinin hesapl a - rında toplanabilmesi imkân dahiline girmektedir.

4 — Yardımcı Servis Maliyetlerinin Hasılât Yaratan Servislere Dağıtımı : Bütün maliyet unsurları, dönem içinde, hasılât yaratan ve yardımcı maliyet merkezleri hesaplarına günü gününe kaydedilmek - teydi. Dönem sonunda bu hesapların toplamları tesbit edilmekte ve bu toplamlar hasılât sağlayan servislere dağıtılmaktaydı. Tabiatile bu nok - tada karşılaşılan en önemli ve çözümlü en güç mesele, bu maliyet un - surlarının dağıtımı için en uygun esasların tesbit edilebilmesiydi. Bu esaslar uygun olmalıydı ki bu dağıtımdan sonra hasılât sağlayan servi - sin hasılât ve maliyetleri mukayeseli bir şekilde karşılaştırılıp, her kıs - mın kârlılık derecesi doğru olarak tesbit edilebilsin.

1952 yılından beri sistemin uygulanması yakından izlenmiş, esaslar zaman zaman gözden geçirilmiş ve uygun dağıtımların yapılabildiği sonucuna varılmıştı.

Maliyet dağıtımını işini kolaylaştırmak amacıyla, dönem içinde servislerde devamlı olarak zaman ve hareket etüdüleri yapılmaktaydı. Dönem sonunda, çeşitli servislerin diğer servisler yararına yaptığı faaliyet hacmi, harcanan zaman, satış, çalışanların sayısı gibi esaslar (1) maliyet merkezi maliyet toplamalarına uygulanmaktaydı. Maliyet sistemini gerçekleştirmek üzere, bankada her biri işleme tâbi tutulan bir maliyet çeşidini temsil eden 90 servis veya maliyet merkezi hesap grubu kullanılmaktaydı ve yeni hesap ihtiyaçları doğdukça bu sayının artacağı beklenmekteydi. 24 ana masraf hesabı, 240 talî hesap ve takriben 3000 teferruat hesabının tutulması gerekmektedir. Şüphesiz bu hacimde bir kayıt işi için elektronik kayıt makinalarından geniş ölçüde faydalanılmaktaydı. Bankanın yüksek yöneticileri, maliyet sisteminin sağlanan faydaların, bu büyük kayıt işinin yüklediği külfeti değdiğine inanmaktaydı. Aynı zamanda sistemin temelinin maliyet dağıtımında uygunluğun sağlanmasına dayandığını da kabul etmekteydiler. Meselâ, maliyet unsurları çeşitli maliyet merkezlerine dağıtılırken, hasılât sağlayan kısımlarla doğrudan doğruya ilgilendirilen bir maliyet unsuru yardımcı maliyet merkezlerinden birine yüklense, söz konusu maliyet unsurunun büyüklüğü oranında bütün hasılât-sağlayan servislerin maliyetleri yanlış tesbit edilmiş olurdu. Bu sebeple maliyet unsurlarının çeşitli maliyet merkezlerine ilk dağıtım ve kaydı sırasında bu yanlışlığın önlenmesi şarttı.

Ayrıca, yardımcı merkezlerde toplanan maliyetlerin hasılât-sağlayıcı merkezlere dağıtılması ve kaydedilmesi anında da belirli bir sıranın izlenmesi, işleri kolaylaştırmakta ve sonuçların daha güvenilebilir olmasını sağlamaktaydı. 31 Aralık 1957'de uygulanan bu dağıtım sırası şöyle idi:

1 — Diğer merkezlere en çok maliyet veren ve fakat diğerlerinden en az maliyet alan yardımcı merkezlerin maliyetleri en başta dağıtılmaktaydı.

2 — Bundan sonra, diğer hiçbir yardımcı merkezle ilgisi bulunmayan ve fakat hasılât - sağlayan kısımlara hizmet gören yardımcı merkezlerin maliyetleri dağıtılmaktaydı.

(1) Ek V, yardımcı maliyet merkezlerinde toplanan maliyet unsurlarının hasılât-sağlayan maliyet merkezlerine dağıtımlarında kullanılan bazı esaslara örnekler vermektedir.

3 — Bütün bu dağıtımlar yapıldıktan sonra dahi hasılât sağlayan veya yardımcı maliyet merkezlerinden hiçbirisi ile ilgilendirilemeyen bazı maliyet unsurları açıkta kalmakta, bu maliyet unsurları, bir «Vasıtalı Maliyetler» hesabında toplanmakta ve bu hesabın toplamı, hasılât sağlayan maliyet merkezlerine, bu merkezlerin yukardaki dağıtımlardan sonra tesbit edilen «brüt faaliyet maliyetleri toplamı»na oranlı bir şekilde dağıtılmaktaydı. Yani «Vasıtalı Maliyetler» hesabı da yardımcı maliyet merkezleri hesapları ile aynı şekilde ve belirtilen esas üzerinden dağıtılmaktaydı. 1957 yılında bu şekilde dağıtılan maliyet unsurlarının her hasılât sağlayan merkeze düşen miktarı, o merkeze ait faaliyet maliyetlerinin yaklaşık olarak % 10'u seviyesine kadar indirilebilmişti.

Bu en son dağıtımdan sonra, bütün maliyetler, hasılât sağlayan maliyet merkezlerinde toplanmış olmaktadır.

Maliyet ve Kâr Durumu İnceleme Raporu

Bankadaki Maliyet sisteminin karşılaştığı güçlüklerden biri de hasılât - sağlayan servislerin tayin edilmesi olmuştur. Dar anlamda, hasılât-sağlayan servisler, banka fonlarını çeşitli alanlara yatıran servislerden ibaretti. Bununla birlikte, bankaya fon, yani mevduat v.s. sağlayan servisler, bu fonları sağlamasalar, yatırım yapan servislerin yatırım yapmalarına imkân kalmayacaktı. Bu durumda, şöyle bir problemle karşılaşılıyordu: Bankanın bütün yatırımlarından doğan hasılât, yatırımcı ve fon sağlayan servisler arasında nasıl dağıtılacaktır? Bu problemin çözümü için fiilen yatırım yapan ve bankaya fon sağlayan bütün servisler, hasılât-sağlayıcı servisler olarak kabul edilmiş ve iki sınıfa ayrılmıştı:

1 — Yatırım yapan servisler.

2 — Fon sağlayan servisler.

Hem yatırım yapan, hem de bankaya fon sağlayan servislerin maliyetleri ayrı ayrı toplanmakta ve her iki grup servislerin kâr durumu da aşağıda anlatıldığı şekilde düzenlenen raporda incelenmektedir.

31 Aralık ve 30 Haziran tarihlerinde olmak üzere yılda iki defa, bir ortalama bilânço düzenlenirdi. Ortalama bilânçodaki rakamlar düzenlenme tarihinden önce gelen yıl içindeki 52 haftalık bilânço rakamlarının ortalaması alınmak suretile tesbit edilmekteydi. Bu 52 haftalık bilânçodan her birinin, haftanın çeşitli günleri itibarile düzenlenmiş olmasına dikkat edilirdi. (Ek I, 1957 sonu itibarile düzenlenmiş bulunan ortalama bilânço göstermektedir). Bu ortalama bilânço ra-

kamları tesbit edilince, elde tutulan gerekli kasa karşılıkları düşüldükten sonra, mevduat v.s. kaynaklardan sağlanan fonların yatırımlar yapmak için kullanılabilir kısımları, yani banka tarafından hasılât - sağlayan alanlara yatırılabilir fon miktarları tesbit edilmiş bulunurdu. (Ek II)

Öte yandan ortalama bilânçonun aktif tarafındaki ortalama rakamlar ve yıl içinde ayrı ayrı hesaplarda toplanmış bulunan hasılât miktarları, aktif çeşitlerinin tutarları karşısına yazılarak (Ek III) aktif çeşitlerinden her bir kalemin sağladığı hasılât, tesbit edilirdi. Bu hasılattan bütün yatırımcı servislerin maliyetleri toplamı düşüldükten sonra, geriye kalan ve fon sağlayan servislere ait olduğu farzedilen «net fonlar hasılatı» fon-sağlayan servislere dağıtılmak üzere tesbit edilmiş olurdu. (Ek III). Ancak bu dağıtım yapılmadan önce, vadeli hesaplardan ibaret bulunan tasarruf mevduatının (1) daha yüksek gelirli, daha yüksek rizikolu ve daha uzun vadeli yatırımları mümkün kılmak suretile bankanın vadesiz ticarî mevduatından daha yüksek hasılât sağlanmasına sebep olduğu görüşü ile, tasarruf mevduatı yararına bir düzeltme yapılırdı. (Ek IV , bu hesaplama ve dağıtımın nasıl yapıldığını göstermektedir) Bu düzeltme yapıldıktan sonra sermaye, vadeli ve vadesiz mevduat gibi her fon çeşidine ait olduğu tesbit edilen hasılât miktarlarının, fon tutarlarına oranları ile toplam hasılâtın her fon sağlayan servisle ilgili kısmı da tesbit edilmiş olurdu. (Ek IV).

Yukarda hasılâtın aktif çeşitlerine ait kısımları tesbit edilmişti. (Ek III). Buradaki hesaplama da fon-sağlayan servislerle ilgili hasılât rakamlarının tesbit edilmesini sağlamaktaydı. (Ek IV). Bundan sonra fon sağlayan ve yatırım yapan bütün servislerin yıllık gelir tabloları düzenlenebilirdi. (Ek VI ve VII). Gelir tablosunun ilk rakamı, yukardaki hesaplamalarla tesbit edilmiş net fon veya net yatırım hasılâtı idi. Buna hizmet komisyonlarından ibaret olan «diğer gelirler» eklenirdi. İlgili servislerin ayrı ayrı tutulan maliyet hesaplarında tesbit edilmiş maliyet rakamları ile yardımcı servislerden yukarda anlatılan şekilde dağıtılan vasıtalı maliyetler tabloya geçirilirdi. Ancak yatırımcı servislerin gelir tabloları düzenlenirken, en sonunda fon sağlayan servisleri brüt faaliyet maliyetleri de yatırımcı servislerin hasılâtından düşülürdü. (Ek VII).

Mr. Finley'in düşüncesine göre, «servet idaresi» servisinin düşük kârlılığı (Ek VII A) konusunda derhal etkili tedbirler alınması gerek-

(1) A. B. D. Bankalarında «tasarruf mevduatı» diye adlandırılan mevduatın bütünü vadeli. Ticarî mevduatın bütünü vadesizdir; ve çek hesaplarından ibarettir, ancak çok az bir kısım ticarî mevduat, vadeli açık hesaplar diye adlandırılır. Bu türlü mevduat, vadeli olmakla beraber her an çekilebilir.

mekteydi. Ancak, bu münasebetle yeniden gözden geçirilen maliyet sistemi ve maliyet inceleme usulleri hakkında bir şeyler yapıp yapılmıyacağını da merak etmekteydi. Son 8 yıla ait bilânçolar ve gelir tabloları (Ek IX ve X) banka faaliyetlerinin devamlı olarak geliştiğini göstermekteydi ve Mr. Finley maliyet sistem ve incelemelerinin, özellikle 1952 yılından beri görülen gelişmeleri etkilediğine inanmaktaydı. «Servet İdaresi» servisinin ortaya çıkardığı problemden faydalanılarak sistemin daha da iyileştirilmesi mümkün olabilirdi.

Ek I

SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI

31 Aralık 1957 Ortalama Bilânçosu (*)

(Bin dolar)

Aktif :

Kasa ve Bankalar		6.473
Devlet Tahvilleri :		
Vergili	19.211	
Vergisiz	945	20.156
İştira edilmiş Senetler		17
Eyalet ve Belediye Tahvilleri		771
Açılmış Krediler		12.886
Merkez Bankası Hisseleri		90
Sabit Aktifler (Net)		881
Çeşitli Alacaklar		204
Önceden Ödenmiş Masraflar		53
Diğer Aktifler		43
Aktif Toplamı		<u>41.574</u>

Borçlar ve Sermaye :

Mevduat :		
Vadesiz		25.748 (**)
Vadeli :		
Tasarruf Hesapları	9.058	
Açık Hesaplar	155	9.213
Ödenecek Senetler		2.394
İhtiyatlar		212
Diğer Çeşitli Borçlar		806
Hisse Senetli Sermaye		1.000
Dağıtılmamış Kârlar		2.000
Dağıtılacak Kârlar		201
Pasif Toplamı		<u>41.574</u>

(*) Haftanın çeşitli günleri itibarile tesbit edilmiş 52 haftalık bilânçonun ortalaması.

(**) Kankanın kendi ticarî mevduat servisinin tasarruf mevduat servisinde bulunan \$ 18.000'lık mevduatı dahil.

Ek III
SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI
Yatırılabilir Fonların Aktif Çeşitlerine Dağılımı ve Bu Aktifler
Tarafından Yatırılan Hasılât 31 Aralık 1957'de son bulan yıl
(Bin dolar)

A. Kâr Sağlayan Aktifler :	Ortalama Aktifler	Büyük Toplam	Aktiflerin Brüt Hasılatı (2)	Büyük Toplam	Yatırımların sağladığı Hasılat	
					Tutar	Toplam
I. Açılmış Krediler						
Kısa Vadeli :						
Teminath	\$ 748					
Teminatsız	116	\$ 864	36			4,1
Vadeli :						
Teminath	1.361		205			4,7
Teminatsız	3.036	4.397				
Vasıtasız Krediler (1) :						
Normal	1.616					
Kefalet	662	2.278	179			7,8
Acentalara Krediler		898	82			9,1
İpotekli Krediler		4.398	195			4,4
Mesken Kredileri		51	2			4,6
Açılmış Krediler Toplamı (Brüt)		12.885			699	5,4
Eksi: Tahsil Edilemeyeceği tahmin edilen krediler için ihtiyatlar		109				
Açılmış Krediler Toplamı (Net)						12,776
II. Hisse Senetleri ve Tahviller						
Devlet Tahvilleri - Vergili		19,211	561			2,9
Eksi: Vergi Karşılıkları			15			—
Eksi: Zarar Karşılıkları			45	(60)		—
Vergisiz		945	25			2,7

Ek III'den devam

	Ortalama Aktifler	Toplam	Büyük Toplam	Aktiflerin Brüt Hasılatı (2) Tutarı	Toplam	Büyük Toplam	Yatırımların sağladığı Hasılat (6)	(7)
Eyalet ve Belediye Tahvilleri		772		15			1,9	
İştirâ edilen senetler		17		1			4,4	
Diğer		0					—	
Merkez Bankası Hisse Senetleri		90		5	46		6,0	
Hisse Senetleri ve Tahviller Toplamı		21.034			547 (4)			2,6
Eksi: Ödenecek Senetler	2.394				(1)			
Karşılıklar	3							
Hisse Senetleri ve Tahviller Toplamı (Net)			18.637			546		2,9
Kâr Sağlayan Aktifler Toplamı			31.413			1.245		4,0
B. Kasa ve Bankalar (Brüt)		6.456						
Eksi: Kasa Karşılıkları	3.461							
Yoldaki Paralar	1.122		1.873					
Kasa ve Bankalar (Net)				0		0		
Kâr Sağlayan Aktifler ve Kasa ve Bankalar Toplamı			33.286 (3)			1.245		3,7
Yatırılabilir Fonlarla Elde Edilen Aktifler ve Brüt Hasılât Toplamı			33.286			1.245		3,7
Eksi: (Hasılattan) :								
Krediler ve Yatırım Maliyetleri					313 (5)			
Tahvil Primleri İtfai					2	315		
Yatırılabilir Fonlarla elde edilen Aktifler ve bu Aktiflerle elde Edilen Hasılat Toplamı			33.286			930		2,77

Ek III (devam)

Yatırılabilir Fonları Sağlayan Servisler :	Yatırılabilir Fonların Yüzde Oranı (8)	Brüt Hasılat (9) (Dolar)
Servisler :		
Sermaye	7,4	68
Ticari Mevduat :		
Vadesiz	66,0	614
Vadeli	0,4	6
Tasarruf Mevduatı	26,2	242
Toplam	100,0	930

Ek III'ün Dipnotları:

- (1) Taksitli Alış Finansmanı.
- (2) Aktif Sınıflarına ait brüt hasılat rakamları yıl içinde aktif çeşitleri ile ilgili hasılat unsurlarının ayrı ayrı hesaplarda toplanması suretile elde edilmektedir.
- (3) Ek II'nin Yatırılabilir Fonlar Toplamına eşittir.
- (4) Yatırımlar (Hisse Senetleri ve Tahviller) servisine aittir.
- (5) Bütün Yatırımcı Servislerin brüt faaliyet maliyetleri toplamına eşittir.
- (6) Her belirli aktif çeşidine aittir.
- (7) Belli başlı aktif gruplarına aittir.
- (8) Ek II'den alınan yüzde oranlardır.
- (9) Yatırılabilir fonların yüzde oranlarının brüt hasılat toplamına uygulanması suretile elde edilmiştir.

Ek IV
SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI

31 Aralık 1957'den son bulan yıl içinde Tasarruf Mevduatı Servisi'ne
Ait Fazla Gelirin Tayin Edilmesi

	Yatırılan Fon Tutarı	Yaratılan Brüt Hasılat	Yaratılan Brüt Hasılatın Yatırım Tutarına Oranı (1)
	(Bin dolar)		%
Yatırılan Fon Toplamı ve Yaratılan Brüt Hasılat	33.286	1,245	3,7
Eksi: İpotekli Krediler	4.398	195	
Mesken Kredileri	<u>51</u>	<u>2</u>	4,42
Bütün Diğer Yatırımlar ve Kasa ve Bankalar	28.837	1.048	
Eksi: Net kasa ve bankalar	<u>1.873</u>	<u>—</u>	
Bütün Diğer Kredi ve Yatırımlar	<u>26.964</u>	<u>1.048</u>	<u>3,88</u>
Düzeltilmeden Önceki Yatırılabilir Fonlar ve Hasılat	33.286	930	2,77
Eksi: Tasarruf Mevduatı Servisi ile İlgili Düzeltme	<u>—</u>	<u>24 (2)</u>	0,07
Düzeltilmeden Sonraki Yatırılabilir Fonlar ve Hasılat	<u>33.286</u>	<u>906</u>	<u>2,70</u>

Yatırılabilir Fonlar Hasılatının Fon Sağlayan Servislere Dağıtım
(Tasarruf mevduatı servisi ile ilgili düzeltme de yapılmıştır).

Servis	Tutarlar (3) (Bin dolar)	Hasılat Yüzdesi	Hasılat Tutarları (Bin dolar)
Sermaye	2.461	2,70 (4)	66
Ticari Mevduat :			
Vadesiz	21.953	2,70 (4)	593
Vadeli	147	2,70 (4)	4
Tasarruf Mevduatı	<u>8.725</u>	<u>3,60 (5)</u>	<u>267 (5)</u>
	<u>33.286</u>	<u>2,77</u>	<u>930</u>

Ek IV'ün Dipnotları

$$(1) \frac{\text{Brüt Hasılat}}{\text{Yatırılan Fon}} \times 100$$

(2) Ek olarak Tasarruf Mevduatı Servisi'ne verilen hasılat tutarı, şu şekilde hesaplanmıştır :

İpotekli Kredilerin Hasılat Yüzdesi	% 4,42
Bütün Diğer Yatırımların Hasılat Yüzdesi	<u>% 3,88</u>
Fark	<u>% 0,54</u>

$$\text{\$ 4.449.000 (Mesken ve diğer ipotekli krediler toplamı)} \times \%0,54 = \underline{\underline{\text{\$ 24.000}}}$$

(3) Ek II'den

(4) Yukarıda tesbit edilmiştir.

(5) Tasarruf mevduatı servisinin hasılatı ve hasılat yüzdesi, bir farktan ibarettir; yani, diğer fon sağlayan servislerle ilgili olduğu kabul edilen hasılat toplamı, $\text{\$ 930.000}$ tutarındaki hasılat toplamından çıkarıldıktan sonra geriye Tasarruf Mevduatı Servisi'nin hasılatı kalır.

Ek V

SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI Yardımcı Servis Maliyetlerinin Dağıtımında Kullanılan Esaslar

SERVİS	ESAS
1. Personel	1. Her servisteki memur sayısı
2. Emniyet - Bekçi ve muhafızların ücretleri v.s.	2. Ticari mevduata; % 45. Tasarruf mevduatına % 45. Kiralık kasalara % 10.
3. Muamelât	3. Her servisteki memur sayısı
4. Satınalma	4. Fiilen kullanılan malzemeler
5. Telefon	5. İlgili raporla tesbit edildiği şekilde
6. Malzemeler	6. Fiilen kullanılan malzemeler
7. Haberci	7. Hasılat sağlayan kısımların vasıtasız maliyetleri toplamı
8. Posta	8. İlgili raporla tesbit edilen fiili miktarlar.
9. Adres makinaları	9. Fiilen sağlanan hizmet
10. Teksir makinaları	10. Kullanılan malzemelerle oranlı olarak
11. Baskı	11. Kullanılan malzemelerle oranlı olarak
12. Arşiv	12. Vasıtalı maliyetler hesabına toplam olarak
13. Steno	13. Fiilen sağlanan hizmet
14. Muhaberat	14. Fiilen sağlanan steno hizmeti ile oranlı olarak
15. İstihbarat	15. Tecrübe ile tesbit edilmiş oranlara göre: Kredilere % 55, Yeni iş teminine %5, muhasebeye %25, Tasarruf mevduatına % 5, Kiralık kasalara % 5, Servet İdaresine %5
16. Murakabe	16. Hasılat sağlayan servislerin vasıtasız maliyetleri
17. Maliyet ve masraf	17. Hasılat sağlayan servislerin vasıtasız maliyetleri
18. Genel Kayıtlar	18. Hasılat sağlayan servislerin vasıtasız maliyetleri
19. Yeni İş temini	19. Vasıtasız maliyetler artı, bu noktaya kadarki vasıtalı maliyetler
20. Müşteri Hisse Senetleri ve tahvilleri	20. Hasılat sağlayan servislerin vasıtasız maliyetleri
21. Krediler	21. Kredi tutarlarıyla oranlı olarak
22. Reklâm	22. Vasıtasız maliyetler artı, bu noktaya kadarki vasıtalı maliyetler.
23. Vasıtalı maliyetler	23. Vasıtasız maliyetler artı, bu noktaya kadarki vasıtalı maliyetler
24. Tablo ve grafikler	24. Tahmin edilen fiili hizmet.

Ek VI
SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI
31 Aralık 1957'de Sonbulan Yıl İçin Gelir Tabloları
(Bin dolar)
Fon Sağlayan Servisler

	Ticari Mevduat			Sermaye	Tasarruf Mevduatı		Diğer Servisler	
	Servisi				Servisi		Kiralık Kasalar	
Hasılât: Fonlardan	597 (7)		66		267		23 (9)	
Diğer	231	828	177	(8)	243	4	—	23
Vasitasız Maliyetler:								
Aylıklar	188		29			38	8	
Techizat Kiraları	10		—			—	—	
Emeklilik Fonuna	20		—			4	1	
Kira (1)	17		—			6	10	
Mevduat Sigortaları	11		—			4	—	
Amortisman (2)	10		20			3	—	
Emlâk Vergileri	—		54			—	—	
Tamirler Isı, Işık	—		22			—	2	
Diğer	31	(287)	18	(143)		8	2	(23)
Yardımcı Servislerden:								
Yeni İş Temini	28		—			6	2	
Murakabe	20		—			4	2	
Müamelât	9		—			1	—	
Personel	11		—			2	—	
Tablo ve Grafikler	12		—			—	—	
Maliyet ve Masraf	8		—			—	1	
Emniyet	7		—			7	2	
Müşteri Hizmetleri	4		—			1	—	
Yerleşme	5		—			1	2	
Steno	9		—			—	—	
İstihbarat	9		—			1	1	

Ek VI (devam)

	Ticari Mevduat Servisi		Sermaye	Tasarruf Mevduatı Servisi		Kiralık Kasalar	
Diğer	41	(163)	—	4	(29)	2	(12)
Vasıtalı Maliyetler (3)		(64)	—		(13)		(2)
Brüt Faaliyet Maliyetleri Toplamı		(515)			(106)		(37)
Faaliyet Net Geliri		313			165		(14)
Diğer Giderler:							
Vadeli Ticari Mevduat faizleri	—		—		(159)		—
Net Gelir	313		95		6		(14)
Yatırılabilir Fonlar (4)	22.100		2.461		8.725		—
Gelir Haddi (5) %	1,4		3,9		0,07		—
1000 dolarlık fona düşen maliyet (6)	\$12,8		—		\$30		—

Ek VI'nın Dipnotları:

1. Banka kendi binasında faaliyet göstermektedir. Bu rakam hesabî bir kira bedelinin dağıtımı ile tesbit edilmektedir; yani banka, binasını hasılât sağlayan servislere kiralandığını farzetmektedir.
2. Bina amortismanı dışında kalan demirbaş, büro makineleri, tesisat v.s.'nin amortismanı.
3. Fon sağlayan servislere bu noktaya kadarki brüt faaliyet maliyetleri toplamına (vasıtasız maliyetler artı yardımcı servislerden gelen hisseler) oranlı olarak dağıtılmak tadır:

$$\frac{\text{Servisin Brüt faaliyet Maliyetleri}}{\text{X Vasıtalı Maliyetler Toplamı}} \times \text{Bütün Servislerin Brüt Faaliyet Maliyetleri toplamı} = \text{İlgili servise düşen vasıtalı maliyet.}$$

4. Ek II'den Net Gelir
5. _____ X 100
Yatırılabilir Fonlar
(Brüt Faaliyet Maliyetleri) - (Diğer Giderler - Diğer Gelirler) X 1000 = 1000 lırlık fona düşen maliyet.

$$6. \frac{\text{Yatırılabilir fonlar.}}{\text{_____}}$$

7. Ek IV'den, vadesiz mevduat ile vadeli açık mevduat hesapları hasılâtının toplamı.
8. Kiraya verilen veya kiralandığı farzedilen bina ve dükânların kira hasılâtı. Şu şekilde hesaplanmıştır:

$$\begin{array}{r} \text{Kiracıardan alınan} \quad \quad \quad \$ 61,00 \\ \text{Servislere yüklenen hesabî kira} \quad \$116,000 \\ \hline \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \quad \underline{\underline{177,000}} \end{array}$$

9. Kiralık kasaların kira bedelleri.

Ek VII

SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI

31 Aralık 1957'de Sonbulan Yılın Gelir Tabloları
(Hasılât Sağlayan Yatırımcı Servisler)
(Bin dolar)

Hasılât: Fonlardan Diğer	Krediler I(*) (Vadeli ve Vadesiz)		Krediler II(*) (Vasıtasız Krediler)		Krediler III(*) (Acentalara) v.s	
	241 (4)		179 (4)		82 (4)	
	1	242	1	180	1	83
Vasıtasız Maliyetler :						
Aylıklar	26		28		4	
Emeklilik Fonuna	3		3		1	
Kira (1)	1		3		—	
Amortisman (2)	0,15		0,10		—	
Reklâm	—		6		—	
Diğer	2	(32)	8	(48)	6	(11)
Hizmet Servislerinden:						
Krediler	18		3		4	
Yeni İş Temini	4		6		2	
Steno	3		1		1	
Murakabe	3		3		1	
Maliyet ve Masraf	1		2		—	
Müşterilere hizmetler	0,40		1		0,42	
Personel	1		—		0,26	
Muamelât	0,41		—		—	
Yerleşme	0,21		0,46		—	
Tablo ve grafikler	—		11		5	
Tahsilât	—		10		7	
Geri Ödeme	—		3		2	
İstihbarat	—		2		3	
Müşteri Hisse Senetleri ve Tahvilleri	—		—		—	
Diğer	3	(34)	6	(48)	5	(31)
Vasıtalı Maliyetler (3)		(5)		(12)		(4)
Bürüt Faaliyet Maliyetleri		(71)		(108)		(46)
Faaliyet Net Geliri		171		72		37
Diğer Giderler:						
Yatırılan Fonların Maliyeti		(67) (7)		(29) (7)		(11) (7)
Net Gelir		104		43		26
Yatırılan Fonlar (4)		5.261		2.278		898
1000 Dolarlık Fona Düşen Maliyet (5)		\$13,42		\$47,55		\$50,91
Gelir Haddi (6) %		1,98		1,88		2,87

(*) Bankanın yatırımcı servisleri bunlardan ibaret değildir. Bu üç servis örnek olarak seçilmiştir.

Ek VII (A)
SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI
SERVET İDARESİ SERVİSİ

31 Aralık 1957 ve 1956'da Sonbulan Yılların Gelir Tablosu

Hasılât	1957	1956	Artış veya (Azalış)
Servet İdaresi Komisyonları	\$113.268	\$ 111.366	\$ 1.902
Vasıtasız Maliyetler :			
Aylıklar	57.204	63.052	(5.848)
Emeklilik Fonuna	6.239	5.914	325
Kira (1)	5.266	1.459	3.807
Reklâm	2.345	1.967	378
Sosyal Sigorta	1.471	1.449	22
Yönetim Kurulu Üyelerine Üc.	1.350	1.290	60
Amortisman (2)	1.348	977	371
Posta	1.117	1.026	91
Çeşitli	1.018	259	759
Büro Malzemeleri	700	685	15
Telefon	656	581	75
Tamirler	604	339	265
Değerlemeler	528	—	528
Abone Bedelleri	657	708	(51)
Sigorta	346	619	(273)
Temsil	341	242	99
Seyahat	261	523	(262)
Sosyal Masraflar	—	677	(677)
Vasıtasız Maliyetler Toplamı	\$81.451	\$ 81.767	\$ (316)
Hizmet Servislerinden			
Yeni İş Temini	7.615	6.028	1.587
Murakabe	5.749	2.474	3.275
Tablo ve Grafikler	1.800	853	947
Reklâm	1.447	1.304	143
Personel	1.165	253	213
İstihbarat	1.082	1.074	8
Müşteri Hizmetleri	1.008	424	584
Yerleşme	814	796	18
Muamelât	774	1.825	(1.051)
Haberci	610	559	51
Maliyet ve Masraf	600	17	583
Postalama	429	476	(47)
Telefon	347	298	49
Adres Makineleri	330	257	73
Malzemeler	244	197	47
Genel Kayıtlar	200	18	182

Ek VII A (Devam)

Baskı	155	82	33
Satınalma	79	75	4
Steno	24	25	(1)
Muhaberat	4	4	—
Toplam	<u>24.437</u>	<u>17.739</u>	<u>6.698</u>
Vasıtalı Maliyetler (3)	<u>7.262</u>	<u>9.494</u>	<u>(2.232)</u>
Toplam	<u>31.699</u>	<u>27.233</u>	<u>4.466</u>
Brüt Maliyetler	<u>113.150</u>	<u>109.000</u>	<u>4.150</u>
Net Gelir	<u>\$ 118</u>	<u>\$ 2.366</u>	<u>\$ (2.248)</u>

Not: İdare Edilen Senet Toplamı \$ 2.500.000 tutarındadır.

Servet İdaresi Kısımına ek olarak verilen hasılâtın hesaplanması:

	1957	1956	Artış veya (Azalış)
Servet İdaresi servisinin ticarî mevduat servisindeki mevduatı	\$410.907	\$ 436.265	(\$ 25.358)
Ticarî mevduat servisinin ortalama hasılât yüzdesi (x)	2.70%	2,47%	0,23%
Servet İdaresi Kısımına eklenen hasılât	<u>\$ 11.094</u>	<u>\$ 10.802</u>	<u>\$ 292</u>
Eklenen Hasılâtın Etkisi:			
Eklenen Hasılâttan önceki gelir	\$ 118	\$ 2.366	\$ (2.248)
Artı: Eklenen Hasılât	<u>11.094</u>	<u>10.802</u>	<u>292</u>
Eklenen Hasılâttan sonraki net gelir	<u>\$ 11.212</u>	<u>\$ 13.168</u>	<u>\$ (1.856)</u>

(x) Ek IV'den

Ek VII'nin Dipnotları

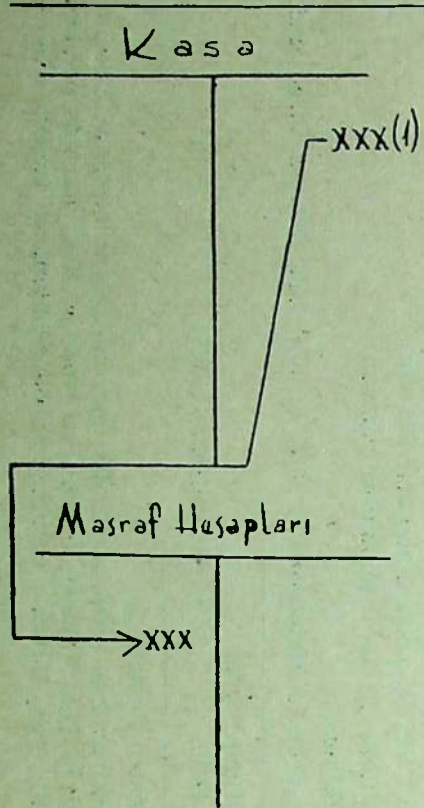
- Ek VI'nin (1) no.lu dipnotuna bakınız.
- Ek VI'nin (2) no.lu dipnotuna bakınız.
- Ek VI'nin (3) no.lu dipnotuna bakınız.
- Ek III'den.

Brüt Faaliyet Maliyetleri X 1.000 = 1000 dolarlık fona düşen maliyet

- Yatırılan Fonlar
Net Gelir X 100 = Gelir Haddi
- Yatırılan Fonlar

- Ticarî mevduat servisinin \$ 1000 lık fonu başına düşen \$ 12,8 tutarındaki fon maliyeti (Ek VI'dan) ile ilgili yatırımcı servisin yatırdığı ortalama fonlar tutarının (Ek III'den) çarpımının 1000'e bölünmesi suretile elde edilmiştir.

Genel Defteri Kebirindeki Kayıtlar

Tali Maliyet Hesaplarındaki Kayıtlar.

Hasılat Yaratan Servisler(11adet)

XXX

veya

Yardımcı Servisler(33 adet)

XXX

veya

Vasıtalı Maliyetler

XXX

Hasılat Yaratan Servislerin
Gelir Tabloları
(Dönem Sonlarında)

XXX

XXX

XXX

XXX

XXX

(Ek V de gösterilen
esaslarla dağıtılır)

(1) Tabloda açıklığı sağlamak için bütün masrafların peşin ödemelerle yapıldığı farzedilmiştir.

Ek IX
SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI
31 Aralık 1950-1957 Bilânçoları
(Bin dolar)

Aktif	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Kasa ve Bankalar	4.499	7.327	6.477	7.430	6.408	7.339	6.604	5.756
Devlet Tahvilleri	19.056	20.724	18.394	19.195	17.563	19.617	16.526	20.848
Diğer Tahviller	414	700	550	415	827	457	628	477
	<u>23.969</u>	<u>28.751</u>	<u>25.421</u>	<u>27.040</u>	<u>24.798</u>	<u>27.413</u>	<u>23.758</u>	<u>27.081</u>
Merkez Bankası Hisse Senetleri	60	60	60	80	92	92	92	90
Açılmış Krediler	9.964	10.667	11.183	10.729	12.735	11.467	13.080	10.661
Sabit Aktifler ve Diğer	770	890	916	996	994	993	1.057	1.044
	<u>34.763</u>	<u>40.368</u>	<u>37.580</u>	<u>38.845</u>	<u>38.619</u>	<u>39.965</u>	<u>37.987</u>	<u>38.876</u>
Borçlar ve Sermaye:								
Mevduat:								
Vadesiz	16.995	21.685	22.378	24.216	24.090	26.765	24.870	26.114
Vadeli	14.446	13.074	11.921	11.462	10.522	9.588	9.589	9.158
Toplam	<u>31.441</u>	<u>34.759</u>	<u>34.299</u>	<u>35.678</u>	<u>34.612</u>	<u>36.353</u>	<u>34.459</u>	<u>35.272</u>
Ödenecek Senetler	—	2.500	—	—	—	—	—	—
Diğer Borçlar	486	261	381	309	754	369	361	351
Sermaye	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Dağıtılmamış Kârlar	1.000	1.000	1.000	1.000	1.500	1.500	1.500	2.000
Garanti Fonu	650	650	650	650	560	560	560	—
Dağıtılacak Kârlar	186	198	250	208	193	183	107	253
	<u>34.763</u>	<u>40.368</u>	<u>37.580</u>	<u>38.845</u>	<u>38.619</u>	<u>39.965</u>	<u>37.987</u>	<u>38.876</u>

Ek X
SOUTH SHORE MİLLÎ BANKASI
31 Aralık'ta Sonbulaın Yılların Gelir Tabloları

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957
Hasılât Toplamı	\$ 1.027.757	1.123.636	1.213.825	1.328.537	1.2.73.580	1.423.826	1.587.831	1.644.178
Masraflar Toplamı	<u>756.454</u>	<u>844.595</u>	<u>888.834</u>	<u>937.680</u>	<u>1.006.749</u>	<u>994.945</u>	<u>1.182.126</u>	<u>1.295.091</u>
Faaliyet Net Geliri	271.303	279.041	324.991	390.857	266.831	428.881	405.705	349.087
Diğer Gelirler (1)	<u>(11.499)</u>	<u>(20.501)</u>	<u>(14.770)</u>	<u>(17.953)</u>	<u>(15.550)</u>	<u>(30.404)</u>	<u>(34.240)</u>	<u>(41.157)</u>
Diğer Giderler:								
Vergiden Önceki Faaliyet								
Net Geliri	259.804	258.540	310.221	372.904	251.282	398.477	371.465	307.930
Gelir Vergisi	<u>90.261</u>	<u>0</u>	<u>69.669</u>	<u>17.624</u>	<u>142.671</u>	<u>231.595</u>	<u>212.398</u>	<u>165.243</u>
Vergiden Sonraki Net Gelir	<u>169.543</u>	<u>258.540</u>	<u>240.552</u>	<u>355.280</u>	<u>108.611</u>	<u>166.882</u>	<u>159.067</u>	<u>142.687</u>

(1) Toplamdan düşülecek menfi bir rakamdır.

O k u y u c u S o r u l a r ı

İzmit'ten bir okuyucumuzun soruları

SORU : Ticaret Kanununun 90. maddesi, 637. maddesi ile ticari senetler için olduğu gibi, borçlu cari hesaplar için de temerrüt komisyonu alınmasına imkân verir mi, 90. maddenin hükmü nedir?

CEVAP : Ticaret Kanununun 90. maddesi borçlu cari hesap sahiplerinden temerrüt komisyonu talep edilmesi ile ilgili olmadığı gibi, ödünç para verme mevzuatımız da böyle bir komisyonun alınmasına müsaide değildir.

90. Madde ancak mevzuatın müsaade ettiği komisyon ve masraflarla ilgili olabilir. Bu maddeye göre, taraflar arasında cari hesap varsa, böyle bir anlaşmanın mevcudiyeti, hesaba ithâl edilen alacakların dayandığı münasebetlerden mütevellit komisyon, masraf ve sair ücretlerin de istenmesine mani teşkil etmez. Esasen temerrüt varsa, artık 90. maddede olduğu gibi cari hesabın mevcudiyetinden de bahsedilemez. Çünkü temerrütten evvel cari hesap mukavelesi zaten sona ermiş olur. 90. madde cari hesabın mevcudiyeti halinde mevzuatımıza göre istenilebilecek komisyonlarla ilgilidir.

SORU : İskonto muamelelerinde faiz için gün hesap edilirken iskonto günü ile vâdenin son gününden hangisi hesaba katılır?

CEVAP : Bu soruya dergimizin 2. cilt 1. sayısında umumî olarak cevap verilmişti. İskonto muamelelerinde faiz için vâdenin son gününden gayri iskonto gününün de hesaba katılmasına mani bir hüküm bulunmamaktadır. Halen bir kısım bankalar her iki günü de hesaba katmaktadırlar.

İstanbul'dan bir okuyucumuzun sorusu

Soru : Doğru metodla faiz hesaplanan borçlu cari hesaplarda sadece bir veya birkaç kalemden ibaret alacak bakiyesi husule geldiği devrelerde Eşlet dökümü yapılmaksızın faiz hesaplayabilmek için bir usul mevcut mudur, varsa nasıldır?

Cevap : Soru borçlu cari hesap faizlerinin hesaplanması işlemlerinde nisbeten önemli bir noktaya temas etmektedir.

Tatbikatta bir veya birkaç defa alacak bakiyesi veren borçlu cari

hesaplar için hemen daima Eşelet dökümü yapılır. Halbuki gayet basit bir ameliye ile külfetli ve zaman alıcı bir iş olan Eşelet dökümünden kurtulmak mümkündür.

Bunu kısa bir misâlle izah edelim:

Bilfarz, muayyen bir tarihte yatırılan 50.000.- TL. ile borçlu cari hesapta 20.000.- TL. alacak bakiyesi husule gelidiğini kabul edelim. Bu 50.000.- liranın devre sonuna kadar, meslâ 60 gün üzerinden 30.000 adadı alacak adat tarafına yazılmıştır. 5 gün sonra hesaptan çekilen 25.000.- TL. ile de alacak bakiyesi ortadan kalkmış ve 5.000.- TL. borç bakiyesi husule gelmiş olsun. Çekilen 25.000.- TL.'nin devre sonuna kadar 55 gün üzerinden 13.750.- adadı da borç adat tarafına yazılacaktır.

Hesapta başka alacak bakiyesi husule gelmemiş ve devre sonunda borç ve alacak adatları toplanmıştır. Ancak alacak adat toplamını borç adat toplamından çıkararak bakiye adat üzerinden borç faizi tahakkuk ettirilmesi bittabi yanlış olacaktır. Çünkü alacak adat evvelce hesapta 5 gün müddetle husule gelmiş olan 20.000.- TL. alacak bakiyesinin 1000 adadı kadar fazlalık ihtiva etmektedir ve dolayısıyla borç adat bakiyesi de bu 1000 adat kadar eksik demektir. Bu farkı gidermek için borç adat bakiyesine 1000 adat ilâve edilir, yani alacak bakiyesi için verilmiş olan adat geri alınır. Bu suretle çıkacak olan adat Eşelet de yapılırsa, bulunacak olan borçlu adattır ve borç faizi bunun üzerinden hesaplanacaktır. İlâve edilen 1000 adat hesapta husule gelmiş olan 20.000.-TL. alacak bakiyesinin adadı olduğuna göre, bunun üzerinden de alacak faizi hesaplanır.

Şayet devre içersinde böyle birkaç kalem alacak bakiye husule gelmiş ise, yine aynı muamele yapılabilir. Alacak bakiyelerinin hesapta buldukları müddetlere isabet eden adatları borç adada ilâve edilerek, eşelet yapılmakızsın borç ve alacak faizleri hesaplanır.

B i z e G e l e n E s e r l e r

İktisadi Durgunluğun Sebepleri

Yazan : Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Bası : 1965, Sahife sayısı : 93

Fiati : 10 TL.

(İktisat Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınlarından)

Toprak Reformu ve Zirai Kalkınma

Birleşmiş Milletler Neşriyatından Çeviren ve Derleyenler :

Nail ARTUNER — İsmail Hakkı KALKAVAN

Bası : 1964, Sahife Sayısı : 58

Fiati : 7,5 TL.

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ

P.K. 769, Galata - İSTANBUL

**BANKACILAR CEMİYETİ
KONFERANSLARI**

**BANKACILIĞIMIZIN SOSYAL MESELELERİ
ve
SENDİKALAŞMA HAREKETLERİ**

Azız Tahsin BALKANLI

İstanbul Ticaret Odası Konferans Salonu

18 - 1 - 1965

(Banka Dergisinin Parasız İlâvesidir)

Aziz Tahsin BALKANLI'nın Biyografisi

1905 te Selânikte doğmuştur. Zürichte ve Hannover'de dört senelik bir tahsilden sonra «Hannover Ticaret Akadememesinden» mezun olmuş ve üç sene kadar, sonradan tasfiye edilmiş olan İtalyan Şark Bankası Kambyo servisinde çalıştıktan sonra 1932 yılında Merkez Bankasına intisap etmiştir. Merkez Bankasında 15 yılı aşan hizmet süresi esnasında, Umum Müdürlükte Etüd Servisi İstatistik Memuru ve Şubeler Kontrol Servisi şefi, Şamsun Şubesinde Muamelât Amiri ve 1939 senesinden sonra da İstanbul Şubesinde Kontrolör ve Müdür Muavini olarak çeşitli görevlerde bulunmuş ve 1948 yılında Mensucat Santral Fabrikasında Ticaret Müdürü olarak vazife almıştır. İş hayatındaki bu çalışmalarına paralel olarak 1943 te İktist Fkültesinde ilkin Prof. Alfred Isaak'ın mütercimi olarak vazife almış ve 1951 yılında Prof. Isaak'ın Yurdumuzdan ayrılması üzerine Muhasebe ile Kontrol ve Revizyon derslerini vermekle görevlendirilmiştir. 1958 yılında Zürichte Standard Maliyet sistemi üzerinde incelemelerde bulunmak üzere hem Mensucat Santral'dan ve hem de İktisat Fakültesinden ayrılmış olan Aziz Balkanlı 6 ay kadar bu konu üzerinde çalışmış ve sonra Kolonya Üniversitesi Sosyal Siyaset Fakültesinin daveti üzerine 1959 yılında bu Fakültede «Türkiyenin Sosyal Politikası» mevzuu üzerinde kısa bir süre ders vermiştir. Bu derslerden sonra Kolonyada «Sosyal Araştırmalar Enstitüsüne» müşavir olarak tayin edilmiş ve bir yıl kadar süren bu çalışması esnasında «Türkiyede Meslekî Öğretim ve Eğitim» konusunda geniş bir etüd yapmış ve bu etüdü bir kitap halinde yayınlanmıştır. Alman Ensdütrisinde Türk işgücünün istihdamı imkânlarının incelenmesine yardım etmiş olan bu etüdü müteakip 1961 yılında yine aynı konuda bir konferas vermek üzere Zürichte «Personel Problemleri Etüd Derneği» tarafından davet edilmiş olan Aziz Balkanlı, bu konferansı müteakip İsviçrelilerin kurduğu «Türk İşgücü İstişare Kurumu»na personel Müşaviri olarak girmiştir. Geçen yılın Mayıs ayına kadar devam etmiş olan bu vazifesi esnasında Türk işgücünü İsviçre Sanayiine tanıtmaya muvaffak olmuştur. Arayerde dört büyük İsviçre makina Fabrikasının kurmuş olduğu ve Türk işgücünün bakımı, eğitimi ve istihdamı gayesini güden bir Konsorsiyumun başına getirilmiş olan Aziz Balkanlı, 1.6.1964 ten beri bu Konsorsiyumda çalışmaktadır.

BANKACILIĞIMIZIN SOSYAL MESELELERİ VE SENDİKALAŞMA HAREKETLERİ

Azız Tahsin BALKANLI

Kuruluşunun 100 üncü yılını geride bırakmak suretiyle Yurdumuzun en eski bir iş kolu olan bankacılıkta çalışmakta bulunan emekçiler, yakın bir zamana kadar sosyal tedbirlerle korunmak hakkından yoksun kalmışlar ve memleketimizin aydınlar sınıfını teşkil eden bankacılarımızda bir dayanışma şuurunun gelişmesi bu yüzden bir hayli gecikmiştir. En nihayet yeni Anayasamızın «çalışanların ve işverenlerin serbestçe girip çıkacakları mesleki teşekküller kurma» hakkını tanımış olması üzerine, bankacılığımızda yer alan emek ve sermaye sınıfları arasındaki münasebetlerin de düzenlenmesi imkânları sağlanmıştır.

Ancak, bu aydınlar toplumunun kavuşabileceği yeni bir sosyal düzenin ögünülecek bir olgunluk havası içinde gelişmesi beklenirken, ilgili sendikaların kurulduğu günden bu yana olayların akışı tatsız sonuçlar verme istidadını göstermekte ve önümüze endişe verici birçok sosyo-ekonomik problemler sermektedir.

Kamu oyunda bu endişeleri yaratan nedenlerin başında, bankacılık mesleğinin özellikleri yer almaktadır. Bilindiği gibi, bu mesleğin dışındaki iş kollarında cereyan eden sınıf kavgalarının olumsuz etkileri, bazı hallerde genel ekonomi üzerindeki yıpratıcı tesirler dışında, doğrudan doğruya sermayeyi temsil eden işverenle emeği temsil eden işçinin menfaatlerini sarsar. Halbuki, bankaların sermaye anlamında, özsermayenin yanbaşında yabancı sermayenin yani tasarruf mevduatının önemli bir yeri ve rolü mevcut bulunmaktadır.

Bu özelliğin önemini kavrayabilmek için, Türk bankalarındaki özsermaye ile yabancı sermayenin durumuna bir göz gezdirmek kâfidir: 1963 yılı sonunda, Merkez Bankası hariç olmak üzere, Yurdumuzun

bütün bankalarındaki özsermaye tutarı, yani ödenmiş sermaye ile ihtiyat akçeleri toplamı yuvarlak rakamla 4 milyar lira ve tasarruf mevduatı tutarı ise yine yuvarlak rakamla 6,5 milyar liradır (*). Tasarruf mevduatı mudi sayısı da 5 milyona yaklaşmış bulunmaktadır. Bankacılığın bünyesindeki bu özellik karşısında kamu oyunun ve bilhassa tasarruf mevduatı sahiplerinin, bankalardaki sosyal hareketlerin bir çatışma havası içinde gelişmesinden kaygulanmaları pek tabiidir. Bunun yanı başında bankacılığın diğer bir özelliği de, nadir haller dışında, emekçi sınıfının karşısında mal sahibinin bulunmayışı ve bugün işverenler sınıfında yer alanların büyük bir çoğunluğunun dünkü bir emekçi olması ve yarınki işverenlerin de bugünkü emekçiler arasından çıkacağı ve dolayısıyla bu iki sınıfın birbirinin zihniyetini ve amaçlarını çok daha kolaylıkla anlıyabilmesidir.

Bir taraftan bu iş kolunda yer alan sosyal sınıfları kolaylıkla ulaştırabilecek olan bu özelliklere ve diğer taraftan bankacıların bir ülkenin aydınlar sınıfını teşkil ettiğine güvenerek, bankacılığımızda yeni bir sosyal düzeni sağlayacak olan pazarlık masalarına, tarafların, memleketimizdeki sendikacılık akımlarına örnek teşkil edecek bir zihniyet ve olgunlukla oturmaları ve diğer iş kollarındaki pazarlık masalarına, bir sosyal barış yolunun ışıklarını tutmuş olmaları beklenirdi.

Ne yazık ki, bazı bankalarımızdaki işverenler, toplu sözleşme görüşmeleri esnasında, bu mesleğin özelliklerinin önemini gerektiği kadar hesaba katmamışlar ve tarafların zihniyet yakınlığından da faydalanarak emekçileriyle olan münasebetlerini düzenleyecek olan konuşmalara çok hazırlıksız oturmuşlardır. Bunun yanı başında, bankalarda çalışanları temsil eden sendika yöneticileri de davalarının ve mesleklerinin önemini gerektiği kadar kavrayamıyarak, kendilerini, kaynağını daha çok duygulardan alan akımlara kaptırmışlar ve en sonunda baş vurulması gereken ve bazı hallerde bir bankada çalışanların geçim imkânlarını kökünden sarsabilecek olan grev silâhını kullanmaya kadar ileri gitmişlerdir. Grev müessesesinin ötedenberi yarattığı güvensizliği de göz önünde tutacak olursak, hem işverenlerin ve hem de sendika yöneticilerinin önliemedikleri bu akım, bir «itibar müessesesi» olan bankacılığın meslekî bünyesiyle hiçbir bakımdan bağdaşamamaktadır.

Ancak bu sorumluluğun kökünü, bankacılığımızda bir dayanışma şuurunun gelişmesini kösteklemiş olan diğer bir sebepte de aramak gerekir. Nitekim bankacılığımızdaki sosyal gelişmeyi geciktiren başlıca sebep, Devletin, bu aydın iş kolunda çalışan insanların sosyal tedbirler-

(*) Türkiye Bankalar Birliği Yayını No: 23.

le korunmalarını ve «serbestçe girip çıkacakları mesleki teşekküller kurmalarını» yeni Anayasamızın kabulüne kadar yasak etmiş olması -dır. Bilindiği gibi, Memleketimizde işçi haklarının korunmasına doğru atılan ilk ve önemli adım, 1936 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu ile başlar. Kendi zamanı için büyük bir ilerleme olarak vasıflandırılabilcek olan bu Kanun, herhangi bir mantık esasına dayanmıyarak birinci maddesinde işçiyi «bedenen veyahut bedenen ve fikren çalışan kimse» olarak tarif etmiş ve banka emekçileri bu Kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır. Diğer taraftan, çalışanların serbestçe girip çıkacakları mesleki teşekküller kurmaları sözü geçen Kanunda öngörülmediği gibi 1938 yılında kabul edilen Cemiyetler Kanunu bu gibi teşekküllerin kurulmasını yasak etmiştir. Bu şartlar altında Yurdumuzda herhangi bir sendikalaşma hareketi olamamış ve ancak 1946 yılında Cemiyetler Kanununda yapılan bir değişiklik üzerine İş Kanununun birinci maddesinin kapsamına giren işçilerin sendika kurmalarına müsaade edilmiştir. Banka emekçilerini yine bu hareketin dışında bırakan ve yalnız bedenen çalışan işçiler yararına tanınmış olan bu imkâna rağmen toplu sözleşme ile grev ve lokavt haklarının tanınmamış olması memleketimizde herhangi bir sosyal denge kurulması imkânlarını 274 sayılı Kanunun kabulüne kadar geciktirmiştir. Bütün bu elverişsiz şartlar içinde, yine de «bedenen veyahut bedenen ve fikren çalışan» işçilerin sendikalaşma hareketleri yaklaşık olarak 20 yıllık bir tecrübeye dayanmaktadır.

Halbuki, memleketin bir aydın sınıfını teşkil eden banka emekçileri sosyal gelişme haklarından, diğer iş kollarına göre bir bakımdan yaklaşık olarak 30 yıl ve diğer bir bakımdan da 20 yıl yoksun bırakılmış ve bu sınıfta bir sosyal dayanışma ve düzenlenme şuurunun doğuşu bilhassa bu yüzden gecikmiştir. Biraz evvel, diğer iş kollarının pazarlık masalarına ışık tutması gerektiğini belirttiğimiz bankacılığın pazarlık masasına, taraflar, bu pazarlığın olgun bir zihniyet içinde akımını sağlayacak olan tecrübelerden tamamen yoksun olarak oturmuşlardır. Bütün bu elverişsiz gelişmeye rağmen, bankacılıktaki sosyal sınıfların kültür seviyelerindeki üstünlüğün, ileri memleketlerdeki meslekdaşları tarafından tecrübe edilmiş olan bir gelişmeyi tekrar denemeye kalkışmanın doğuracağı zararlardan hem kendilerini ve hem de meslekleriyle memleketlerinin üstün menfaatlerini korumaya yeter olduğu kanısındayız. Bu şartlar altında, bankacılığımızın önümüze serilmiş bulunan sosyal problemleri, bir taraftan Yurdumuzdaki sosyal gelişmenin tümüne ve diğer taraftan, esasen Yurdumuzda bu mesleğin gelişmesine örnek olmuş olan Batı Avrupa Bankacılığının sosyal düzenindeki gelişme seyrine sıkı bir surette bağlı bulunmaktadır. Bu itibarla, banka-

çılığın özel sosyal problemlerine değinmeden önce, memleketimizdeki sendikacılık hareketlerini ve bu hareketlerin sıkı bir surette bağlı bulunduğu ekonomik şartları bir arada gözden geçirmek ve bunun yanı başında ileri Batı dünyasının eriştiğı sosyal dengenin ana hatlarına temas etmek faydalı olacaktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yakın bir zamana kadar pek elverişsiz şartlar ve yetersiz haklar altında çalışmış olan işçilere grev hakkı da tanındıktan sonra bu sınıfın işverenlerin karşısına birçok isteklerle çıkacağı ve gerektiği takdirde bu isteklerde direneceğı tabii idi. Ancak bu hakların karşılıklı bir anlaşma ve uzlaşma zihniyeti içinde sağlanması beklenirken pazarlık masalarına yıkıcı olan grev ve lokavt silâhlarıyla oturulmuş olması Memleketimizin ekonomik yararı bakımından olduğı kadar işçilerin de gerçek yararlarına elverişsiz olduğı endişesini yaratmaktadır. Karl Marx devri kalıntılarından olan sınıf kavgalarının eninde sonunda yarattığı «kaos»ların (kargaşalıkların) çilesini henüz çekmemiş olan ve çekmemesini yürekten dilediğimiz Yuıdumuzdaki bugünkü çatışmaların seyrini değiştirmesi ve çalışan insanları daha mutlu kılma çabalarının, her ferdin kaderinin bağlanmış bulunduğı memleketin üstün menfaatlerine uygun olarak düzenlenmesi lüzumu kendini gittikçe hissettirmektedir. Bu endişeler bilhassa bugünkü dünyamızın biri hür Batı bloku ve diğeri de Demirperde gerisi diye adlandırılan Doğu bloku olarak iki kampa ayrılmış bulunmasından ve memleketimizdeki bu sosyal çelişme ve çatışmaların bazı politik akımların etkisi altında kalınarak veya vasıtası haline gelinerek günün biri tamiri mümkün olmıyan bir istikamet almasından doğmaktadır. Esasen bu iki kampın özelliklerine göz gezdirildiği takdirde Demirperde gerisindeki işçilerin, meselâ Batıdaki sosyalist İsveç veya kapitalist İsviçre'deki işçilerin eriştikleri refahın henüz eşğinde dahi bulunmadıkları kolaylıkla anlaşılır. Göze çarpan diğeri bir özellik de Doğu Almanya'nın komünist sisteminde yaşıyan işçilerin ve bilhassa genç kuşağın, bir kurşun yağmuru altında ölümü de göze alarak liberal ve kapitalist Batı Almanya'ya göç etmeleridir. Bu iki blok arasındaki önemli fark, Batı blokunda çalışan insanlara tanınmış olan sosyal hakların, bir çatışma veya dikta yolundan değil de sermaye ve emek sınıfları arasında kurulmuş olan bir iş ve kader beraberliği zihniyetinin mahsulü olarak elde edilmiş olmasından ileri gelmektedir. Bugünkü ileri Batı dünyasında, 19 uncu yüzyılın soyucu kapitalistinın veya Doğu blokundaki diktatör/devletçi sermayedarın yerini, emek sınıfını, muhtaç olduğı bir iş ortağı olarak kabul etmiş olan «sosyal sermayedar» almış bulunmaktadır. Bir memleketin sosyal düzeni akıl ve ahlaka dayanan bu ileri zihniyet yerine, 19 uncu yüzyılın bencil ve sömürücü zihniyeti kar-

şısında direnen ve emek sınıfındaki çoğunluğun safça inançlarını istismar eden bir sınıf kavgası ve ihtilâl havası içinde kurulacak olursa, bugünkü «sermayedarın» yerini bir dikta rejiminin imtiyazlı «politikacı sınıfının» alması ve bugünkü emek sınıfının, birçok hürriyetleri ve hakları kısılmış bir köle sınıf haline gelmesi tehlikeleri başgösterebilir.

Esasen emek sınıfının kalkınması bir milletin topyekûn kalkınmasına bağlı bulunmakta ve böyle bir kalkınmaya da bunu mümkün kılacak olan ekonomik şartların elde edilmesi sayesinde erişilebilmektedir. Ekonomik şartların düzelmesi de, bütün bir milletin el birliğiyle çalışarak memleketinin üretim gücünü arttırmasına bağlı bulunmaktadır.

Kendisini bir enflasyon felâketine kaptırdıktan sonra bunun yaralarını henüz sarmaya muvaffak olan Yurdumuz halen bir iktisadî kalkınmanın eşiginde bulunmaktadır. Üretim gücünün artması sayesinde erişilebilecek olan bu iktisadî kalkınma çabaları esnasında işverenle işçi birbirinden ayrılması mümkün olmıyan bir bütün teşkil eder. Zira, bir memleketin istihsalı, işverenin yatırımlarını arttırması ve bu yatırımlara işçinin emeğinin katılması oranında artabilir. Bu itibarla, Türk işçisinin de memleketinin kalkınma çabalarına katılması ve bunun hızlanması için kendi payına düşen gayretleri esirgememesi gerekmektedir. Ancak bu yoldan Yurdumuzun emek sınıfı, kendine daha iyi yarın'lar hazırlamış olacak ve bu maksatla katlanacağı bazı fedakârlıklar işçinin de bir nevi yatırımını teşkil edecektir. Bu yatırımın bir temeli de, Türk işçisine güvenilebileceği kanısını yaratmaktır. Bu güvencin başında da işçinin üretim gücünü belirten bilgi ve kabiliyeti ve fakat bilhassa memleketinin sosyal düzeni yer alır. Türk emeğinin değerlendirilmesini mümkün kılacak olan en önemli kaynak, bilindiği gibi sermaye birikimidir. Sermaye ise, sosyal düzenin mevcut olduğu iklimlerde birikir ve barınabilir. Aksi takdirde, sosyal kargaşalıkların hüküm sürdüğü iklimleri terkeder ve sosyal düzenle ekonomik güvenin sağlanmış olduğu ülkelere göç ederek bu ülkelerde yerleşir. Bugüne kadar, Demirperde gerisinin zorbalık rejiminden mâda hiçbir kanun, bu ekonomik kanunu yenememiştir.

Kaldı ki bugünkü dünyamız, siyasi bakımdan olduğu kadar ekonomik bakımdan da iki ayrı kampa ayrılmış bulunmakta ve bu kamp- lar kendi aralarında bir ekonomik entegrasyon yani birleşme yoluyla ilerde bir siyasi entegrasyona doğru gitme amacını gütmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu kampın birinde insan haklarını sağlamış ve çalışan insanları mutlu kılmış olan bir refah, diğerinde de bu hakları hesaba katmıyan bir zorbalık ve yoksulluk rejimi hüküm sürmektedir.

Memleketimiz, ortak pazara girmek suretiyle zengin hür dünya kam-pına katılmıştır. Ortak pazarın gelişme seyri, yalnız mal mübadelesin-de değil de iş gücü pazarının da sınırlarını ortadan kaldırmaya doğru yöneltilmiştir. Bu suretle, bir milletin hayatında çok kısa bir devre olan 15/20 yıl sonra Türk işçisine bu zengin ülkelerdeki iş yerlerinin kapıları hiçbir formaliteye tabi tutulmadan açılacaktır.

Bunun yanı başında, Batı dünyasında iş gücünün gittikçe kıtlaşma-sı ve bunun etkisi altında ücretlerin dış rekabeti güçleştiren sınırlara yaklaşmış olması, bazı Batı memleketlerinde, sürüm bölgelerine yakın olan ülkelerde fabrika şubeleri veya imalâthaneler açma ihtiyacını do-ğurmaktadır. Gittikçe yayılmakta olan bu düşüncelere göre, imalât, iş gücünün ve hammaddenin bol olduğu memleketlerde yapılacak ve ora-dan o memlekete yakın olan bölgelerdeki müşterilere gönderilecektir. Bu maksatla İspanya, Güney Amerika ve Batı Afrika bölgeleri için, Yu-nanistan ve bilhassa Türkiye Orta Doğu ile Doğu Afrika bölgeleri için elverişli ülkeler olarak düşünülmektedir. Hatta Batı Almanya ile İsviç-re'deki bazı fabrikalar yaklaşık olarak 2 yıldan beri İspanya'da ve Yu-nanistan'da bu maksatla şubeler açmış bulunmaktadırlar. Türk iş gü-cününün bu memleketlerde bir hayli takdir edilmesine ve memleketimiz hem coğrafi durumu ve hem de hammadde kaynağı bakımından en el-verişli «kuruluş yeri» olarak mütalâa edilmesine rağmen, bir taraftan memleketimizdeki siyasî istikrarsızlık ve diğer taraftan sınıf kavgala-rının yarattığı güvensizlik yüzünden başta Türk işçisi ve emekçisi ol-mak üzere memleketimiz önemli bir fırsat kaçırmaktadır. Halbuki Türk işçisinin belli başlı çıkarı, memleketimizin bu akımlara elverişli bir ekonomik ve sosyal ortamı yaratması ve iş gücü talebini bu yoldan da arttırmak suretiyle işçi ücretlerinin sağlam temeller üzerinde yük-selmesidir.

Kendimizi iç politika ve sınıf kavgalarına kaptırmak ve dünyadaki iktisadî olaylara ve yeni akımlara gözlerimizi kapamak ve kulaklarımızı tıkamak yüzünden Türk işçisi kendi çıkarı ve refahı bakımından bir-çok imkânlardan yoksun kalmaktadır. Bunun başlıca nedenlerini ilgili ekonomik şartları ve iktisadî kanunları hesaba katmamış olmaklığı -mızda aramak gerekir. Bu itibarla, işçi yararlarında geniş etkisi olan bazı ekonomik realitelere göz gezdirmek faydalı olacaktır:

Bilindiği gibi ekonomik faaliyetin her devresinde ve her alanında müteşebbis para kazanma amacını güder ve her teşebbüs bu maksatla kurulur. Serbest rekabet piyasalarında, bu kazanç, iç ve dış piyasaların mümkün kıldığı hadlere kadar yükselir. Kazanç hadlerini ayarlıyan ik-tisadî kanun, müteşebbisin kabiliyet derecesi ve bunun yanı başında

serbest rekabetin kâr haddini ayarlayan fonksiyonu, diğ er bir deyimle arz ve talep kanunudur. Böyle bir piyasada devletin müdahalesi, serbest rekabet fonksiyonunu köstekliyen karteller ve tekellerle mücadelelenin sınırlarını nadiren aş ar. Avrupa Ortak Pazarı ve EFTA iktisadî iş birliğı, himayeciliğ in son kalıntıları olan gümrük duvarlarını yık mak amacını gütmektedir.

Tıpkı bir müteşebbis gibi sermayesi emeğ inden ibaret olan bir fikir veya beden iş çisi de, para kazanma gayesini güder. Onun da kazanç haddi, kabiliyeti ve verimi ile orantılı olduğı gibi iç ve dış emek piyasalarındaki arz ve talep kanununa tabidir. Ücretler, arz ve talebe göre düş er veya yükselir. Nitekim müteşebbisin kazancı da, biraz evvel belirttiğ imiz gibi aynı kanunun etkisi altındadır. Aradaki önemli fark, emek piyasasındaki arz ve talep kanununun mal piyasasındaki arz ve talep kanununa tabi oluşudur. Bu itibarla, iş çinin menfaati mal piyasasındaki talebin artması ve dolayısıyla iş verenin kazancının yükselmesidir. Yeter ki, iş verenle iş çinin kazançlarındaki orantı, karşılıklı bir anlayış ve kader beraberliğı zihniyeti içinde gelişmiş olsun.

İşçi isteklerinin cevaplandırılmasını mümkün kılacak olan iş verenin kazancının artmasının ekonomik bakımdan en önemli bir faktörü de işletmedeki prodüktivitenin artmasıdır. Zira prodüktivite artmadan vuku bulacak olan ücret artışları enflasyon er bir karakter taşır ve dolayısıyla iş çinin geçim seviyesini yükseltmek şöyle dursun, geçim imkânlarını kısa bir süreden sonra bir kat daha zorlaştırır.

Bütün bu görüşlerin üstünde yer alan belirli bir realite de, bir müteşebbisin zarar etmesi bahasına işçi ücretlerinin artamayacağıdır. Bu takdirde müteşebbisin veya belirli bir iş kolu içindeki müteşebbislerin baş vuracağı en ilkel ekonomik tedbir, piyasanın satın alma gücünün imkânları içinde satış fiyatlarını yükseltmektir. Devlet Sektöründeki işletmelerle kamu hizmetleri gören işletmelerde ise ya fiyatlar yükselir ya da ücret artışlarından doğ an açıklar, vergi mükelleflerine yüklenir. İşte bu şartlar altında, yani etkisi fiyat yükselmelerine veya vergi artışlarına bağı olan ücret artışları, bu son 15/20 yıldan beri nice acı tecrübelerini hep birlikte geçirdiğ imiz gibi, bilhassa işçi menfaatlerini temelinden zedeliyen anti-sosyal bir tedbirdir. Zira, bir taraftan ücretler artarken diğ er taraftan fiyatların yükselmesi yüzünden hem işçilerin satın alma gücü azalır ve hem de bu enflasyon er akım, işçi sınıfının sosyal güvenini teşkil eden sosyal sigortaların sağladığı menfaatlerin değerlerini, nice hayal kırıklıklarıyla sonuçlanan bir seviyeye düşürür. Bu ekonomik kuralı, bu son yıllar zarfında bir hayli kullanılmakta olan «ücret-fiyat helezonu» terimi tam bir açıklıkla ifade etmektedir.

Tıpkı, etrafında döndüğü noktadan gittikçe uzaklaşan bir helezon çizgisi gibi, fiyatların artışına dayanan ücret artışları da, işçinin geçim imkânlarını arttırmış olma noktasından gittikçe uzaklaşır.

Bu ekonomik realiteleri göz önünde tutarak, etkisi fiat yükselmelerine dayanan ücret artışlarına, birçok ileri Batı memleketlerinde olduğu gibi, işçi sendikaları mümkün merteye karşı koymalı ve bir taraftan işçinin veriminin artması oranında bir ücret sisteminin tatbiki ve bilhassa hem iş yerlerinin ve hem de işçilerin produktivitelerinin artmasını sağlayacak tedbirlerin alınması üzerinde direnmelidir.

İleri sanayileşmiş toplumların sanayi ve çalışma anlayışları bu prensiplere ve sistemlere dayanmaktadır. Bu toplumlarda, zaman esasına dayanan ücret sistemleri yani yevmiye usulü-özellikleri dolayısıyla bazı dar meslekler dışında- artık tasavvur edilemediği ve hatta bir alay mevzuu olduğu gibi produktivite tedbirlerine baş vurmayan diğer bir deyişle rasyonel çalışmayan işletmeler, serbest rekabet rejiminin ekonomik baskılarına dayanamıyarak çökmekte ve çökmektedirler.

Mutlu bir gelişmenin sonucu olarak Avrupa Ortak Pazarına katıldıktan sonra ekonomik ve sosyal düzenimizi buna göre ayarlamamızın eşliğinde bulunduğumuz bir dönemde, artık müteşebbislerimiz, gerçek ve ekonomik kazanç kaynağının produktivitede olduğunu anlamalı ve mevcudiyetine mutlak bir ihtiyacı olduğu emek ortağının bu kazançta önemli bir payı bulunduğunu kabul etmelidir. Memleketimizde bazı kalıntılara rastlamakta olduğumuz işverenin bencil ve sömürücü zihniyetinin bir tasfiyesini teşkil edecek olan bu ileri görüş ve kader beraberliği zihniyeti sayesinde, bugüne kadar yalnız maddi temellerini atabildiğimiz işletmelerimizin, modern sanayileşme anlayışı temellerini de atmış oluruz.

İşçi sendikalarının yöneticileri de fiatların yükselmesine yol açacak olan ücret artışlarının işçiye tamamen geçici bir fayda sağlayabileceğini ve fakat işçinin ana menfaatlerini kökünden sarsacağını kavramalıdır. Bu ekonomik realiteyi göz önünde tutarak, işçinin gerçek ve sürekli sosyal kalkınmasının, bir ideal iş ve kader beraberliği zihniyeti altında işletmelerin ve işçilerin produktivitesinin artmasına bağlı bulunduğu esasına dayanan modern sanayileşme anlayışı, işçi sendikalarında da yerleşmelidir.

Bu açıklamalarımızın da belirttiği gibi, işçinin asıl ve sürekli menfaatlarının ekonomik kanunlara aykırı tedbirlerle sağlanması imkânsızdır ve işçinin ana menfaatleri serbest rekabetin hüküm sürdüğü bir piyasada özel sektöre dayanan ve milli parasının satın alma gücünde-

ki istikrarı sağlıyan bir iktisat rejimidir. Bunun yanı başında, sosyal düzenin sarsılmış olduğu ölkelerde sermaye barınamaz ve dolayısıyla emeğe olan talep azaldığından işçi ücretleri de artamaz.

Bu gibi olumsuz gelişmelerin aksine olarak, Batı ölkelerinde Özel Sektöre dayanan serbest rekabet piyasalarında işçinin geçim şartlarıyla işçi haklarının eriştiği üstün seviyeyi göz önünde tutarak bu ölkelerde işverenle işçi münasebetlerini düzenliyen zihniyete ve bu zihniyet sayesinde varılan mutlu sonuçlara kısaca değinmekliğimiz faydalı olacaktır. Bu arada, Memleketimizdeki hayat şartlarını andıran bir ölkede, işçinin sosyal kalkınması amacıyla işverenlerin kendiliklerinden aldıkları ve Yurdumuzun işverenlerine bir örnek olabilecek tedbirlere de rastlıyacağız.

İktisadî rejimi serbest rekabete ve Özel Sektöre dayanan ve yıllardan beri, çoğunluğunu sosyal demokratlarla liberallerin teşkil ettiği koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmekte olan İsviçre'de, 1937 den bu yana işveren ve işçi münasebetleri, ilgili sendikaların imzalamış oldukları bir sosyal barış anlaşmasıyla düzenlenmiştir. Bu barış anlaşmasının güttüğü başlıca gaye taraflar arasındaki münasebelterin düzenlenmesinde grev ve lokavt müesseselerini pazarlık masasının dışına sürmek ve çalışma hayatının bir sosyal barış içinde geçmesini teminat altına almaktır. Nitekim 1954 yılında yeniden kaleme alınmış olan «Hür İsviçre İşçileri Konfederasyonu» tüzüğüünün ikinci maddesi şöyledir: «Sınıf kavgası doktrini yerine, Milletimizin kader beraberliği ve Millî birlik doktrinleri konulmuştur.» Birçok milletlerin imrenmesi gereken bu esas prensipe dayanılarak, taraflar beş senede bir pazarlık masasına oturmakta ve aralarındaki meseleleri çözdükten sonra barış anlaşması diğer bir beş sene için yenilenmektedir. 1964 yılı Temmuz ayında işveren ve işçi sendikaları arasında yapılan müzakerelerin sonunda, barış anlaşması, 27 çekimser oya karşı 248 oyun muvafakatiyle yenilenmiş ve aleyhte oy kullanılmamıştır. Çekimser kalmış olan bu 27 delege, esasında barış anlaşmasının uzatılmasıyla mutabık olduklarını ve fakat hizmet senelerine ve işçinin yaş hadlerine göre yeniden ayarlanmış ve arttırılmış olan ücretli tatil sürelerini az bulduklarını beyan etmişlerdir (*).

20 yıldan beri sürekli olarak bir sosyalist Hükümetin iktidarda bulunduğu İsveç'de alınan sosyal tedbirler, işçinin gerçek çıkarını henüz kavrayamamış bulunan ölkeler için üzerinde durulması gereken bir örnek teşkil etmektedir. Bu memleketin Sosyalist Partisinin esas doktrini

(*) Bak: Neue Zürcher Zeitung 18.7.1964.

komünist baskısına bir set çekebilmek için, işçileri ve diğer emekçileri bir burjuva sınıfına yükseltmek olmuştur. Bu doktrini ilk defa ortaya atan bundan evvelki parti lideri ve Başbakan Branting'dir. Bu uzak görüşlü ve yapıcı sosyalistin halefi olan ve uzun yıllardan beri iktidarda bulunan Başbakan Erlander de aynı politikayı gütmektedir. Bu politikanın yanı başında İsveç ekonomisi tam anlamında bir liberal rejime ve özel sektörün yaratıcı gücüne dayanmaktadır. Bu 20 yıl zarfında herhangi bir iktisadi teşebüs veya iş kolu devletleştirilmediği gibi, böyle bir düşünce söz konusu bile olmamaktadır. İsveç Devletinin elinde bazı bölgelerdeki ormanlardan başka, herhangi bir iktisadi varlık mevcut değildir. Bu ülkede 1909 dan bu yana üzerinde önemle durulacak bir grev hareketi de olmamıştır. Öte yandan İkinci Dünya Harbinden beri, İsveç'deki çalışma hayatı tamamen grevsiz geçmiştir. İsveç'de bir komünist partisi mevcuttur ve fakat etkisi gittikçe zayıflamaktadır. Bir evvelki seçimlerde bu partiden 7 millet vekili seçilmiş olduğu halde, Wallenberg adında tanınmış bir İsveçli bankerin Macaristan'da esrarengiz bir şekilde kaybolması üzerine komünist partisi bir kat daha zayıflamış ve geçen seneki seçimlerde bu partiden ancak 3 millet vekili seçilebilmiştir.

Nüfusu henüz 6 milyona varmamış olan İsviçre ile nüfusu 7,5 milyon civarında olan İsveç'in bünyeleri arasında birçok benzerlikler mevcut bulunmaktadır. Bu iki küçük Millet, ekonomik kudretleri ve yaratıkları sosyal denge sayesinde hür dünyanın büyük Milletleri arasında yer almakta ve çeşitli bakımlardan emniyet altına alınmış bir huzur ve refaha kavuşmuş bulunmaktadırlar. Nitekim İsviçre'de kalifiye bir işçinin bir saatteki ortalama kazancı 5 Frank yani paramızın yeni işçi kuru ile yaklaşık olarak 13 Türk Lirası civarında ve İsveç'dekinin de bunun üstünde olduğu bilinmektedir. Halbuki sözüm ona sosyalit Mısır'daki devletçi ve diktatör rejimin bir kalifiye işçiye sağlayabildiği günlük kazanç nice özgürlük kısıntıları içinde, 5 Türk Lirasını geçememektedir (*).

İleri Batı dünyasını, herkesin kabiliyetine ve verimine göre payını alabildiği bugünkü refah seviyesine kavuşturan sosyo-ekonomik düzen, Devleti yönetenler de dahil olmak üzere, her ferdin kendisine düşen görevi kamu yararına uygun bir şekilde yapması ve sosyo-ekonomik hayatın iktisadi kanunların ışığı altında düzenlenmesi sayesinde elde edilmiştir. Bu yeni düzenin önemli bir temelini de, Karl Marx ile Engelsin sınıflar arasındaki kıskançlık duygularını kızıştıran ve işçi-

(*) Bak: Dünya Gazetesi, 6.1.1965.

nin bindiği dalı kesmek kabildeden olan bir servet düşmanlığı yaratan yıkıcı doktrilerininin, demagojik yönünün bugünkü Batı sosyalistleri tarafından anlaşılması olması teşkil etmektedir. Daha 19 uncu yüzyılın sonlarında belirmeye başlayan bu anlayış, 1884 yılında bazı ileri görüşlü İngiliz sosyalistlerini «Industrial Co-partnership Association» yani «sanaide iş ortaklığı cemiyeti» adında bir cemiyet kurmaya sevketmiştir. Bu ortaklığın güttüğü amaç, kaderleri birbirine sınımsız bağlı olan sermaye ile emek arasındaki münasebetlerin bir çeşit ortaklık zihniyeti altında düzenlenmesini teşvik etmek ve pazarlık masalarına yıkıcı grev ve lokavt silâhları yerine bu uzlaştırıcı ve yapıcı zihniyetle oturulmasını sağlamaktı. Yıllar boyunca nice çileler çekmiş olan ve en sonunda harabeler içinde yere serilmiş bulunan Alman Milleti, bu felâketlerinin kökünün sınıf kavgalarına dayandığını kavramış ve İkinci Dünya Harbinden sonra sosyal düzenini bu iş ortaklığı zihniyeti içinde kurmuştur. Batı Almanya'da «Arbeitsgemeinschaft zur Förderung der Partnerschaft in der Wirtschaft» adı altında ve sermaye ile emeğin bir arada yer aldığı bu Cemiyetin teşviki sayesinde, Alman ekonomisinde yer alan işletmelerde bu iki sınıf arasındaki iş ortaklığı doktrini süratle yayılmış ve eski «emek sınıfı» ve «sermaye sınıfı» terimlerinin yerine bu yeni zihniyeti temsil eden «sosyal partnerler» yani «sosyal eşler» terimi geçmiştir. Buna paralel olarak Alman Sosyal Demokrat partisinin yeni programında da «istihsal vasıtalarının özel sektör elindeki mülkiyeti, bir sosyal eşitliğin kurulmasını engellemediği müddetçe, toplum tarafından korunmalıdır» doktrini yer almaktadır. Bu yeni doktrinlerin sağladığı sosyal düzenin yanı başında, liberal bir iktisat rejiminin mümkün kıldığı süratli kalkınma bir «iktisat mucizesi» olarak anılmakta ve Sovyet kesiminde kalan Almanlar bir kurşun yağmuru altında bu «kapitalist cennete» kavuşmak için ölümü dahi göze amaktadırlar.

Çalışan insanları daha mutlu kılma amacını güden bu yeni ve olumlu akımlar, yukarıda da açıklamaya gayret ettiğimiz gibi, Devletin bu uğurda alabildiği tedbirlere bağlı kalmamakta ve belirli toplumlarda bir dayanışma şuurunun gittikçe gelişmekte olduğunu belirtmektedir. İkinci Dünya Harbinden sonra komünizmin Avrupa'nın ortalarına kadar sokulmuş olması ve hatta Orta Amerika ile Afrika'nın bazı bölgelerine sıçraması, Uluslar arası askerî savunma işbirliğinin yanı başında, hür memleketlerin belli başlı toplumlarında kendi öz imkânlarıyla ve bir kader beraberliği zihniyeti altında savunma ihtiyacını yaratmıştır. Bugünkü dünyamızın bir kısmında esen zorbalık ve yoksulluk rejimleri rüzgârlarının baskısı altında doğmuş olan bu dayanışma şuuru, insanlığın çok mutlu bir gelişme safhasına girmiş olduğunu ifade etmek-

te ve Venezuela'lı iş adamlarının almış oldukları bir tedbir, bunun canlı bir örneğini teşkil etmektedir:

1830 yılında bağımsızlığını elde etmiş olan bu Memleket bizim gibi bir iktisadi ve sosyal gelişme halinde bulunmakta ve fakat nüfusunun % 40 ı okur yazar olmadığı gibi adam başına senelik millî gelir 700 Doları yani bizim paramızla 7000 Lirayı aşmamaktadır. Aynı zamanda bu Memlekette büyük yoksulluk bölgeleri mevcuttur. Bu Ülkenin büyük sanayicilerinden Eugenio Mendoza 1962 yılı Ticaret Odaları Birliği Kongresinde, gecekondular arasında bir sanayiî gelişmeyeceğini ve yoksulla zengin sınıflar arasında bir orta halli sınıfın yerleşmesi lüzumunu ve bunların yanı başında da genç kuşağın süratli bir teknik eğitime tabi tutulması gerektiğini belirtmiştir. Yoksullukla savaşmanın yalnız Devlet kaynaklarından sağlanan paralarla mümkün olamayacağını hatırlatan bu iş adamı, diğer meslekdaşlarına, her yıl sâfi kârlarının % 2 ilâ % 5 ini «Dividendo para la comunidad» yani «kamu yararına dividant» adı altında kurulacak bir fona bağışlamalarını teklif etmiştir. Bu teklif, Eylül 1964 sonuna kadar 233 Müessese tarafından müspet olarak cevaplandırılmıştır. Bu suretle, sözü geçen Fona yılda 10 milyon Dolar yani 100 milyon Lira girecek ve bu paralarla bilhassa gençlerin ve yetişkinlerin teknik eğitimleri sağlanacak ve bunun yanı başında 600.000 nüfuslu Hükümet Merkezi Caracas ile 275.000 nüfuslu liman şehri Maracaibo'daki gecekondular yerine sosyal konutlar inşa edilecektir (*).

Bu izahlarımızın da belirttiği gibi, çağımızın baş döndürücü teknik terakkilerinin yanı başında, Dünyamızın belirli bir kesiminde insanlık duyguları da çok mutlu bir olgunlaşma safhasına girmiş bulunmaktadır. 600 yıllık büyük bir Devletin devamı olan Türk Milleti, herhalde başını, kendisini daha dün yabancı boyunduruğundan kurtarmış olan Ülkelere değil de, insanlığın ideal şartlar altında olgunlaşmış olduğu ve içinde yer aldığı bu medeniyet dünyasına çevirecektir. Oysa ki, bankacılık mesleğinde yer almış olan 37.000 e yakın vatandaşımız, hiçbir bakımdan bu medeni dünyadaki insanlardan farklı değildir. Mühim bir kısmı liseyi bitirmiş ve belirli bir kısmı da Yurdumuzla birçok Batı memleketlerinin çeşitli üniversitelerinde yetişmiş bulunan bu aydınlar sınıfı içinde, önümüze serilmiş olan bugünkü ekonomik ve sosyal problemler üzerinde doktora tezi yapmış olan yüzlerce değerli bankacımız da mevcuttur. İleri Batı dünyasındaki meslekdaşlarından da hiçbir bakımdan farklı olmıyan bu toplumun kültürü ve bilgisi, bir hak

(*) Bak: Neue Zürcher Zeitung, 20.12.1964.

veya menfaat ihtilâfı halinde dahi, 19 uncu yüzyılın kalıntısı olan yıkıcı sınıf kavgaları usullerine baş vurmaya frenliyebilecek bir yeterliktedir. Aynı zamanda bankacılarımız, kendilerini, başkalarının dümen suyunu kaptırmıyacak bir olgunluğa da sahiptirler.

Bu itibarla, ne emekçilerinin kendilerini greve kaptırdığı bir, iki bankanın önüne asılmış olan dövizlerdeki ağır isnatlar ile bu toplumun üstün seviyesiyle bağdaşamayan bazı ifadeler, ne banka işçileri sendikasının yayın organı olan Bank-İş Dergisinde çıkan bazı yazılar, bu şerefli mesleğin aydın mensuplarını temsil eder, ne de bu hareketlerin sorumluluğu, yüzeyde kalan bazı görüşlerle sendika yöneticilerine yüklenebilir. Bu olumsuz ve yıkıcı akımları asıl sorumluluğunu, yukarıda da belirttiğimiz gibi, yaklaşık olarak 30 yıldan bu yana diğer işçilere adım adım birçok haklar tanındığı halde, Yurdumuzun bu ileri iş kolunun, sosyal tedbirlerle korunma ve mesleki teşekküller kurma haklarından bundan 2 yıl öncesine kadar yoksun bırakılmış olmasında aramak gerekir. Devletin bu hakları geç tanımış olmasına rağmen, bankacılığımızda meslekî bir dayanışma şuurunun gelişmesini mümkün kılacak bazı sosyal tedbirlere pekâlâ baş vurulabilirdi. Bilindiği gibi böyle bir gelişmenin ilk safhası, meslekî cemiyetler kurmak ve bir dayanışma şuurunu ilkin bu cemiyetler içinde yarattıktan mada yoksun kalınan bazı hakları bu yoldan aramak ve sağlamaktır. Halbuki, 1953 yılı başlarında, bilhassa «bankacılar arasında manevî ve maddî dayanışmayı arttırmak» amacını güden ve hem banka yöneticilerini hem de emekçilerini arasına alarak kurulmuş bulunan «Türkiye Bankacılar Cemiyeti» maalesef ilgili çevreler tarafından desteklenmemiş ve sözü geçen Cemiyet bu yüzden bir türlü gelişemiyerek nice zorluklar içinde mevcudiyetini bugüne kadar muhafaza edebilmiştir. 15.3.1956 tarihli Vatan Gazetesinde «Bankacılığımızın inkişafında meslekî tesianüdün ehemmiyeti» başlığı altında yayınlanmış olan bir yazımda «... Bankacılar Cemiyeti, bankaların âlâkasını ve iş beraberliğini temin edemediğinden, bankacılığımızın gelişmesine yarayacak bir faaliyette bulunamamakta...» olduğu endişesi de belirtilmiş ve bu gibi ikazlara rağmen, yıllar zarfında süratle gelişmekte olan bankacılığımızda, bu maksatla kurulmuş olan Bankacılar Cemiyeti etrafında sosyal temellerin de atılması gayretlerine rastlanmamıştır.

Bu ilgisizlik, sadece bir dayanışma şuurunun gelişmesini geciktirmekle kalmamış, aynı zamanda bankalardaki «sosyal partner»ler, bir hazırlık safhasının olgunlaştırıcı tecrübelerinden yoksun bırakılmıştır. Bu olumsuz şartlar altında banka emekçilerine sosyal tedbirlerle korunma hakkı verilince, taraflar adetâ «gafil avlanmışlar» ve ilk karşı-

laşmaların bir çatışma havası içinde geçmesini önliyememişlerdir. Oysa ki, olgun insanlar, aralarında bir hak veya menfaat ihtilâfı halinde öteden beri hâkime dahi baş vurmaktan çekinirler ve belirli bir anlaşmazlığı, bir uzlaştırıcı ya da hakem yoluyla gidermeyi tercih ederler. Nitekim, herhangi bir çıkarın etkisi altında kalmaksızın objektif ölçülere dayanan ve tarafları yakınlaştırma ve uzlaştırma amacını güdecek olan tarafsız bir organ, bu aydınlar ve olgunlar toplumu içinde yıllardan beri kökleşmiş ve yakın bir ilgiyle desteklenmiş olsaydı muhakkak ki bugünkü bankacılığımızın sosyal davalarında büyük hizmetler sağlamış olurdu. Bu sayede, daha 1884 yılında İngiltere’de kurulmuş olan ve o günden bu yana «sermaye ortağı» ile «emek ortağı»nı diğer birçok ülkelerde de bir kader beraberliği zihniyeti içinde birbirine bağlamayı başarmış bulunan «Industrial Co-partnership Association»ın bu yapıcı fonksiyonuna paralel bir rol oynayacak olan bir Bankacılar Cemiyeti böyle bir uzlaştırıcı fonksiyonu da oynayabilecek ve bugünkü esef verici grev hareketlerini belki de önlemiş olacaktı.

Geçmişteki hükümetlerin bu konudaki hatalarının yanı başında bankacılarımızın da bir sosyal dayanışma ve gelişme bakımından gösterdikleri kayıtsızlığın ve ilgisizliğin artık bir muhasebesini yapmaya devam edecek yerde, ilgilileri greve kadar sürüklemiş olan bugünkü sosyal çatışmaların bu mesleğin «itibarı» ile bağdaşmadığının ve bu yüzden kamu oyunu olduğu kadar banka emekçilerinin büyük bir çoğunluğunu da tedirgin etmekte olduğunun üzerinde önemle durmak zorundayız. Bu şartlar altında, bu olayların akımına artık seyirci kalamayacağımıza göre, bunu önliyecek tedbirlere süratle baş vurulması ve meselâ bir uzlaştırıcının veya bir uzlaştırıcı kurulunun araya girmesi suretiyle ihtilâflı taraflar arasında birkaç aylık bir «mütarekenin» sağlanması ve bugünkü grevlere hemen son verilmesinin temini çok hayırlı ve yapıcı bir teşebbüs olacaktır.

Kaynağını herhalde çeşitli duygulardan almış olması gereken ve ihtilâflı tarafların menfaatlerini de zedeleme istidadını gösteren bugünkü yıkıcı akımlar yerine ilgililerdeki olgunluk ve anlayış duyguları harekete getirilecek olursa, mevcut anlaşmazlıkarı ortadan kaldıracak bir ortamın bulunabileceği kuvvetle tahmin edilebilir. Yeter ki, böyle bir mütareke süresi, halen anlaşmazlık halinde bulunan belirli bir, iki iş yerinin sınırlarını aşmalı ve kararlaştırılmış olan süre için bütün bankalarımızı kapsamına almalıdır. Zira, bankacılığımızın 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, grev ve lokavt kanunlarıyla girmiş olduğu yeni rejimin ortaya attığı çeşitli problemlere ve bilhassa bu iş kolunun özelliklerine göre, ne iş verenlerin ne de ban-

ka işçileri sendikasının lüzumu kadar teşkilatlanmamış olduklarını bu son olayların seyri açık bir şekilde beirtmektedir. Bu iş kolunun sahip bulunduğu geniş imkânlarla ve bu mesekte yer alan işverenlerle emekçiler arasında kendi problemlerini tam bir yetki ile çözebilecek uzmanların mevcut bulunmasına rağmen, sendikalaşma hareketlerinin gelişi güzel gelişmiş olduğu ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bunun en basit bir örneği, 274 sayılı Sendikalar Kanunu 24.7.1963 tarihinde yürürlüğe girdiği halde, uzun incelemelerin ve araştırmaların mahsulü olması gereken «Türkiye Banka İşçileri Sendikası» tüzüğüünün 26.8.1963 tarihinde yayınlanmış bulunması ve toplu iş sözleşmesi pazarlık masalarına da, bu önemli müzakerelerin gerektirdiği hazırlıklardan yoksun olarak oturulmuş olmasıdır. Oysa ki, bedenen çalışan işçiler sendikaları yaklaşık olarak 20 yıl önce kurulmuş ve bu arada birçok sendika yöneticileri Yurdumuzda yabancı uzmanların da açtıkları çeşitli seminerlerde yetiştirildikleri gibi birçokları da Uluslararası teşkilâtların teşviki ile ileri Batı ülkelerinde eğitime tabi tutulmuşlardır. Bu uzun tecrübelerden ve imkânlardan yoksun kalmış olan Bank-İş sendikaları yönetim kurulu-na ve diğer idare organlarına, bu problemler üzerinde doktora tezleri yapmış olan aydın bankacılarımızın da katılmış oldukları ihtimali göz önünde tutulsa dahi, yine de bir tüzük hazırlamanın ve pazarlık masalarına oturmanın gerektirdiği araştırmaları ve incelemeleri yapmayı mümkün kılacak bir zaman payının ayrılmış olması gerekirdi. Nitekim, Bank-İş sendikası tüzüğünde maksada uygun olmadığı gibi tezat-lara düşüldüğü etkisini yaratan bazı hükümler mevcuttur. Yazı ailesine mensup bulunduğum Banka Meslek ve Fikir Dergisi'nin isteği ile İsviç-re'de «İsviçre Banka Personeli Sendikaları Federasyonu»nda yapmış ol-duğum incelemeler üzerine bu Dergi'de çıkacak bir yazımda ayrıca be-lerceğim gibi, Bank-İş Sendikasının tüzüğünde İsviçre'deki meslek-deşlerinin tüzüğü ile mukayese edildiği takdirde, hem bazı görüşler ve hem de üyelerine sağladığı hizmetler bakımından çeşitli noksanlara rast-lanmaktadır. Bu itibarla, bu iş kolunun üstün ve sürekli menfaatleri göz önünde tutularak, Türk bankacılığındaki sendika hareketleri «mü-tareke» adı altında bir duraklama devresi geçirmeli ve iki taraf da bu itibar müesseselerinin özelliklerine ve bu müesseselerde yer alanların mesleki şereflerine ve olgunluklarına uygun olan esaslar dahilinde yeni-den teşkilatlanmalıdırlar. Ancak böyle bir teşkilatlanmadan sonra, bu meslekteki iş münasebetleri Bankacılığın özelliklerine ve Bankacıların karşılıklı menfaatlerini koruyacak esaslara göre düzenlenmiş olur.

Şu noktayı da hatırlatmak gerekir ki, bu iş kolunda yer almış olan otuz yedi bin vatandaşımız, mühim bir kısmı liselerimizden mezun bu-lunmak ve bir kısmı da Yurt içi ve dışı Üniversitelerde yetiştirilmiş ol-

mak suretile diğerk iş kollarında çalışanlara göre Memleketinin maddi ve manevi külfetlerinden çok daha fazla yararlanmışdır. Bu itibarla, işverenleri ve emekçileri bir arada olmak üzere Bankacılarımızın bu Vatanana olan borçları bir hayli kabarıktır. Bugün bir sosyal dengesizliğin ızdıraplarını çekmekte olan Yurdumuz kendilerine bu borç senedini ibraz etmekte ve alacağıının bir kısmının, iş münasebetlerini ileri Batı Dünyasındaki yapıcı esaslar dahilinde düzenlemeleri ve kalan kısmının da, diğerk iş kolarına bir örnek teşkil ederek ve lüzumu halinde yapıcı ve uzlaştııcı bir önder olmaları tarzında, ödenmesini istemektedir.

Yurdunun zedelenmiş olan sosyal dengesini ilkin bir «mütareke» payandasile ve bunu müteakip de beton temellerle kuracak bir yeterlikte olan Türk Bankacısı, bu kutsal borcunu ödedikten ve bu önemli görevini yaptıktan sonra - Büyük Şairimiz Tevfik Fikret'in ifadesile - Vatanı olan ve bugünkü sosyal acılarını dindirmiş olacağı bu muzdarip Anne, elbette Bankacı oğlunun terli alınına bir sıcak şükran busesi konduracaktır.